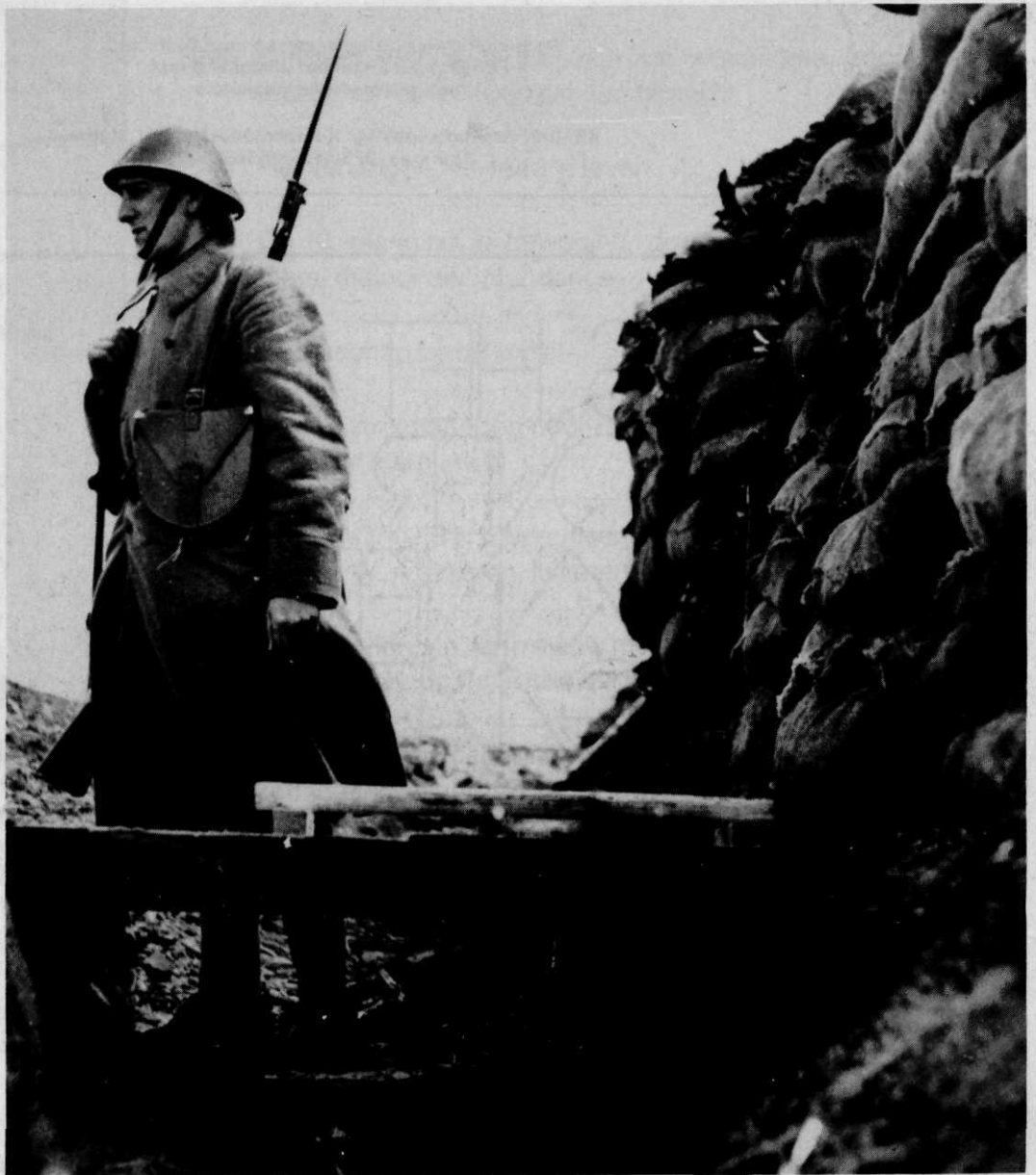

BIBLIOTHEEK K.M.A.
Postbus 90.154
4800 RG BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

De Nederlandse
helm M27, nog
in gebruik tijdens
de mobilisatie
1939-1940

(zie blz. 174)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:
Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis
brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij
commodore van de Koninklijke
luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch
majoor der cavalerie

ir. G. M. van der Laan
kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse
kolonel van de Koninklijke
luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel van de
verbindingsdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-; buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 7 09 11
Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

146 Officiële mededelingen van de Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht

147 Het verlangen, in vrede te leven . . .

149 De KL-planning in beweging, door mr. W. H. Zoomers, majoor der intendance

159 Leiderschap op de korrel

161 De militaire manager, door P. Huysman, luitenant-kolonel der infanterie

165 VERDAC/VUIST: modernisering van de veldartillerie, door T. W. A. Damen, luitenant-kolonel der artillerie

174 De Nederlandse helm nieuw model (1927), door dr. C. M. Scholten, hoofd Sectie Militaire Geschiedenis LaS

180 Russische stratocraten en westerse democraten: rakettenethici in vergeefs gesprek met rakettenethici, door J. R. Evenhuis, journalist

187 Meningen van anderen: Zuid-Libanon, Israëls „Noord-Bank“?

190 Boeken

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 81012(23.24/9) / LuO 81513 (23.24/8). Interservice-regeling bewakingseenheden (herdruk, april 1983).

LaO 83007(55.71/1u) / LuO 83506 (55.71/1u). Wijziging inkwartieringstarieven.

LaO 74005(55.14/42) / LuO 74504 (55.14/43). Kosten verbonden aan het verblijf buiten Nederland van gezinsleden van militairen (herdruk, augustus 1983).

LaO 82011(23.1/93) / LuO 82512 (23.1/101). Instelling organisatie eenheden binnen het directoraat-generaal materieel (herdruk, augustus 1983).

LaO 83008(55.1/9ap) / LuO 83507 (55.1/9am). Wijziging boekwerk Regelingen inkomsten militairen KL en Klu (44e wijziging).

LaO 83009(53/74) / LuO 83508 (53/73). Herinneringsmedaille VN-vredesoperaties.

LaO 83010(53/75) / LuO 83509 (53/74). Herinneringsmedaille Multinationale vredesoperaties.

LaO 83011(02/43) / LuO 83510 (02/42). Intrekking van regelingen.

LuO 79505(23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de KLu (herdruk, september 1983).

LaO 82012(23.24/10) / LuO 82513 (23.24/9). Instelling van het korps militair-

re controleurs ontplofingsgevaarlijke stoffen (herdruk, oktober 1983).

LaO 83012(91.9/47). Naamgeving legerplaats (Koningin Wilhelminakazerne).

LaO 70023 (55.5/74). Toepassing ziekenfondswet (militairen) (herdruk, januari 1984).

LaO 72015 (55.73/11). Voeding burgerpersoneel i.v.m. overwerk, oefeningen dan wel om andere redenen.

LaO 83014 (51.2/125). Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der KL.

LaO 84501 (81/42). Tekenen militaire motorrijtuigen.

LaO 81006 (55.15/17) / LuO 81506 (55.15/17). Regeling uitkering t.b.v. werkloze schoolverlaters uit gezinnen van defensiewerknemers in het buitenland (herdruk, december 1983).

Lamed 016-83(21.2/31) / Lumed 515-83(21.2/29). Registratuurplan ministerie van defensie (herdruk, augustus 1983).

Lumed 518-83(23.1/77e). Commissie studie automatisering en mechanisering van de bestuurlijke informatieverwerking van beroepsofficieren KLu.

Lamed 018-83(51.13/58). Overplaatsing van een eerste luitenant naar het wapen der Koninklijke marechaussee.

Lamed 020-83(78/508). Opleiding tot

adjutant-onderofficier van de militaire administratie.

Lamed 021-83(51.13/59). Overplaatsing van officieren naar het dienstvak van de geneeskundige troepen.

Lamed 022-83(78/509). Opleiding tot officier-munitietechnicus.

Lamed 025-83(53/76) / Lumed 520-83 (53/57). Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier.

Lumed 519-83(51.13/6t). Benoeming tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de KLu.

Lamed 026-83(55.3/229) / Lumed 521-83(55.3/229). 36e Tweedaagse militaire prestatietoets.

Lamed 027-83(55.12/66)/Lumed 522-83(55.12/69). Betalingsdata militaire bezoldiging 1984.

Lamed 028-83(78/512). Opleiding tot beroepsofficier.

Lamed 029-83(78/513). Opleiding lo- en sportinstructeur.

Lamed 030-83(78/3971). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 031-83(78/385h). Studie hogere militaire vorming 1984-1986 aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 018-82 (55.5/85) / Lumed 516-82 (55.5/82). Inkomensgrens vrijwillige ziekenfondsverzekering (herdruk, december 1983).

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Het verlangen, in vrede te leven . . .

MS Op 4 april van dit jaar herdenkt de Noord-atlantische verdragsorganisatie het heuglijke feit dat zij vijfendertig jaar geleden in Washington het levenslicht aanschouwde. Het ondertekenen van het desbetreffende verdrag door de twaalf zich aaneensluitende Europese en Noord-amerikaanse staten betekende een niet mis te verstaan antwoord op de steeds ernstiger dreiging die zich manifesteerde als gevolg van het neo-imperialistische machtsstreven van de Sovjet-Unie. Die bondgenoot uit de Tweede Wereldoorlog, die zich tegen wil en dank in het verfoeide kapitalistische kamp had moeten ophouden, had zijn militaire potentieel niet — zoals de Westelijke geallieerden hadden gedaan — drastisch gereduceerd nadat het Derde Rijk was ten onder gegaan, maar had integendeel de sterkte en omvang daarvan gehandhaafd, zo niet uitgebreid. Aan de directe of indirecte druk die daarmee op de aangrenzende naties kon worden uitgeoefend, waren de Oosteuropese staten de ene na de andere bezweken. En lange tijd had het ernaar uitgezien dat Lenins voorspelling van de onafwendbare ondergang van het decadente kapitalisme de vervulling nabij was. In die benarde situatie was het daarom alleszins begrijpelijk dat de Westeuropese landen, die kennelijk de volgende slachtoffers zouden moeten zijn van Moskou's salamtactiek, zich zo hecht mogelijk aaneensloten om gezamenlijk de onontbeerlijke macht te ontwikkelen die slechts door eendracht kan worden geproduceerd. Verheugend was het dat de Verenigde Staten en Canada bereid waren

extra gewicht in de schaal te leggen: de Europese naties, uitgeput door oorlog en bezetting, waren aanvankelijk veel te zwak om zich met succes te kunnen verdedigen, terwijl dat toch het hoofddoel moest zijn. De Preambule van het Noordatlantische verdrag laat daarover geen twijfel bestaan, en verwoordt duidelijk waarom het ging:

The Parties to this Treaty reaffirm their faith in the purposes and principles of the Charter of the United Nations and their desire to live in peace with all peoples and governments. They are determined to safeguard the freedom, common heritage and civilization of their peoples, founded on the principles of democracy, individual liberty and the rule of law. They seek to promote stability and well-being in the North Atlantic area. They are resolved to unite their efforts for collective defence and for the preservation of peace and security. They therefore agree to this North Atlantic Treaty . . .

Merkwaardig genoeg is er in heel de turbulente geschiedenis van ons werelddeel, waarin legio bondgenootschappen een rol hebben gespeeld, slechts een enkel voorbeeld te vinden van een op overeenkomstige leest geschoeid verbond dat een langer leven is beschoren geweest. Zo'n verbond van autonome staten, die zich verplichtten tot het verlenen van militaire bijstand aan hun medeleden die onverhoopt zouden worden aangevallen, droeg in de oude Griekse geschiedenis de naam van *symmachie*. Gewoonlijk hadden dergelijke symmachieën een defensieve doelstelling, maar in enkele gevallen kon die soms worden uitgebreid tot offensief optreden. Doordat zwakkere staten zich bij voorkeur schaarden om een krachtige leider — de zogeheten *hègemoon* — was het bepaald niet verwonderlijk als deze zijn machtspositie ging misbruiken en de oorspronkelijk toch volledig autonome bondgenoten begon te beschouwen en behandelen als maakten zij deel uit van zijn eigen rijk. Een dergelijke situatie heeft zich bijvoorbeeld ontwikkeld in de, aanvankelijk tegen de Perzische macht ter zee gerichte, Delisch-Attische Zeebond (478-404 vC) waarin de Atheense hegemonie ertoe leidde dat de andere leden niet alleen werden onderdrukt maar soms zelfs met geweld werden verhinderd uit te treden uit het verbond. Op den duur was daar dientengevolge geen enkele sprake meer van enige vrijheid die de moeite van het verdedigen waard was. En toen het bondgenootschap formeel werd beëindigd doordat Athene in de Peloponnesische Oorlog ten val werd gebracht, werd dat door de partners eigenlijk als een

bevrijdingervaren. Het zou dan ook geen gelukkige keuze zijn indien dat samenwerkingsverband uit de Oudheid zou worden uitverkoren om model te staan voor de hedendaagse Noordatlantische „zeebond”. Een beter voorbeeld kan worden gevonden in de Tweede Attische Zeebond (378-338 vC) die eveneens door Athene werd opgericht en gedomineerd maar waarin de autonomie van de leden veel minder in het gedrang kwam. In grote trekken bezien vertoont dat bondgenootschap veel overeenkomst met de NAVO: ook in de Tweede Attische Zeebond ging het om een defensief verbond van maritiem georiënteerde onafhankelijke staten tegen een steeds verder in westelijke richting opdringende expansionistische macht uit het oosten, in dat historische geval niet de Sovjet-Unie maar Perzië. Een duidelijk verschil is er echter wel: de Attische symmachie heeft wel degelijk oorlog moeten voeren; de NAVO daarentegen is erin geslaagd haar doelstelling voornamelijk te bereiken en géén oorlog te voeren. Dat welslagen van het op de preventie van oorlog gerichte bondgenootschappelijke beleid — althans, tot dusverre — zou eigenlijk bijna vanzelfsprekend rechtvaardigen dat het zevende lustrum van onze twintigste-eeuwse symmachie verdient te worden gevierd met klaroengeschal en tromgeroefel: dat niet alleen de vrede maar ook de vrijheid kon worden gewaarborgd voor zowel de leden van de alliantie als een aantal externe belanghebbenden mag gevoeglijk worden beschouwd als een reden tot vreugdebetoon waarvoor de vrije mens ten rechte dagelijks de — eigen! — vlag in top zou mogen hijsen. Daartegenover staat evenwel dat het

raadzaam is niet al te uitbundig te zijn. Enerzijds omdat de hierboven tot uitdrukking gebrachte slag om de arm — „tot dusverre” — in herinnering brengt dat men geen heil moet roepen voor men over de brug is, en anderzijds omdat het succes van de NAVO helaas niet heeft kunnen verhinderen dat zich in de loop van de tijd tal van barsten en breuklijnen hebben gemanifesteerd die de cohesie ernstig hebben bedreigd en soms zelfs geschaad. Daarbij zij evenwel aangetekend dat het nooit de bedoeling is geweest dat de leden hun eigen identiteit zouden prijsgeven of de eigen soevereiniteit opofferen: het streven naar integratie op een dergelijke basis werd gaarne overgelaten aan hen die de Europese eenwording bepleiten; alleen in de militaire sector wenste de NAVO een zekere mate van integratie — tot nu toe echter niet met veel succes. Bedenklijker is momenteel dat de samenhang wordt verstoord doordat verschillende bondgenoten eensdeels van de aangewezen leider — de Verenigde Staten van Amerika — verwachten dat deze alles doet wat eertijds de *hègemoon* deed, maar anderdeels onwillig zijn een noodzakelijke bijdrage te leveren voor het herstellen van het essentiële machts-evenwicht waarmee de preventie van oorlog staat of valt.

Het zou een zeer goede zaak zijn als het besef dat de vijfendertigjarige NAVO in stand dient te blijven, omdat er geen ander alternatief voor is dan een *onafwendbare finlandisering*, juist in deze dagen zou leiden tot een hernieuwde bereidheid de offers te brengen die onontbeerlijk zijn voor hetgeen onze symmachie beoogt: een beter verjaardagsgeschenk is nauwelijks denkbaar!

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op maandag 14 mei 1984 te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te Den Haag, waar ritmeester J. R. C. M. Mulder en kapitein van de verbindingdienst A. V. C. M. van Nassau, cursisten HMV 83-85, een inleiding zullen houden over

Midden-Amerika, brandhaard voor de jaren '80?

Na de voordracht wordt, als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden. (In aansluiting op de discussie vindt de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats.)

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).

mr. W. H. Zoomers

majoor der intendance

De KL-planning in beweging

In het ministeriële gedeelte van de Koninklijke landmacht zijn thans vele activiteiten gaande die erop zijn gericht te komen tot een verbetering van de planning.

Alvorens in te gaan op de concrete resultaten van die werkzaamheden lijkt het nuttig de verschillende factoren te bezien die tot het ontwikkelen van die activiteiten hebben geleid. De belangrijkste factoren waren:

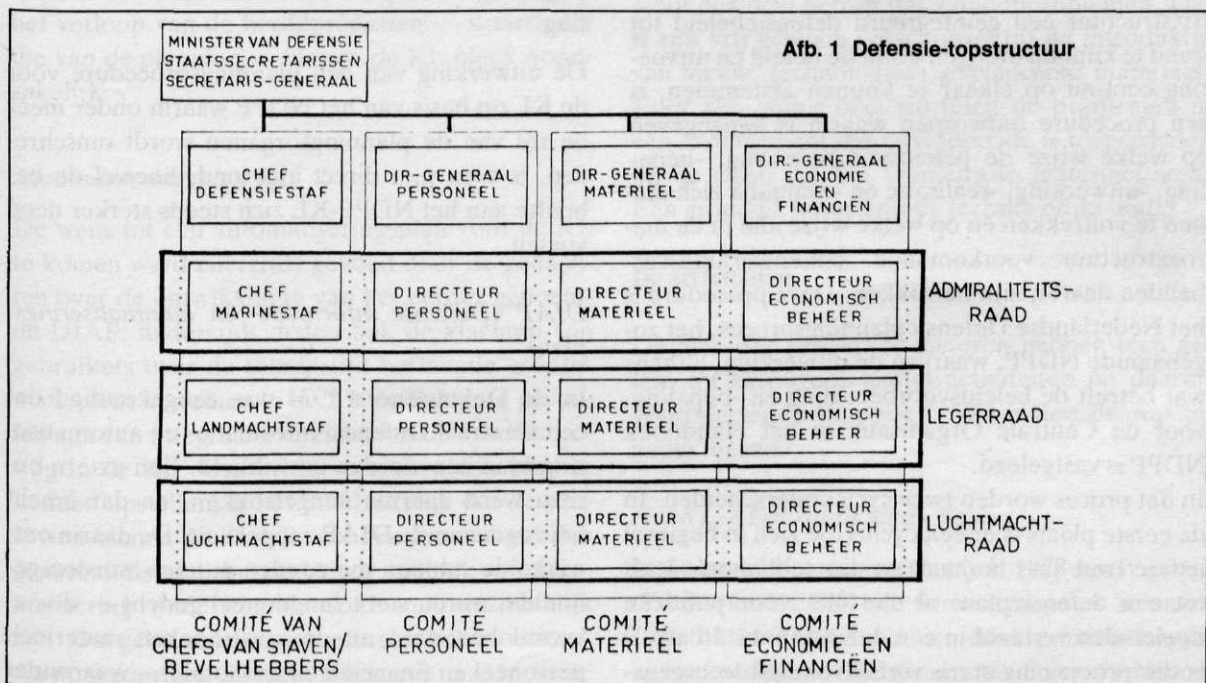
- de reorganisatie van de topstructuur van het ministerie;
- de ontwikkeling van een Defensie informatie- en automatiseringsplan;
- de ontwikkeling van een Automatiseringsplan KL;
- de problemen uit de praktijk.

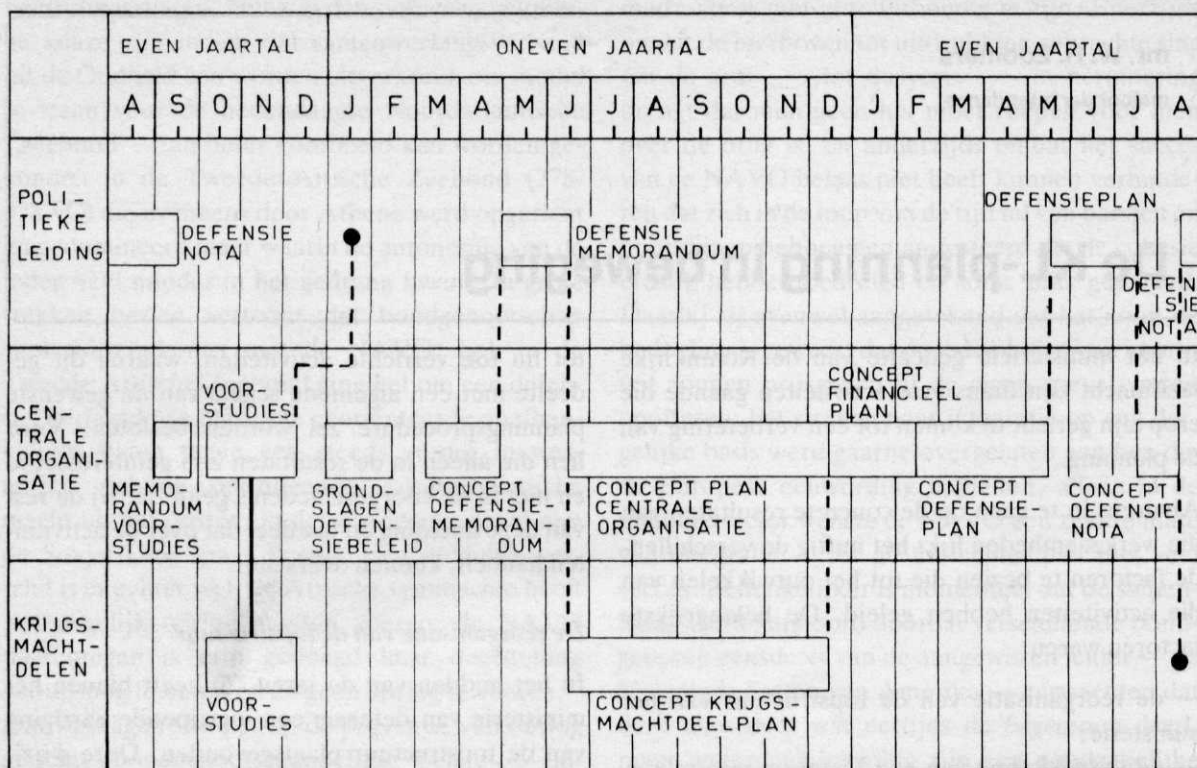
Op elk van deze factoren zullen wij nader ingaan. Vervolgens zullen wij aandacht besteden aan de

tot nu toe verrichte activiteiten, waarna dit gedeelte met een algemene schets van de gewenste planningsprocedure zal worden besloten. Voor hen die alleen in de resultaten zijn geïnteresseerd en niet in de voorgeschiedenis geldt dat zij de rest van deze inleiding en het deel dat over de activiteiten handelt, kunnen overslaan.

De reorganisatie van de topstructuur

In het midden van de jaren '70 heeft binnen het ministerie van defensie een ingrijpende wijziging van de topstructuur plaatsgevonden. Deze wijziging omvatte in het bijzonder het creëren van zowel functioneel gerichte als produktgerichte samenwerkingsverbanden (afb. 1), waardoor een zogeheten matrixorganisatie is ontstaan. De overwegingen die tot deze organisatiestructuur aanleiding hebben gegeven, waren dat alleen door middel van een functionele aanpak — dus uit de in-

valshoeken operaties, personeel, materieel en financiën — de politieke leiding voldoende greep kon hebben op de beleidsvorming, terwijl daarnaast de eigen identiteit en produktgerichtheid — leger, marine en luchtmacht — van de krijgsmachtdelen niet mochten worden aangetast.

Teneinde in deze — relatief ingewikkelde — matrixstructuur een geïntegreerd defensiebeleid tot stand te kunnen brengen alsmede beleid en uitvoering continu op elkaar te kunnen afstemmen, is een procedure ontworpen waarin is aangegeven op welke wijze de beleidsvoorbereiding, -bepaling, -uitwerking, -realisatie en -evaluatie zich dienen te voltrekken en op welke wijze alle in de matrixstructuur voorkomende samenwerkingsverbanden daarbij zijn betrokken. Deze procedure is het Nederlandse Defensieplanningsproces, het zogenaamde NDPP, waarvan de uitwerking, althans wat betreft de beleidsvoorbereiding en -bepaling, voor de Centrale Organisatie in het Handboek NDPP is vastgelegd.

In dat proces worden twee cycli onderscheiden. In de eerste plaats is er een cyclus die zich in beginsel iedere twee jaar herhaalt en dan telkenmale leidt tot een defensieplan, al dan niet voor politieke doeleinden vertaald in een defensienota. In afb. 2 is die procesgang sterk vereenvoudigd weergege-

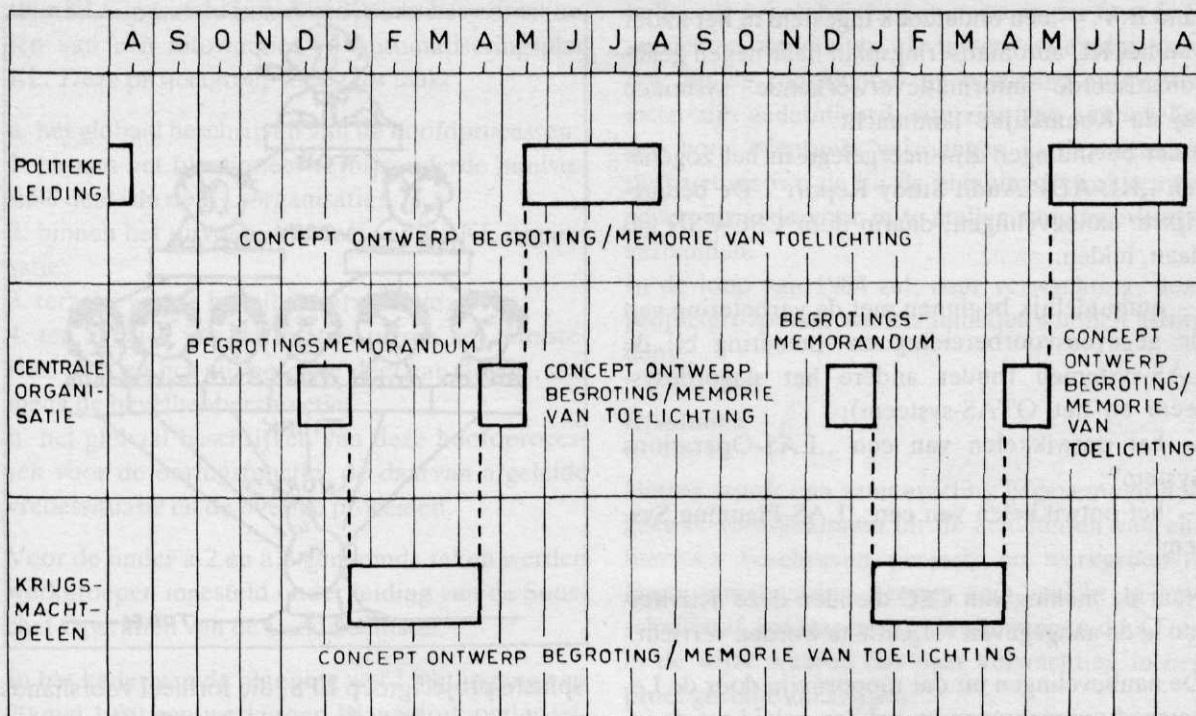
ven. De voor de Koninklijke landmacht belangrijkste bijdrage is het concept-KL-Plan dat na goedkeuring door de politieke leiding deel uitmaakt van het uiteindelijke defensieplan.

Daarnaast is er de eenjarige cyclus, in afb. 3 schematisch weergegeven; deze leidt jaarlijks tot de begroting met bijbehorende memorie van toelichting.

De uitwerking van een planningsprocedure voor de KL op basis van het NDPP waarin onder meer de rol van de planningsorganen wordt omschreven, is toen niet direct afgerond, hoewel de behoefte aan het NDPP-KL zich steeds sterker deed voelen.

DIAP (Defensie informatie- en automatiseringsplan)

In de Defensienota 1974 was aangekondigd dat een Centraal Defensie informatie- en automatiseringsplan zou worden ontwikkeld. Een extern bureau werd daartoe aangetrokken, en dat bracht het zogenaamde DIAP-rapport uit. De daarin ontwikkelde stappen die zouden moeten worden genomen, waren sterk functioneel gericht — d.w.z. vooral benaderd uit de invalshoeken materieel, personeel en financiën en economie — waaronder

◀ Afb. 2 Twee-jaarscyclus Nederlands Defensieplanningsproces (NDPP)

in het bijzonder de krijgsmachtdeelen hun identiteit en produktgerichtheid niet konden terugvinden.

Bij een nadere analyse bleek echter binnen de KL de kennis te ontbreken voor het beantwoorden van de vraag hoe de verwezenlijking van het plan dan wel zou moeten verlopen. Een bezinning op het verloop van de hoofdprocessen — waaronder die van de planning — binnen de KL bleek noodzakelijk.

Automatiseringsplan KL

De wens tot een automatiseringsplan voor de KL te komen werd enerzijds gevoed door de gedachten over de ontwikkeling van het eerder genoemde DIAP; anderzijds deden ook de klachten van gebruikers over de toentertijd bestaande geautomatiseerde systemen in de KL de behoefte gevoelen aan een integraal overzicht van de automatisering in de KL. Om echter een dergelijk plan te kunnen opstellen, is het noodzakelijk dat de processen binnen de KL, die zouden moeten worden geautomatiseerd dan wel door middel van automatisering ondersteund, voldoende inzichtelijk zijn. Dat geldt voor de processen zowel in oorlogsals in vreedstijd. Evenzo bleek een inzicht in de

Afb. 3 Een-jaarscyclus Nederlands Defensieplanningsproces (NDPP)

verhouding tussen de ministeriële en de „uitvoerende” organisatie noodzakelijk.

Praktijkproblemen

Bij de realisatie van projecten blijken zich in de praktijk steeds vaker problemen voor te doen. Voor een deel betreft dat aanloopproblemen. Dat is een vrij gewoon verschijnsel bij de introductie van nieuw, technologisch geavanceerd materieel. Voor een ander deel wortelen de problemen in een management dat onvoldoende is toegesneden op de eisen die het vernieuwde materieel stelt. Een grondige heroriëntatie terzake blijkt nodig.

De activiteiten

De hiervoor genoemde factoren hebben toch geleid tot een groot aantal activiteiten en daaruit voortvloeiende rapporten. Wij zullen daarop nu nader ingaan.

Het KL-ADP Audit Study Report

In de periode van maart tot juli 1978 heeft in opdracht van DEBKL de firma Computer Sciences Corporation (CSC) met een dochtermaatschappij in Nederland — CSC Computer Sciences Neder-

land B.V. — een onderzoek ingesteld in het kader van het KL-automatiseringsplan naar negen geautomatiseerde informatieverwerkende systemen bij de Koninklijke landmacht.

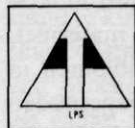
Haar bevindingen zijn neergelegd in het zogenoemde „KL-ADP Audit Study Report”. De belangrijkste aanbevelingen, daarin door CSC-CSN gedaan, luiden:

- onmiddellijk beginnen met de verbetering van de gegevensvoorbereiding en -invoering bij de LAS-systemen (onder andere het slagordesysteem en het OTAS-systeem);
- het ontwikkelen van een „LAS-Operations System”;
- het ontwikkelen van een „LAS-Planning System”.

Naar de mening van CSC dienden deze activiteiten in de aangegeven volgorde te worden verricht.

De aanbevelingen uit dat rapport zijn door de Legerraad overgenomen en hebben geleid tot de instelling, in februari 1979, van de projectgroep VERINGLAS — ver(betering) in(voer) g(egevens) la(ndmacht) s(taf) — voor de uitvoering van de eerste aanbeveling, en de projectgroep VERBISLAS — ver(betering) b(estuurlijke) i(nformatie) s(ystemen) la(ndmacht) s(taf) — in december 1979 voor de overige aanbevelingen.

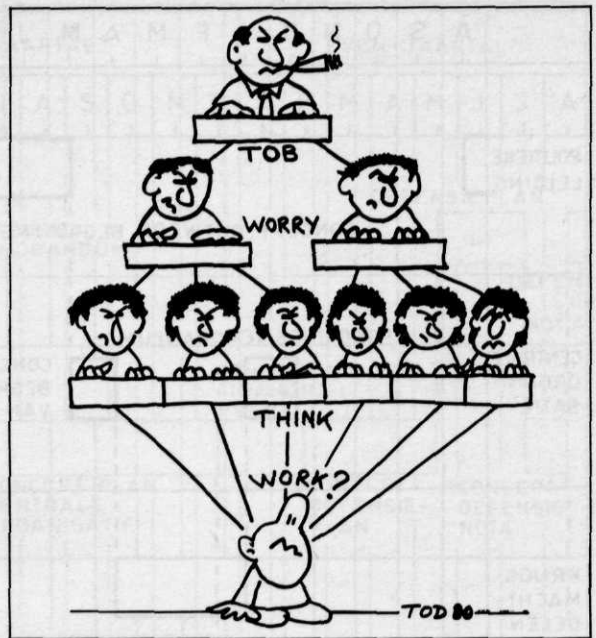
De Projectgroep LPS

Door de projectgroep VERBISLAS werd in het kader van het te ontwikkelen Landmachtstaf planningsysteem (LPS) in juni 1980 een „Rapport gedeeltelijk vooronderzoek LPS” opgeleverd. Door de projectgroep werd uit drie alternatieven als oplossing aanbevolen met de volgende stappen te werk te gaan:

- stroomlijning van de organisatie en standaardisering en documentering van de procedures;
- geautomatiseerde projectregistratie en -coördinatie;
- geautomatiseerd beheer van het KL-plan, gebaseerd op een projectendatabase;
- geautomatiseerde toepassingen ten behoeve van de planningsfuncties.

Op 6 november 1980 vond de eerste vergadering plaats van de uit de projectgroep VERBISLAS afge-

splitste projectgroep LPS, die formeel voorshands werd belast met de probleemanalyse voor het Landmachtstaf-planningsysteem.

De projectgroep LPS bestond uit:

- het hoofd van de Afdeling Plannen van de Landmachtstaf (voorzitter);
- het plv. hoofd van de Afdeling Organisatie van de Landmachtstaf;
- de Staffunctionaris Automatisering van de Landmachtstaf;
- vertegenwoordigers van de afdelingen Plannen van de vier functiegebieden;
- een door DEBKl aan te wijzen projectadviseur en systeemontwerper;
- de projectofficier LPS.

De projectgroep diende bij de uitvoering van haar taak niet alleen rekening te houden met het gestelde in het Rapport „Gedeeltelijk vooronderzoek LPS” doch ook met het Rapport „Procesbeschrijving van de KL-planningsfuncties en aanvullend vooronderzoekrapport LPS” van de werkgroep Blauwdruk.

Op de verdere werkzaamheden van deze projectgroep zal in een volgend artikel worden teruggekomen.

De werkgroep Blauwdruk

Onderwijl was op 11 maart 1980 de Projectgroep „Blauwdruk hoofdprocessen en informatiestruc-

tuur KL" ingesteld in het kader van het ontwikkelen van een informatie- en automatiseringsplan KL. Deze projectgroep kreeg tot taak:

- a. het globaal beschrijven van de hoofdprocessen:
 1. binnen het functioneel verbijzonderde ministeriële deel van de KL-organisatie;
 2. binnen het uitvoerende deel van de KL-organisatie;
 3. terzake van de bevelhebbersfunctie;
 4. ten aanzien van de relaties tussen het ministeriële deel en het uitvoerende deel van de KL, alsmede de bevelhebbersfunctie;
- b. het globaal beschrijven van deze hoofdprocessen voor de oorlogsfunctie, de daarvan afgeleide vredessituatie en de overige processen.

Voor de onder a.2 en a.3 genoemde taken werden werkgroepen ingesteld onder leiding van de Souchef Operatiën van de Landmachtstaf.

In het kader van de planning werd met ingang van 20 mei 1980 een werkgroep Blauwdruk onder leiding van de Souchef Plannen van de Landmachtstaf belast met het beschrijven van de hoofdprocessen van het ministeriële deel KL.

Door die werkgroep werd in oktober 1980 het Rapport „Procesbeschrijving van de KL-planningsfuncties en aanvullend vooronderzoek LPS" opgeleverd, dat zou dienen als basis voor de werkzaamheden van de Projectgroep LPS en de Projectgroep Intern Planningsproces KL (PIPKL).

Projectgroep Intern Planningsproces KL

In deze per 16 februari 1981 opgerichte projectgroep, onder voorzitterschap van de Souchef Plannen van de Landmachtstaf, hadden als leden zitting de hoofden van de afdelingen Plannen van de vier functiegebieden, de Controllers van de Landmachtstaf en de DMKL, het hoofd van de afdeling Organisatie van de Landmachtstaf, en vertegenwoordigers van de afdelingen „Organisatieadvies en informatiebeleid" en „Wapen- en commandosystemen" van de DEBKL. De secretaris was in eerste instantie afkomstig van de afdeling Organisatie van de Landmachtstaf, later van de afdeling Plannen.

Deze projectgroep kreeg tot taak de in het rapport „Procesbeschrijving van de KL-planningsfuncties" aangegeven fasering van de hoofdprocessen van de planning verder uit te werken in een gede-

tailleerde procesbeschrijving waarin per fase de te verrichten activiteiten, de tussen- en eindproducten, en de coördinatie- en beslissingsmomenten exact zijn gedefinieerd, voorzien van aanbevelingen voor eventuele wijzigingen in de organisatiestructuur van de bij de planning betrokken organen alsmede voor in te stellen samenwerkingsverbanden.

In de loop van 1984 zal, naar verwachting, deze projectgroep haar werkzaamheden kunnen afronden.

Resultaten

Hierna wordt een samenvatting gegeven van hetgeen is voortgekomen uit de activiteiten van alle hiervoor beschreven project- en werkgroepen. Deze samenvatting beoogt enig inzicht te verschaffen in het wezen van de planning in de KL en in de wijze waarop dat naar verwachting in een proef gestalte zal krijgen.

Het planningsproces in de Koninklijke landmacht

Algemeen

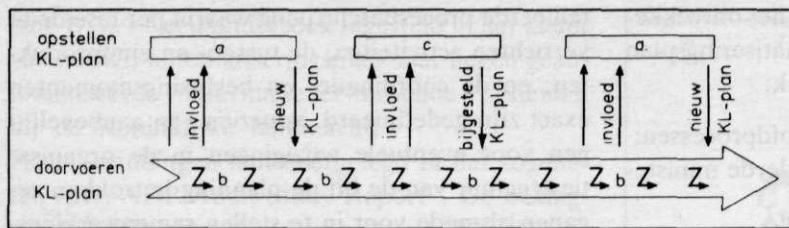
In de KL worden op basis van het NDPP de volgende hoofdprocessen in de planning onderkend:

- het opstellen en onderhouden van de toekomstschets van de Koninklijke landmacht;
- de totstandkoming en de doorvoering van het tienjarenplan van de Koninklijke landmacht;
- de integrale planning in het kader van de afzonderlijke projecten;
- het leveren van de KL-bijdrage aan de jaarlijkse ontwerp-defensiebegroting.

Deze hoofdprocessen kunnen wij, met uitzondering van de laatste, weergeven in de vorm van een zogenaamde „planningspiramide" (afb. 4), waarbij de top ver weg ligt en zeer beperkt is, en de basis zeer uitgebreid en concreet.

De toekomstschets

De toekomstschets van de Koninklijke landmacht geeft de richting aan voor het gehele planningsproces. In die toekomstschets wordt een beeld gegeven van hoe naar verwachting het operationele optreden over tien tot twintig jaar zou kunnen plaatsvinden. ▷

Afb. 4 KL-tienjarenplan

a: periode waarin een KL-plan tot stand komt (twee-jaarscyclus NDPP); b: doorlopend volgen en aanpassen van de randvoorwaarden van de projecten binnen de randvoorwaarden van het KL-plan; c: tussentijdse bijstelling KL-plan i.v.m. veranderde randvoorwaarden

Door middel van een cyclische analyse wordt vastgesteld welke functies in de verschillende „mission areas“ daartoe nodig zijn. Onder „mission areas“ verstaan wij gebieden waarop de KL zich beweegt. Als voorbeelden daarvan kunnen dienen de vuursteun, de manoeuvre, de logistiek en de elektronische oorlogvoering. Vervolgens vindt binnen de „mission areas“ een analyse plaats van welke capaciteiten nodig zijn om de taken van de Koninklijke landmacht uit te voeren.

De toekomstschets dient de volgende informatieblokken te bevatten.

- Studie(s) van de omgevingsvariabelen die van invloed zijn op het operationele optreden.
- Een analyse van het operationele optreden, vastgelegd in de operationele, tevens logistieke conceptie, zo mogelijk verbijzonderd in „mission areas“.
- Een kwalitatieve omschrijving van de benodigde capaciteiten binnen de „mission area“, zo mogelijk aangevuld met kwantitatieve indicaties. Daarbij kunnen verscheidene alternatieven mogelijk zijn.

De toekomstschets wordt gebruikt om de subdoelstellingen op lange termijn voor de planning van de Koninklijke landmacht af te leiden. Zij levert de operationele basis voor het KL-tienjarenplan en — zij het indirect — voor de afzonderlijke projecten.

Uit een vergelijking tussen de benodigde capaciteiten die volgen uit de toekomstschets, en de te realiseren capaciteiten uit het KL-tienjarenplan kan, als gevolg van de opgelegde randvoorwaarden, het operationele risico worden afgeleid.

Het KL-tienjarenplan

Het KL-plan bevat beleidsvoornemens van de KL van kwalitatieve en kwantitatieve aard voor de eerstvolgende tien jaren. De kern van het plan wordt gevormd door de invulling van deze beleidsvoornemens op grond van de door de politieke lei-

ding gegeven randvoorwaarden. Daarbij speelt de geordende verzameling van projecten die — volgens planning — in de periode zullen worden gerealiseerd een belangrijke rol. De daarbij in totaal voorziene materiële, personele en financiële gevolgen geven een inzicht in de omvang van de verschillende projecten. Behalve die verzameling bevat het plan ook de volgende informatieblokken.

- De evaluatie van de dreiging waarmee de KL naar verwachting in de komende periode zal worden geconfronteerd;
- de behoeftestelling van de KL;
- de consequenties van het plan ten opzichte van in de NAVO gemaakte afspraken.

Het KL-plan kan op de volgende wijze worden gebruikt:

- leveren van de randvoorwaarden c.q. de taakstellende begrenzingsvoorwaarden voor de individuele projecten;
- afleiden van het operationele risico door de inhoud van het plan te vergelijken met de in de toekomstschets vastgelegde theoretisch vereiste en praktisch haalbare capaciteiten;
- richting geven aan de planningsactiviteiten in de KL.

De planning van het KL-plan kent twee deelprocessen, en wel het opstellen van het plan en het doorvoeren ervan. Het opstellen van het KL-plan spreekt voor zich.

Onder het doorvoeren van het tienjarenplan wordt verstaan het geheel van coördinerende, bijsturende en controlerende activiteiten die een uitgebalanceerde realisatie van de individuele projecten mogelijk maken. Daaronder vallen onder meer:

- de voortgangscntrole op de totaliteit van plannen en projecten;
- het onderkennen, evalueren en verwerken van mutaties voor andere projecten in geval van over- of onderschrijdingen van de gestelde randvoorwaarden in een individueel project;

— het aanpassen van plannen en projecten aan gewijzigde randvoorwaarden.

De samenhang van de beide deelprocessen blijkt uit afb. 5.

De individuele projecten

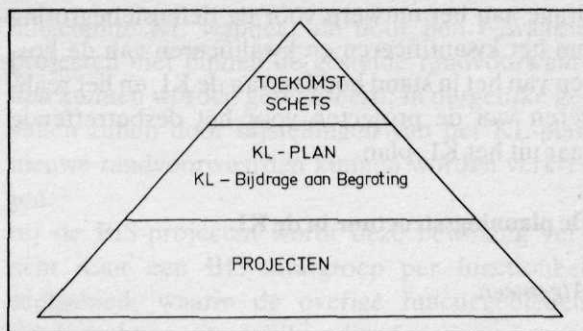
Een project kan als plan in zijn meest embryonale vorm overall ontstaan. Daarvoor wordt de term „trigger” gebezigd, hetgeen zoiets betekent als in-bewegingzetter of initiator.

Triggers kunnen overall in de organisatie ontstaan als gevolg van uiteenlopende redenen. Voorbeelden van triggers zijn:

- materieel waarvan wordt voorzien of geconstateerd dat het op zeker moment het einde van zijn technische en/of tactische levensduur zal bereiken of heeft bereikt;
- noodzaak tot herstructurering van de organisatie als gevolg van wijzigingen in operationeel optreden;
- noodzakelijke wijzigingen in de personeelsopbouw als gevolg van maatschappelijke ontwikkelingen of anderszins.

Triggers kunnen ook ontstaan als gevolg van externe factoren of van buitenaf worden opgedragen. Daarbij ware te denken aan herziening van NAVO-normen, bepaalde politieke beslissingen, wijzigingen in extern opgelegde randvoorwaarden, enzovoort. Uitgaande van de verantwoordelijkheid van het betrokken functiegebied wordt binnen dat functiegebied het idee of probleem nader geanalyseerd en omschreven, en worden de (mogelijke) consequenties voor de andere functiegebieden nagegaan en aangegeven. De resultaten van die activiteiten worden neergelegd in een planconcept.

Nadat een plan tot project is bekrachtigd — dat wil zeggen nadat het planconcept is goedgekeurd — begint de projectplanningsfase. Op dat moment is het zogeheten „point of no return” gepasseerd en moeten alle voorbereidingen voor de realisatie van het project tot in detail worden getroffen. Alle aspecten en consequenties dienen minutieus te worden gekwalificeerd en gekwantificeerd, ten einde te voorkomen dat leemten in de planning ontstaan die bij de realisatie tot grote problemen aanleiding kunnen geven. De voortgang van het project dient continu te worden bewaakt.

Afb. 5 De KL-planningspiramide

Afhankelijk van de ingewikkeldheid van een project worden als subfasen daarbij doorlopen de voorstudie-subfase, de studie-subfase en de beproevingssubfase; in elke fase wordt de informatie in een gelijknamig rapport vastgelegd.

Als laatste activiteit in de projectplanningsfase — de eindrapport-subfase — wordt alle verzamelde informatie gebundeld in een „Planningsmemorandum”, dat moet dienen als basis voor de beslissing over de wijze waarop het project zal worden gerealiseerd. Dat memorandum bevat onder meer de volgende informatieblokken:

- het operationele fundament voor het project;
- de materiële, personele, operationele en financiële consequenties;
- eventuele bijzondere aspecten op het gebied van logistiek, opleidingen, infrastructuur;
- de betrokken eenheden;
- het instromings- en vullingsplan voor de betrokken eenheden;
- het financieringsplan voor het project;
- de documenten met betrekking tot het project.

Na de projectplanningsfase volgen nog de realisatiefase en de evaluatiefase.

Naast deze procedure, die in beginsel voor alle projecten geldt, bestaat nog een aparte procedure voor de automatiseringsprojecten betreffende de bestuurlijke informatiesystemen en de commandosystemen. De rapporten vooronderzoek, probleemanalyse en functioneel systeemontwerp, die daarbij moeten worden opgeleverd, zijn te beschouwen als equivalenten voor, dan wel aanvullingen op, het planconcept, het voorstudierapport en het studie- of eindrapport.

De ontwerp defensiebegroting

In wezen gaat het bij het leveren van de KL-bij-

drage aan het ontwerp voor de defensiebegroting om het kwantificeren en kwalificeren van de kosten van het in stand houden van de KL en het realiseren van de projecten voor het desbetreffende jaar uit het KL-plan.

De planningsstructuur in de KL

Algemeen

In het kader van de herstructurering van de departementale organisatie van het ministerie van defensie in het midden van de jaren '70 is de daarbij ontstane matrixstructuur doorgetrokken binnen de KL. Dat heeft geleid tot het principe van decentrale planning, hetgeen betekent dat in de KL ieder functiegebied — het operationele (CLAS/BLS), het personele (DPKL), het materiële (DMKL) en het financiële (DEBKL) — over een eigen planningsorgaan beschikt.

De daaruit voortvloeiende behoefte aan onderlinge afstemming is opgedragen aan de Chef Landmachtstaf, i.c. aan het operationele functiegebied, en krijgt gestalte in de Legerraad en het Planningcomité KL (PCKL). Die onderlinge afstemming, de afstemming *tussen* de functiegebieden wordt aangeduid als „horizontale” coördinatie, zulks ter onderscheiding van de zogenaamde „interne” coördinatie, waarmee de onderlinge afstemming van de (plannings)activiteiten *binnen* een functiegebied wordt bedoeld. Op grond van de autonomie van elk functiegebied blijft deze interne coördinatie een eigen verantwoordelijkheid. In alle planningsprocessen in de KL treedt dat onderscheid weer naar voren.

Voor een logische opbouw beginnen wij met een nadere beschouwing van de onderste laag uit de planningspiramide: de individuele projecten. Daarna gaan wij in op de structuur waarin de projectplanning plaatsvindt en tevens leggen wij de relatie met de planning voor het KL-plan.

Individuele projecten

Het moge duidelijk zijn dat een goede horizontale coördinatie bij het ene project veel meer aandacht vergt dan bij een ander. Een heel belangrijke factor daarbij is de mate waarin een bepaald project beslag legt op aan de KL beschikbaar gestelde financiële en personele middelen. Het zou onverstandig zijn alle projecten over dezelfde kam te

scheren. De horizontale coördinatie voor een klein project volgt niet dezelfde procedure als die voor een groot: in de eerste plaats kan dat een weinig economische inzet van personeel tot gevolg hebben, in de tweede plaats zouden de procedures voor de kleinere projecten een knellend keurslijf kunnen gaan vormen.

Derhalve is een indeling gemaakt in categorieën.

a. De categorie-A-projecten, projecten die een groot beslag leggen op de financiële en personele middelen, complex zijn en, gelet op de consequenties, een zeer grote invloed hebben op de KL-organisatie. Alle functiegebieden zijn daarbij betrokken, en ook buiten de KL kan voor deze projecten veel belangstelling bestaan. De hier bedoelde projecten worden aangeduid als „categorie-A-projecten”. Aan de horizontale coördinatie bij deze projecten moet een zeer groot gewicht worden toegekend.

b. De categorie-B-projecten, omvattende projecten die een grote invloed hebben op de KL-organisatie en waarbij alle functiegebieden zijn betrokken doch die niet zodanig complex of omvangrijk zijn als de categorie-A-projecten. Deze projecten worden aangeduid als „categorie-B-projecten”. Aan de horizontale coördinatie daarvan wordt minder gewicht toegekend dan aan de categorie-A-projecten.

c. De categorie-C-projecten, met projecten die geheel binnen en onder de verantwoordelijkheid van een autonoom functiegebied kunnen worden ontwikkeld en gerealiseerd zonder dat een noemenswaardige overschrijding van de gestelde randvoorwaarden is te verwachten en zonder dat zij consequenties hebben voor, of nopen tot activiteiten in andere functiegebieden. Deze projecten worden aangeduid als „categorie-C-projecten”. Zij hebben voor de horizontale coördinatie een zeer gering gewicht.

Daarnaast worden twee soorten automatiseringsprojecten onderscheiden:

— de BIS-projecten, die de ontwikkeling omvatten van bestuurlijke informatiesystemen. Deze ontwikkeling, waarbij de nadruk ligt op activiteiten op het gebied van de automatisering, geschiedt overeenkomstig de daarop afgestemde procedure uit het Handboek projectrealisatie en systeembeheer (HPS);

— de WACO-projecten, die de ontwikkeling omvatten van geautomatiseerde systemen die worden geacht niet te behoren tot de bestuurlijke informatiesystemen.

Projectteams

Uitgangspunt is dat met de feitelijke, dagelijkse uitvoering van de horizontale coördinatie over één project één functionaris, de projectleider, wordt belast. Voor categorie-A-projecten dient de projectleider afkomstig te zijn van de Landmachtstaf; voor B-projecten en C-projecten is hij afkomstig uit het functiegebied waar, afhankelijk van de fase waarin het project verkeert, het zwaartepunt van de werkzaamheden of verantwoordelijkheden ligt.

Per betrokken functiegebied wordt de projectleider bijgestaan door een functionaris die de interne coördinatie van de projectactiviteiten binnen dat functiegebied voor zijn rekening neemt. Samen vormen zij het projectteam. Desgewenst kan het projectteam, al dan niet op ad-hocbasis, worden versterkt met speciale deskundigen. In de HPS-procedure wordt het projectteam projectgroep genoemd.

Coördinatiegroepen

De uitvoering van de dagelijkse werkzaamheden voor de coördinatie van de afzonderlijke projecten zal moeten worden bewaakt. Deze bewaking geschiedt onder leiding van de Landmachtstaf in een samenwerkingsverband waarin dezelfde functiegebieden zijn vertegenwoordigd als in de projectteams. Zo'n verband wordt coördinatiegroep genoemd. Gelet op de grote hoeveelheid projecten is uiteindelijk een groot aantal coördinatiegroepen voorzien: een coördinatiegroep-A voor de A-projecten, en een aantal coördinatiegroepen-B dat de bewaking op zich neemt van alle projecten uit een of meer mission areas. De werkzaamheden van de coördinatiegroepen bestaan uit het geven van aanwijzingen en richtlijnen aan de projectleider binnen de gestelde randvoorwaarden; voorts beoordelen zij de door de projectteams op te leveren mijlpaalprodukten (onder meer voorstudierapport, beproevingsmemorandum en eindrapport) en bewaken periodiek de voortgang. Voor het overige plegen zij „management by exception”. Zij wenden zich tot het Plan-

ningcomité KL wanneer de door hen bewaakte projecten niet binnen de gestelde randvoorwaarden kunnen worden gerealiseerd; in dergelijke gevallen zullen door bijstellingen van het KL-plan nieuwe randvoorwaarden kunnen worden verkregen.

Bij de BIS-projecten wordt deze bewaking verricht door een BIS-stuurgroep per functioneel deelgebied, waarin de overige functiegebieden zijn betrokken. Op gelijke wijze functioneren per toepassingsgebied de WACO-stuurgroepen voor de commandosystemen.

Aangezien C-projecten geheel vallen binnen de autonome verantwoordelijkheid van een functiegebied, dient de bewaking ook door dat functiegebied te geschieden.

PCKL, COBISKL en COWACO

Het Planningcomité Koninklijke landmacht (PCKL) is primair belast met de horizontale coördinatie van het opstellen en doorvoeren van het KL-plan. Daarvoor is, zo bleek eerder, een regelmatige informatievoorziening over de stand van zaken noodzakelijk uit de individuele projecten. De informatie wordt geleverd uit de Coördinatiegroepen voor de A- en B-projecten en rechtstreeks uit de projectteams van de C-projecten. Voor de BIS-projecten en de WACO-projecten dient echter nog eerder te worden gecoördineerd. Dat geschiedt in respectievelijk het Comité Bestuurlijke informatiesystemen KL, het COBISKL en het COWACO (Comité Wapen- en commandosystemen) waardoor een geïntegreerde automatiseringsaanpak binnen de KL is verzekerd. Van deze comités uit wordt het PCKL over de stand van zaken van deze projecten geïnformeerd, zodat de eventuele gevolgen voor het KL-plan kunnen worden verwerkt. Het PCKL ressorteert onder de CLAS.

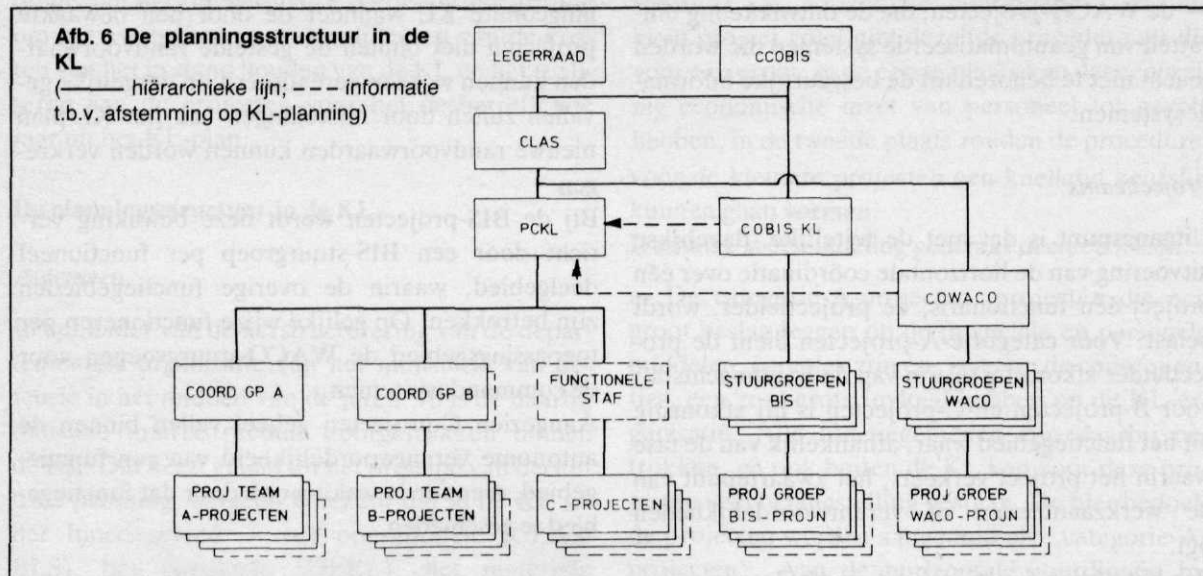
Het opstellen van de toekomstschets geschiedt in de normale lijn-staforganisatie, en vindt zijn coördinatie ook in het PCKL.

De Legerraad

Als managementteam van de KL stuurt de Legerraad de activiteiten van de vier Haagse KL-staven onder meer ten aanzien van de in het NDPP-verband te leveren KL-bijdragen. Hij bewaakt deze activiteiten niet alleen nauwkeurig, maar pleegt

Afb. 6 De planningsstructuur in de KL

(— hiërarchieke lijn; --- informatie t.b.v. afstemming op KL-planning)

ook intensief overleg over de richting waarin die plannen moeten worden uitgewerkt. Daarom vindt de coördinatie van de planningsactiviteiten in laatste instantie plaats in de Legerraad (zie daarover uitgebreid *Mil. Spect.* 151(1982)(10) 437).

Structuur

De structuur waarin het bovenstaande vorm heeft gekregen, is neergelegd in afb. 6.

Besluit

Hetgeen hiervoor werd beschreven, is het resul-

taat van wat voortkwam uit de activiteiten van de in de inleiding genoemde project- en werkverbanden. De Legerraad heeft in beginsel zijn goedkeuring daaraan verleend en besloten met een aantal daartoe aangewezen projecten de hiervoren geschetste structuur en procedure gedurende een periode van een jaar te doen beproeven. Daarna zal een evaluatie van het geheel plaatsvinden.

Reeds nu kan echter worden geconstateerd dat de wijze waarop de plannen in de KL tot stand komen, in beweging is. Daarbij mag de hoop worden uitgesproken dat een beter gestructureerd planningsproces tegelijkertijd zal leiden tot nog betere resultaten.

Leiderschap op de korrel

De recente ontwikkelingen in de samenleving hebben in de jongste decennia ook de structuur van de militaire organisatie danig op de proef gesteld. Meer dan in enige andere periode in het verleden richtte de kritiek zich op de wijze waarop aan het leiderschap gestalte werd gegeven. Dat de leiding van de krijgsmacht daarop heeft gereageerd met een aantal maatregelen die vooral beoogden het vertrouwen in de leidinggevende functionarissen op alle niveaus te herstellen en te versterken, was dan ook volkomen terecht. Van die prioriteit voor het leiding geven getuigde niet alleen de reeks van op bezinning en vorming gerichte cursussen aan het Studiecentrum voor militair leiderschap (SCML) maar al evenzeer de introductie van specialisten op het gebied van de gedragswetenschappen bij de militaire onderwijsinstellingen en in de staven. Ook de aandacht die van hogerhand werd besteed aan activiteiten als die van de Stumik kan worden gezien als een bewijs dat het de militaire autoriteiten ernst was met het streven naar een beter functionerend leiderschap. Dat zelfde kan evenzeer worden gezegd van een groot deel van de leidinggevendenden zelf, die in de voorbije jaren actief hebben deelgenomen aan het vernieuwingsproces en daarvan blijk gaven in velerlei mondelinge discussies of in een van de talloze publikaties die — ook in dit tijdschrift — aan dat probleem werden gewijd. De vraag kan echter worden gesteld, waartoe dat alles nu wel mag hebben geleid.

In de huidige militaire organisatie worden leiders aangetroffen van zowel het ouderwetse als het modernere type. Beide categorieën hebben zekere verdiensten, beide zijn echter ook behept met specifieke ondeugden: voor het naar de eis kunnen functioneren van een zo essentieel instrument als de krijgsmacht is het van het grootste belang dat de verantwoordelijke leiders de kunst meester zijn zich waar nodig aan te passen aan de gegeven om-

standigheden van de eigen tijd teneinde daaruit het maximale rendement te kunnen trekken. Daarbij is het goed als zij ervan doordrongen zijn dat de glans van sterren en strepen allang is verflauwd en geenszins kan dienen als garantie voor de gezagsuitoefening: het gaat niet om de jas waarop de rangonderscheidingstekenen zijn aangebracht, het is bepalend wie de vent is in die jas. In de praktijk van alledag kan men maar al te vaak het verschil waarnemen tussen de strikt formele leider en diens collega die beschikt over een zeker charisma en die *zowel boven als tussen het personeel* van zijn verantwoordelijkheidsressort staat: in de regel spreekt dat verschil wel het duidelijkste wanneer men de beide betrokken onderdelen met elkaar vergelijkt!

In dit nummer van de Militaire Spectator wordt een begin gemaakt met een serie artikelen waarin het huidige militaire leiderschap op de korrel wordt genomen door deskundigen die recent de praktijk van het militaire management nog van zeer nabij hebben kunnen beoordelen. Het is, zoals de lezer zal kunnen vaststellen, geenszins hun bedoeling zonder meer afbreuk te doen aan hetgeen is en wordt betoogd en bepleit door de uiteenlopendste -gogen, -logen en andere theoretici; zij willen slechts het beeld helpen vervolmaken aan de hand van hetgeen zij op grond van hun praktijkervaringen kunnen aandragen hetzij ter ondersteuning, hetzij ter wraking van standpunten die misschien minder op concrete basis stoelen.

De auteurs zijn zich ervan bewust dat zij hun ervaring goeddeels hebben opgedaan in een relatief exceptionele situatie, te weten die van de Nederlandse troepen in Seedorf, en dat de onderlinge verhoudingen aldaar en de vergemakkelijkte binding tussen de verschillende personeelscategorieën niet op een lijn mag worden gesteld met wat

zich hier te lande kan voordoen. Dat besef behoeft echter geen beletsel te zijn voor het presenteren van een ideaalmodel waarin aspecten worden verwerkt die in de Seedorfer verhoudingen een belangrijke rol hebben gespeeld, zoals bijvoorbeeld de onderstaande pijlers van een succesvol beleid:

- niet elk probleem is oplosbaar, wèl is ieder probleem bespreekbaar;
- respect voor elkaars deskundigheid, zodat de sergeant even vanzelfsprekend les kan geven aan de kapitein als omgekeerd;
- erkennen van de grote waarde van de gerijpte ervaring van in het bijzonder de hogere onderofficieren die daarom extra worden ingeschakeld en gestimuleerd;
- geen geheimzinnigheid ter zake van het interne beleid;

- bevorderen van het sociale contact, door alle rangen heen, twee- à driemaal per jaar;
- uniformiteit in de kleding, in letterlijke zin: bij kazernediensten iedereen gekleed in gevechtspak.

De auteurs, die een pleidooi houden voor het zoveel mogelijk benaderen van een ideaalmodel als bedoeld, willen noch een functieanalyse, noch een nieuwe Leidraad Stafdienst aanbevelen: zij hebben slechts een positieve doelstelling, en hun eventuele kritische kanttekeningen zijn dan ook uitsluitend opbouwend bedoeld. Zij, en met hen de redactie, hopen op een redelijk aantal reacties uit de lezerskring waarmee een zinvolle en constructieve gedachtenwisseling op gang zal kunnen komen, mede ten profijte van allen die op enig niveau worden belast met een militair-managementsfunctie.

HOOFDREDACTEUR

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

P. Huysman

luitenant-kolonel der infanterie

De militaire manager

De woorden „manager” en „management” zijn reeds lang vertrouwde begrippen in onze samenleving. Aanvankelijk kwamen die begrippen uitsluitend voor in het bedrijfsleven, dat in zijn drang naar meer efficiency en daardoor economisch voordeel doorgaans aan het verschijnsel leiding en leiding geven ook meer aandacht besteedde dan de zogenaamde non-profitorganisaties zoals de overheidsinstellingen. Het woord „chef” maakte plaats voor „manager”, en „leiding geven” en/of „bestuur” werd „management”.

Gebruikte men in het begin van de jaren '70 deze woorden binnen de krijgsmacht dan keek het gehoor toch enigszins verbaasd op en vroeg zich af of de gebruiker ervan overdreven modebewust was. Toch zou het wat al te eenvoudig zijn als het uitsluitend ging om modernisering van bestaande begrippen waarvan de betekenis zich niet wijzigde. Het tegendeel is waar.

De historische rol van de *leider* is aan het veranderen, ook in de krijgsmacht. Keek men tot op heden

LEIDERSCHAP OP DE KORREL

tegen de leider aan als de man die in zijn leiding geven *mensen* en *middelen* bijeenbracht om het doel van de organisatie te bereiken, dan heeft dat beeld zich thans wel aanzienlijk verruimd. Een aantal onzer is geneigd dat te ontkennen, vooral als de door hen vervulde commandofunctie al weer jaren achter hen ligt. Niet zelden horen wij dan opmerkingen in de zin van „In mijn tijd . . .” en „Ik motiveerde mijn mensen toch ook!”, of „Als je maar het goede voorbeeld geeft, dan . . .”. Daar zitten vaak keiharde waarheden tussen die hun waarde nimmer zullen verliezen. Het is echter toch zinvol de leider in de krijgsmacht van deze tijd eens wat nader onder de loep te nemen.

Dat is de reden waarom wij in enkele artikelen in

dit blad met een aantal auteurs, die nog onlangs commando- of staffuncties in militaire organisaties binnen het 1e Legerkorps hebben vervuld of nog vervullen, zullen trachten deze „militaire manager” van vandaag in beeld te brengen op een niveau waarvan wij hopen dat vele lezers het zullen herkennen. Dit eerste artikel is daarbij bedoeld als inleiding, waarin inhoud wordt gegeven aan het begrip „militair management” en wordt geprobeerd de „militaire manager” in de diverse niveaus van management een plaats te geven.

Management

Men kan zich afvragen of management algemene of organisatiespecifieke vaardigheden vereist. Met andere woorden: worden de manager vaardigheden toegedacht voor alle situaties of bedrijven, of is dat afhankelijk van de aard van het bedrijf waarin het management wordt uitgeoefend?

In het eerste geval zou het betekenen dat goede managers tussen geheel verschillende bedrijven gemakkelijk uitwisselbaar zijn omdat hun managementkwaliteiten in iedere omgeving tot oplossing van de problemen of tot een groter rendement leiden. Uit de praktijk is echter gebleken dat „weggekochte” (top)managers, die in een bepaalde organisatie zeer succesvol hadden geopereerd, dat succes in een andere organisatie toch niet wisten te prolongeren.

Doorgaans lukt dat wel indien hun verantwoordelijkheid binnen het andere bedrijf beperkt blijft tot het nemen van beslissingen in een bepaald functioneel gebied, bijvoorbeeld het economisch-financiële. Zodra echter bedrijfs- of bedrijfsgebonden deskundigheid bij de besluitvorming wordt gevraagd, blijkt veelal ook de als zeer goed gekwalificeerde manager af te haken. Wij kunnen ons in een vergelijkbaar geval niet voorstellen dat bijvoorbeeld een topmanager van Philips „horizon-

taal instroomt" in de krijgsmacht en daar de functie van bevelhebber gaat vervullen. Welnu, ook de wetenschappelijke wereld die zich met management bezighoudt, is van mening dat de effectiviteit van managers niet los kan worden gezien van het soort bedrijf waarin men opereert.

Dat bleek onder meer tijdens een congres voor „Management development and continuous education" dat wij een aantal jaren geleden mochten bezoeken. Enkele markante conclusies herinneren wij ons:

A manager must know the sea in which he navigates.

Ergo, het verantwoordelijkheidsgebied mag best breed zijn maar de manager moet zijn weg erin kunnen blijven vinden. En voorts:

A manager must not be a generalist, but a specialist with a breadth of outlook.

Met andere woorden, de manager als materiedeskundige zonder oogkleppen op en met de nodige flexibiliteit.

Wij durven dan ook te stellen dat management organisatiespecifieke vaardigheden vereist, waarmee wil gezegd zijn dat management pas zin heeft indien het object bekend is waarbinnen het management moet worden uitgeoefend. En in ons geval is dat object de krijgsmacht of, misschien nog specifieker, de KL, de KLu of de KM.

Met het bovenstaande als basis durven wij dan ook het woord *militair management* in de mond te nemen. Dat wij daarbij niet de eersten zijn, blijkt uit de nota „Opleiding en vorming" van de Stumik, uitgegeven in maart 1978. Die nota is mogelijk wat minder bekend dan de overige Stumikrapporten, omdat zij in beperktere mate is verspreid. In de nota wordt een naar onze mening zeer bruikbare definitie gegeven van het begrip *militair management*, en wel:

Militair management is het doelgericht integreren van *organisatievariabelen*, *menselijke variabelen* en *omgevingsvariabelen* in en ten dienste van de defensieorganisatie.

Organisatievariabelen kunnen bijvoorbeeld zijn organisatiestructuur, procedures en voorschriften, budget, brandstof- en munitietoewijziging, enz.

Menselijke variabelen zijn bijvoorbeeld rechtspositie, motivatie en ambities van het personeel, personeelsbeleid, enz.

Tot de omgevingsvariabelen behoren bijvoorbeeld plaatsgebonden mogelijkheden en beperkingen, politieke en sociale invloeden, technologie, enz.

Niveaus van management

In de praktijk worden doorgaans drie niveaus van management onderscheiden die wij eenvoudig kunnen aanduiden met lager, midden en hoger management, waarmee tevens in grote trekken een meervoudige hiërarchie wordt aangegeven. Van belang is nu groepen managementfuncties die door officieren worden vervuld in een van deze niveaus onder te brengen om tot een grove afbakening van de functievervulling van de officier te komen. Een beschrijving van deze niveaus is daarvoor gewenst. Een naar onze mening goed bruikbare beschrijving troffen wij eveneens aan in de Stumiknota „Opleiding en vorming".

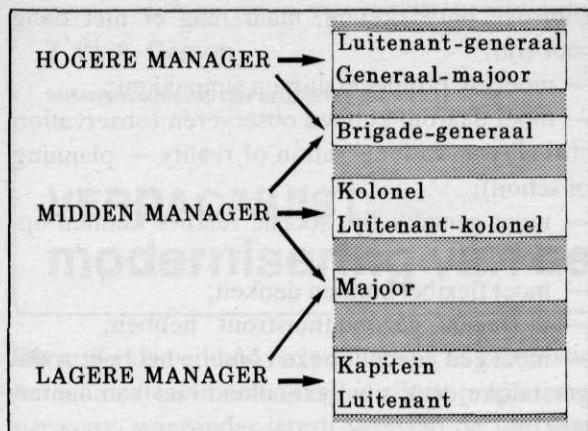
Officieren in lagere leidinggevende/managementfuncties

Op dit niveau houdt men zich hoofdzakelijk bezig met de bewaking van de uitvoering van de plannen. De officier geeft leiding aan processen die relatief eenvoudig van aard zijn. Militair leiderschap is hier voor het grootste deel gebaseerd op vak-kennis, kritisch-analytische vaardigheid en persoonlijke eigenschappen.

Wij zouden hieraan echter nog willen toevoegen dat een goede uitoefening van managementtaken op dit niveau wel enige kennis vereist van het beleid en de beleidsvormingsprocessen binnen onze organisatie.

Officieren in middelbare leidinggevende/managementfuncties

In deze functie staat het omzetten van beleidsbeslissingen in plannen op de voorgrond, alsmede het medewerken bij de beleidsvoorbereiding. Op dit niveau wordt de officier tijdens de uitoefening van zijn functie geconfronteerd met problemen waarin factoren van uiteenlopende aard een rol spelen. Bij het nemen van beslissingen zal hij zich

Afb. 1 Managementsniveaus en rangen

veelal door specialisten laten adviseren. Zijn eigen vakkennis zal derhalve een minder belangrijke rol gaan spelen. In vele gevallen zal hij de aan hem uitgebrachte adviezen niet meer zelf tot in details kunnen beoordelen, doch moeten volstaan met inzicht in de samenhang van de uitgebrachte adviezen en de gevolgen van een aanbevolen beleid.

Op dit niveau is de officier degene die zelf beslissingen moet nemen (keuzeprobleem), of hij is de adviseur van een boven hem gestelde autoriteit die uiteindelijk moet beslissen. In het laatste geval kan hij worden beschouwd als de leider van een deelproces ten behoeve van de besluitvorming. Een kritisch-analytische vaardigheid, leidende tot een zelfstandig oordeel als basis voor de besluitvorming, is op dit niveau een eerste vereiste.

Officieren in hogere leidinggevende/managementsfuncties

Hier is de omschrijving van de middelbaar-managementsfuncties eveneens van toepassing, met dien verstande dat op dit niveau het accent ligt op de beleidsbepaling voor de gehele organisatie. Belangentegenstellingen doen zich hier sterk gevoelen, waardoor prioriteiten moeten worden gelegd die doorgaans verstrekkende gevolgen hebben. Op dit niveau is de officier degene die beleidsbepalingen neemt die worden gekenmerkt door een grote draagwijdte. Dat stelt hoge eisen aan zijn inzicht en verantwoordelijkheidsgevoel.

Hoe militaire rangen binnen die niveaus passen, is niet zo eenvoudig te beantwoorden. Immers, binnen één rang kan men verscheidene geheel uit-

eenlopende functies vervullen die kunnen worden ondergebracht in twee verschillende niveaus. Zo moet bijvoorbeeld een majoor, die compagniescommandant is van een zelfstandige compagnie of vergelijkbare eenheid, worden gerekend zich te bevinden op het niveau van het lagere militaire management. Een majoor daarentegen die sectie- of bureauhoofd is binnen een ministeriële staf, beweegt zich al duidelijk op het niveau van het middelbare militaire management. Dat zelfde doet zich een niveau hoger voor met bijvoorbeeld een brigade-generaal in de functie van brigadecommandant en een ranggenoot in een sous-cheffunctie op ministerieel niveau, waarbij de ene zich bevindt binnen het middelbare en de andere in het hogere militaire-managementniveau.

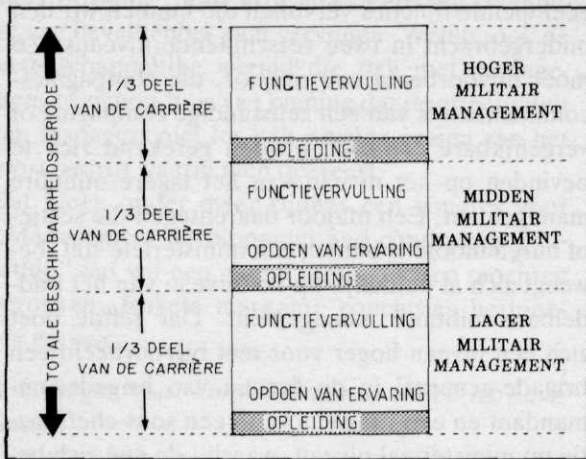
In afb. 1 is een indeling naar rangen gemaakt die naar onze mening geldt voor het merendeel van het officierscorps.

Schaap met vijf poten

Het huidige personeelsbeleid binnen de KL is nog steeds erop gericht de officier van alle markten thuis te laten zijn. De jaarlijkse „volksverhuizing” als gevolg van de verplaatsings- en carrièreplannen spreekt daarbij voor zichzelf. Het gebeurt niet zelden dat men officieren, waarvan men als militaire manager nog hoge verwachtingen heeft, binnen tien jaar vijf totaal verschillende functies laat vervullen.

Op zichzelf is het als positief te waarderen dat de toekomstige militaire topmanager zo breed mogelijk wordt georiënteerd en ervaring opdoet. De organisatie zelf bewijst men daarmee echter zeker geen dienst. De groeiende complexiteit van de op te lossen problemen binnen de krijgsmacht op alle niveaus vraagt om een duidelijke opbouw van deskundigheid. In dat verband is het toe te juichen dat DPKL streeft naar meer continuïteit. Wij zijn echter van mening dat bij de initiële en vervolgopleiding van de militaire manager alsmede bij de door hem te vervullen functies ook meer naar functionalisatie moet worden gestreefd.

Vele civiele bedrijven van enige omvang hebben het „schaap-met-vijf-poten-idee” ook om dezelfde redenen reeds enige tijd laten vallen. De manager heeft immers op het middelbare niveau al zoveel contact met de andere functiegebieden, dat hij voldoende inzicht in het totaal heeft verkregen

Afb. 2 Getrapte carrièregang; beurtelings leren en in praktijk brengen.

om later als hogere manager goed te kunnen functioneren.

In de krijgsmacht verkeren wij in de gunstige omstandigheid dat wij onze officieren tijdens de totale beschikbaarheidsperiode regelmatig algemeen-niveauperhogende opleidingen en specifieke functieopleidingen kunnen laten volgen. Indien die opleidingen en de daarop volgende functievervullingen zijn gericht op een gefaseerde niveauperhoging en een gerichte opbouw van deskundigheid door het opdoen van ervaring, zullen onze militaire managers zelfverzekerder naar hun volgende functie uitzien en zal er ondanks onvermijdelijke functiewisselingen meer rust in de organisatie komen.

In afb. 2 is schematisch een algemeen opleidingsstructuurmodel voor beroepsofficieren weergegeven.

Profiel van een manager

Tijdens het eerder genoemde managementcongres werd een aantal deelnemers uit profit- en non-profitorganisaties verzocht een profiel van een manager te schetsen. Het resultaat daarvan is naar onze mening onverkort op de militaire manager van toepassing:

Een manager

- mag niet passief of weinig dynamisch zijn (slaper);
- mag zich niet afsluiten voor verdere educatie;
- moet voortdurend bezorgd zijn over de toe-

komstige ontwikkeling, maar mag er niet bang voor zijn;

- moet elk probleem durven aanpakken;
- moet daarom kunnen observeren (observation of reality — rationalisation of reality — planning of action);
- moet gemakkelijk sociale relaties kunnen opbouwen;
- moet flexibel kunnen denken;
- moet een „gezond thuisfront” hebben;
- moet een goede fysieke conditie hebben, zodat geestelijke druk zijn gezondheid niet kan aantasten;
- moet „mobiel” kunnen zijn;
- moet de potentie van een leider in zich hebben.

Slot

De militaire manager zal met deze eisen en variabelen zeker zijn of worden geconfronteerd. Moeilijker is het echter ze te accepteren; zij beïnvloeden ons immers in onze bedrijfsvoering en wij doen in het bijzonder sommige van de menselijke en omgevingsvariabelen nogal gemakkelijk af met de kwalificatie „storende randverschijnselen”.

Naar onze mening moet de traditionele visie op militair leiderschap worden verruimd. Militair management is meer. De militaire manager doet volgens ons goed eraan de eisen van de organisatie, de mensen en de omgeving niet uit de weg te gaan of te ontkennen, maar ze inderdaad zodanig doelgericht te integreren dat hij werkelijk het doel haalt van de organisatie waarvoor hij staat.

Moet de militaire manager dan toch een schaap met vijf poten zijn? Zo erg is het niet. Maar dat er nu en in de toekomst steeds hogere eisen aan de militaire manager worden gesteld, valt niet te betwijfelen.

Via praktisch getinte bijdragen in de volgende artikelen zullen wij daar wat van kunnen proeven. In een laatste artikel zullen twee deskundigen op het gebied van „organisatie en management”, die beiden aan de krijgsmacht zijn verbonden, uit hun wetenschappelijke achtergrond dit onderwerp afronden.

In het eerstvolgende artikel zal de militaire manager in een bepaalde functie nader aan het woord worden gelaten, en wel de bataljonscommandant.

T. W. A. Damen

luitenant-kolonel der artillerie

VERDAC/VUIST: modernisering van de veldartillerie

Dit artikel is bedoeld om een indruk te geven van het momenteel in ontwikkeling zijnde project VERDAC/VUIST, waaronder wordt verstaan de VER(van-ging van de fa)DAC die thans nog bij de veldartillerie in gebruik is, en de koppeling aan de nieuwe apparatuur van het te automatiseren VU(ur-steun)I(nformatie)S(ys)T(eem). De gefaseerde realisering van dat project zal leiden tot een drastische verbetering van de effectiviteit van de veldartillerie, een verbetering die noodzakelijk wordt gemaakt door de zich aftekenende ontwikkeling van de dreiging.

De dreiging

De vijandelijke aanval heeft als kenmerk het optreden in „golven” waarbij het aantrekken van volgende echelons als vanzelfsprekend moet worden gezien. De eerste aanval op onze (voorbereide) verdediging zal naar verwachting worden uitgevoerd met gemechaniseerde eenheden, in de vorm van een voorbereide aanval, gesteund door een groot aantal vuursteun verlenende eenheden.

Indien het succes zich aftekent, worden volgende echelons aangetrokken en zodra mogelijk in ontstane doorbraaksectoren ingebracht om door overneming van de aanval het momentum te kunnen handhaven. Die echelons volgen daartoe op zodanige afstanden dat zij de aanval tijdig kunnen voortzetten.

De met vuursteun belaste eenheden zijn afkomstig uit het zogenaamde eerste tactische echelon. Aan-

vulling en/of vervanging is evenwel mogelijk door het aantrekken van artillerie-eenheden van het tweede tactische echelon.

Door uitbreiding van de huidige 6-stukkenbatterij tot 8-stukkenbatterij bestaat de mogelijkheid dat, in plaats van batterijgewijs, per sectie van 4 stukken artilleriestellingen zullen worden betrokken. Daardoor zal het aantal stellinggebieden van waaruit de vijandelijke artillerie haar vuursteun verleent, aanzienlijk toenemen.

Behalve over de mortier- en vuurmondartillerie-eenheden wordt op divisie-, leger- en frontniveau beschikt over tactische raketeenheden. Deze eenheden worden beschouwd als niet-conventioneel. Indien zij worden ingezet, vindt dat plaats uit opstellingen buiten bereik van de eigen 155 mm en 203 mm artillerie.

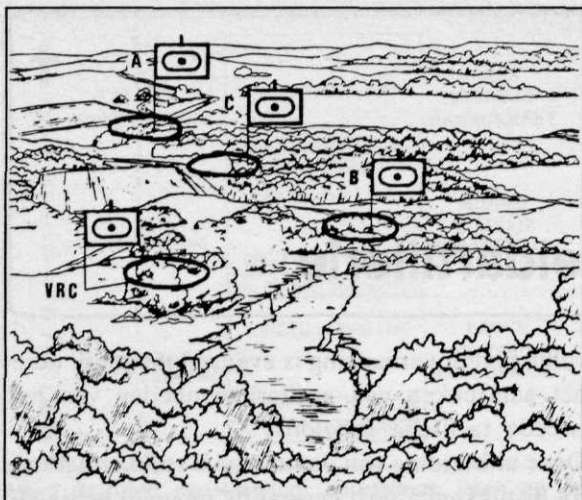
Voorafgaande aan de aanval op de voorste rand van het weerstandsgebied vindt een intensieve voorbereidende beschieting plaats met een tijdsduur van 30 tot 60 minuten. Die beschieting heeft tot doel aanzienlijke verliezen toe te brengen in de steunpunten van de verdediger en wel 30 tot 40%. In het bijzonder is die beschieting gericht op het vernietigen van zoveel mogelijk antitankwapens.

Hoewel in het algemeen de nadruk in de vuursteunverlening tijdens de aanval ligt op het te weegbrengen van zo veel mogelijk verliezen bij de eigen manoeuvre-eenheden in voorste lijn, worden tevens meer in de diepte gelegen eenheden/opstellingen — vooral artillerie-eenheden — onder vuur genomen, zodra de plaats daarvan is vastgesteld.

De tegenstander besteedt, in het kader van de zojuist geschetste wijze van optreden, grote aandacht aan de elektronische oorlogvoering. Hij is onder andere in staat op grote schaal radioverbindingen te storen.

Gezien de waarde die hij hecht aan artilleriebestrijding, mag worden aangenomen dat vooral het

Dit artikel is een uittreksel van de door kolonel Damen op de informatiedag veldartillerie 1983 gehouden voordracht. Hij is werkzaam als Projectofficier veldartillerie bij de Afdeling Plannen van de Landmacht-staf. Vooruitlopende op de invoering van VERDAC/VUIST wordt aan een breder publiek inzage gegeven in de te verwachten ontwikkelingen bij de Nederlandse veldartillerie.

Afb. 1 Het afdelingsstelinggebied

storen van vuursteun- en vuurregelingsnetten met prioriteit zal worden nagestreefd.

Concluderende kan worden gesteld dat vooral de volgende aspecten van de dreiging van belang zijn voor het beschouwen van de kwaliteit van de eigen veldartillerie.

— Grote aantallen gepantserde voertuigen, in opeenvolgende echelons, zullen gelijktijdig moeten worden bestreden.

— Van een zeer groot aantal stellinggebieden uit wordt vuursteun gegeven aan de vijandelijke manoeuvre-eenheden, vooral door middel van een intensieve voorbereidende beschieting door een overmacht aan artillerie.

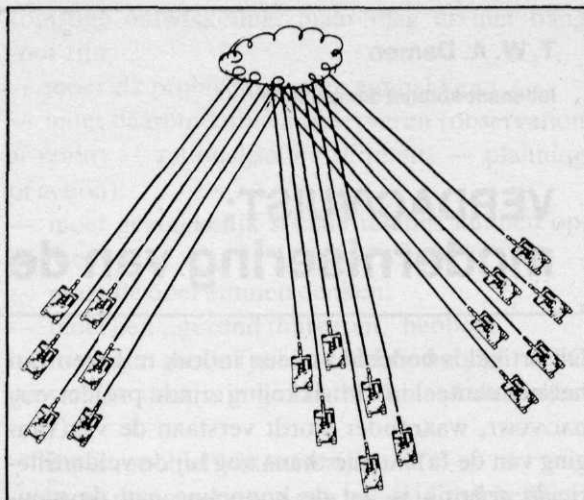
— Eigen, in de diepte opgestelde eenheden, vooral artillerie-eenheden, zullen onder vuur worden genomen.

— Ten gevolge van de EOV-capaciteit van de tegenstander zullen vooral de verbindingen van de vuursteun worden gestoord.

Om aan die dreiging het hoofd te kunnen bieden, is het noodzakelijk de kwaliteit van de veldartillerie te verbeteren.

De noodzaak tot verbetering van de kwaliteit van de veldartillerie

Bij de huidige wijze van optreden geeft de vuurmondafdeling met haar drie vuurmond batterijen vuur af uit batterijstellinggebieden. Deze liggen ongeveer 1500 meter uit elkaar en zijn door radio- en lijnverbindingen verbonden met een afde-

Afb. 2 Afdelingsvuur op één doel

lingsvuurregelingscentrum, dat is gesitueerd in het zogenaamde afdelingsstafgebied (afb. 1).

Als gevolg van de (geringe) uitwerking van de huidige munitie vuren de batterijen van een afdeling in beginsel op een zelfde doel, teneinde de gewenste effectiviteit te kunnen bereiken (afb. 2).

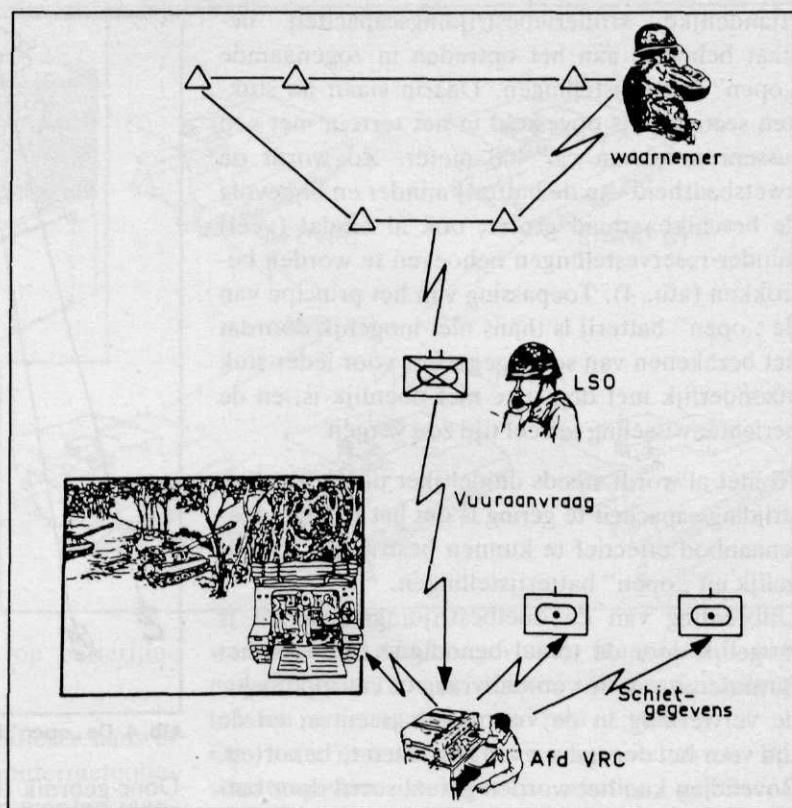
Vuren worden uitgebracht in opdracht van of namens de commandanten van te steunen manoeuvre-eenheden, hogere artilleriestaven, dan wel op verzoek van de op compagnies- en eskadrons niveau ingedeelde voorwaartse waarnemers. Deze waarnemers dienen over de radioverbindingen vuuraanvragen in bij de afdelingen op de door hen onderkende doelen, eventueel door tussenkomst van de bataljonsliaisonofficier.

In het afdelingsvuurregelingscentrum worden vuuraanvragen en/of vuuropdrachten met een rekenoestel — de FADAC (field artillery digital automatic computer) — omgezet in schietgegevens, die worden doorgegeven aan de batterijvuurregelingscentra. Het batterijvuurregelingscentrum „vertaalt” de schietgegevens in vuurcommando's aan de stukken (afb. 3).

De FADAC berekent voor elke batterij de schietgegevens. Gewoonlijk vuren alle vuurmonden in de batterij met dezelfde gegevens. Het trefferbeeld is daardoor nagenoeg gelijk aan de opstelling van de vuurmonden in de batterijstelling.

Afhankelijk van het vuurmondtype bedraagt de tussenruimte tussen de vuurmonden circa 50 of circa 80 meter. Dat is nodig om een optimaal uitweringspatroon te verkrijgen.

Afb. 3 Van waarnemer naar vuureenheid

In dit zogenaamde afdelingssysteem is een aantal knelpunten aan te geven.

— De logistieke ondersteuning van de FADAC kan van 1984 af niet meer worden gegarandeerd, aangezien dan geen reservedelen meer zijn te verkrijgen. Daardoor eindigt de levensduur van dat rekenoestel in 1986.

— De vuurregeling bij de mobilisabele afdeling gebeurt nog manueel, d.w.z. met potlood, papier, rekenlinialen, enz. Die wijze van berekenen van schietgegevens duurt lang, is niet nauwkeurig en geeft veel kans op menselijke fouten. Weliswaar geeft de pas ingevoerde eenvoudige rekenaar — de HP41CV — enige verbetering, maar deze mag slechts worden gezien als een ondersteuning van het handwerk.

— Het huidige verbindingssysteem biedt geen bescherming tegen elektronische oorlogsvoering.

— Technische doelmanalyse is thans nauwelijks mogelijk.

— De vuursteunnetten hebben onvoldoende capaciteit om alle vuuraanvragen te verwerken, omdat doelgegevens woord voor woord over de radio moeten worden doorgegeven. De waarnemingsgroepen van een bataljon zitten op één vuur-

steunnet, terwijl slechts één waarnemer van dat net gebruik kan maken voor het indienen van een vuuraanvraag, waarvan de afhandeling vele minuten duurt. De overigen moeten wachten tot het net vrij is. Het zo nodig met de juiste prioriteiten bestrijden van doelen als resultaat van een verantwoorde tactische doelmanalyse is in de praktijk derhalve veeleer een kwestie van „wie het eerst komt, het eerst maalt”.

— De gemiddelde tijd nodig voor het bestrijden van een doel is te lang, waarbij het grootste deel van de tijd wordt besteed aan andere zaken dan aan werkelijke vuurafgifte; in het bijzonder aan de communicatie en de tijd nodig voor vuurregeling.

— Uitgaande van een gemiddelde bestrijdingstijd voor een onvoorbereid vuur — waarbij niet wordt ingeschoten — van 7 minuten, waarvan 3 minuten nodig zijn voor de feitelijke vuurafgifte door de stukken, blijkt dat onze kanonniërs in het heetst van de strijd volop tijd over hebben. Daarenboven zal, vooral door de invoering van de nieuwe radars voor de grondwapensysteembestrijding met een zeer grote opsporingscapaciteit, een veel groter aantal doelen voor bestrijding worden voorgedragen.

— Ten slotte het laatste knelpunt: vanwege de

vijandelijke artilleriebestrijdingscapaciteit bestaat behoefte aan het optreden in zogenaamde „open” batterijstellingen. Daarin staan de stukken sectiegewijs opgesteld in het terrein met een tussenruimte van ca. 400 meter. Zo wordt de kwetsbaarheid van de batterij minder en bijgevolg de beschikbaarheid groter; ook al omdat (veel) minder reservestellingen behoeven te worden betrokken (afb. 4). Toepassing van het principe van de „open” batterij is thans niet mogelijk doordat het berekenen van schietgegevens voor ieder stuk afzonderlijk met de FADAC niet doenlijk is, en de berichtenwisseling te veel tijd zou vergen.

Al met al wordt steeds duidelijker dat de doelbestrijdingscapaciteit te gering is om het huidige doelenaanbod effectief te kunnen bestrijden, zo mogelijk uit „open” batterijstellingen.

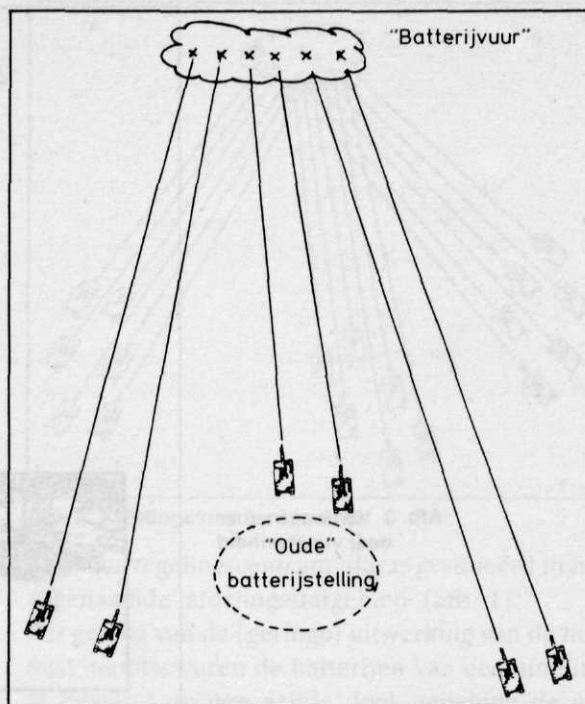
Uitbreiding van de doelbestrijdingscapaciteit is mogelijk door de totaal benodigde tijd voor het formuleren van de vuuraanvraag of vuuropdracht, de verwerking in de vuurregelingscentra, en de tijd voor het doorgeven van berichten te bekorten. Bovendien kan het worden gerealiseerd door batterijvuren af te geven in plaats van afdelingsvuren. Doordat binnen afzienbare tijd kan worden beschikt over moderne munitie met een grotere uitwerking, ook tegen gepantserd materieel, behoort het afgeven van effectieve batterijvuren straks tot de mogelijkheden.

De conclusie ligt voor de hand: het is noodzakelijk het huidige artilleriesysteem te verbeteren en het kan worden bereikt door:

— het invoeren van moderne reken capaciteit op afdelings- en batterijniveau, ook bij mobilisabele afdelingen, o.a. met de mogelijkheid per vuurmond schietgegevens te berekenen voor „open” batterijstellingen;

— het verwerven van een geautomatiseerd vuursteuninformatiesysteem, met geautomatiseerde datatransmissie tussen de waarnemers en/of liaisonofficieren en de afdeling, tussen de afdeling en batterijen, tussen de batterijen en vuurmonden en ten slotte tussen de hogere artillieriestaven onderling alsmede met hun afdelingen.

Geautomatiseerde datatransmissie wil in dit verband zeggen dat ergens een bericht wordt ingetypt dat elders op een scherm wordt zichtbaar gemaakt en, bij voorkeur automatisch, verwerkt.

Afb. 4 De „open” batterij

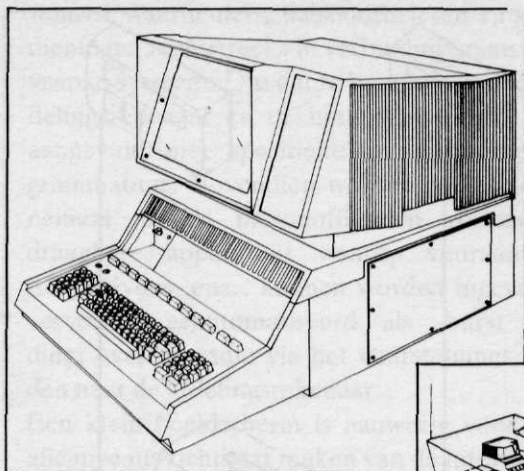
Door gebruik te maken van zogenaamde „burstuitzendingen” — d.w.z. eerst het bericht, of een deel daarvan intypen en dat dan in zijn geheel in zéér korte tijd verzenden door middel van een „druk op de knop” — wordt bescherming geboden tegen EO.V.

De technische bijzonderheden van het project VERDAC/VUIST

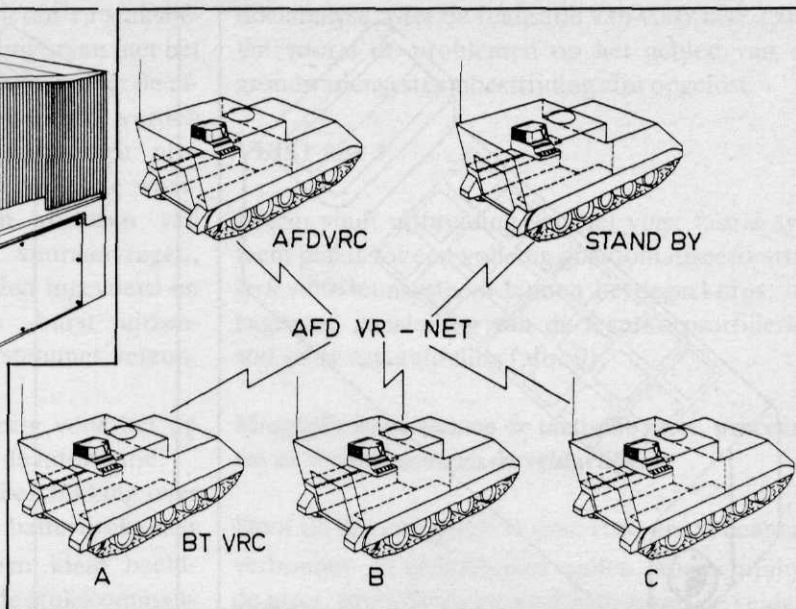
Onder de projectnaam VERDAC/VUIST zal in de komende jaren, gefaseerd, de vuursteunverlening door de veldartillerie worden verbeterd. Daarbij zal in eerste instantie de huidige, zowel technische als operationeel sterk verouderde, rekenapparatuur FADAC worden vervangen, die in de KL al sinds 1967 wordt gebruikt.

Met de invoering van de VERDAC-systemen bij de veldartillerie zullen zowel de afdelings- als de batterijvuurregelingscentra worden voorzien van moderne apparatuur — gemakshalve rekenaars genoemd — voor:

- informatie-in- en uitvoer met een toetsenbord en een beeldscherm;
- informatieuitwisseling tussen de afdeling en de batterij met datatransmissieapparatuur;

Afb. 5 De VERDAC-rekenaar

Afb. 6 Vuurregelingsverbindingen

— berekenen van schietgegevens op batterijniveau (afb. 5).

Op afdelingsniveau is een ponsbandlezer aanwezig voor het verwerken van het computermetebericht, zodat het in de rekenaar kan worden ingevoerd. Indien in een later stadium de meteostations beschikken over geautomatiseerde datatransmissie, ontvangt de rekenaar de gegevens rechtstreeks.

De rekenaars zullen worden ingebouwd in de voertuigen van het afdelings- en batterijvuurregelingscentrum. De afdelings- en de drie batterijrekenars staan onderling met elkaar in verbinding via het afdelingsvuurregelingsnet of de zogenaamde rekenarslijn (afb. 6).

Met VERDAC kan op afdelingsniveau het vuurbevel aan maximaal vier batterijen worden geformuleerd en verzonden. Bij de desbetreffende batterij worden dan op basis daarvan de schietgegevens berekend en gepresenteerd. De informatieuitwisseling tussen de vuurregelingscentra zal geautomatiseerd plaatsvinden. De berichtenwisseling zal slechts enkele seconden vergen, waardoor het afdelingsvuurregelingsnet wordt ontlast. Bovendien wordt de kans op fouten verminderd.

Er zal geen relatie meer bestaan tussen de opstelling van de stukken in batterijverband en het trefbeeld.

De vorm en grootte van het doel zijn bepalend voor het aantal stukken en de schietgegevens

waarmee zal worden gevuld. Daardoor is het mogelijk geworden de stukken willekeurig stelling te laten nemen in de „open” batterijstelling.

Op batterijniveau kunnen dan weliswaar de schietgegevens stuksgewijs worden gepresenteerd, maar de daarmee verband houdende informatieoverdracht zal zoveel tijd vergen dat vooralsnog één vuurcommando voor de gehele batterij zal moeten worden gegeven. Om die reden is aanvullende apparatuur nodig, die in het kader van vuist aan de orde komt.

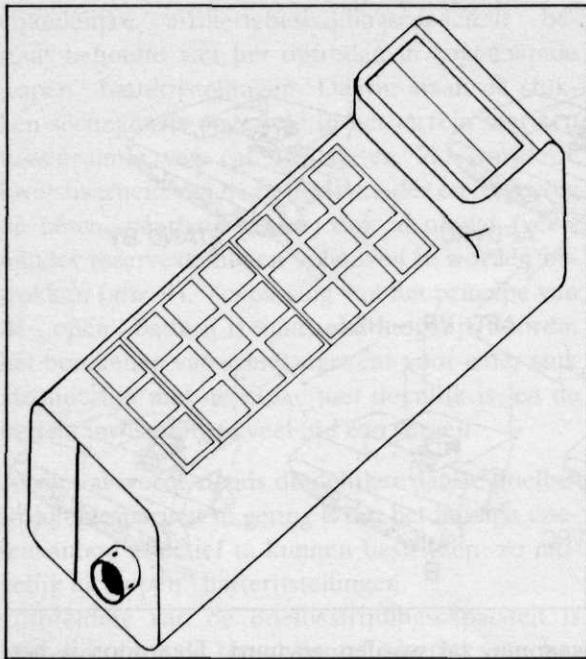
Verdere bijzonderheden van de VERDAC-batterijrekenaar zijn de volgende.

— De gegevens van vier batterijen inclusief de vuurmondstatus- en munitiegegevens kunnen worden opgeslagen. Daardoor is het mogelijk dat de vuurregelingswerkzaamheden van een batterijvrc kunnen worden overgenomen door een ander. Met andere woorden, „back-up” (reservecapaciteit) is te vinden tussen de batterijen.

— Honderdvijftig doelen kunnen worden ingevoerd.

— Informatie van waarnemers, liasonofficieren, de vuurregelingsofficier, enz. — voor zover van toepassing op de technische vuurregeling — kan worden opgeslagen en op de juiste wijze verwerkt. Zo worden bijvoorbeeld de veiligheidsaspecten zoals minimaal veilige kwadranthoek, no fire areas, eigen troepen nabij, voorste lijn eigen troepen, e.d., automatisch bewaakt.

— De maximale rekentijd voor in totaal acht

Afb. 7 Datatransmissieapparatuur voor de voorwaartse waarnemers en liaisonofficieren

„mikpunten” — ingeval van een 8-stukkenbatterij in een open batterijstelling — bedraagt voor de ladingen 1 t/m 7 ca. 15 seconden, voor 8 ca. 22 seconden en voor 9 ca. 30 seconden.

— Het schieten met evenwijdige richtlijnen, zoals thans gebeurt, vergt een rekentijd van slechts 5 seconden! De FADAC heeft daarvoor niet minder dan 40 seconden nodig.

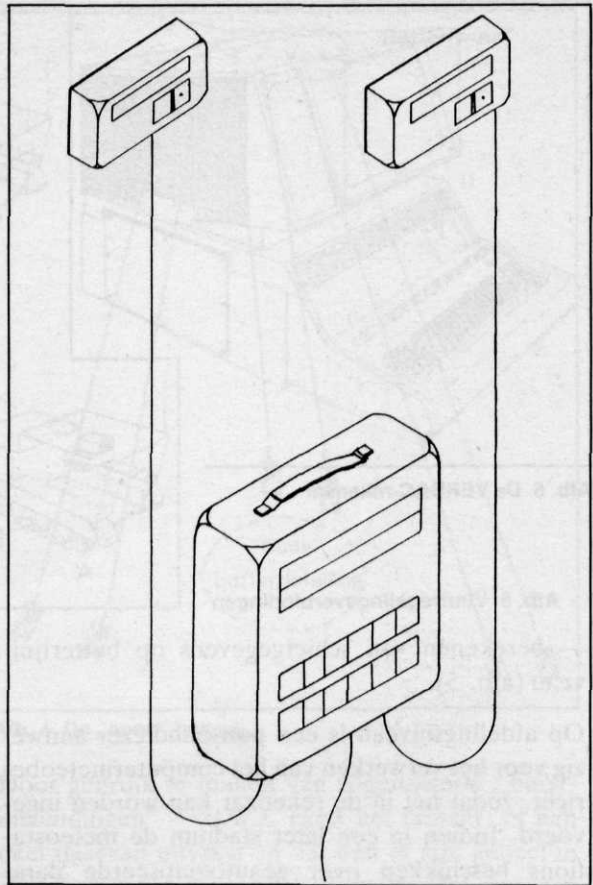
— De gemiddelde tijd tussen het ontvangen van een vuurbevel en het presenteren van de schietgegevens zal voor de ladingen 1 t/m 7 maximaal 25 seconden bedragen.

— Per uur kunnen 30 vuuraanvragen of vuuropdrachten worden verwerkt tot schietgegevens.

— Het is mogelijk in geval van piekbelasting 2 vuuraanvragen of vuuropdrachten per 3 minuten te verwerken.

De rekenaar zal in een later stadium worden voorzien van een programma voor technische doelanalyse en vuurplanning.

Voor de realisatie van VERDAC zal eerst een prototype worden aangeschaft. Na beproeving — in de eerste helft van 1985 — en gebleken geschiktheid wordt de serie besteld en ingevoerd in de periode juni 1986, augustus 1987, bij de parate en mobilisabele afdelingen. Inzake de verwerving van het prototypesysteem is reeds een beslissing geno-

Afb. 8 Datatransmissieapparatuur voor de vuurmonden

men: HSA te Hengelo is met de productie aangevangen.

In een vervolgfase zal het huidige vuursteuninformatiesysteem (VUIST) worden geautomatiseerd en aangesloten op de in het project VERDAC verworven rekenapparatuur, zodat min of meer een geautomatiseerd artilleriesysteem ontstaat waarmee de huidige problemen binnen de artillerie zullen zijn opgelost en een drastische kwaliteitsverbetering van de vuursteun zal zijn gerealiseerd. De realisatie van VUIST zal gefaseerd plaatsvinden.

VUIST fase 1

Deze omvat de invoering van apparatuur voor geautomatiseerde datatransmissie bij de vuurmondafdelingen voor de voorwaartse waarnemers, liaisonofficieren (afb. 7) en vuurmonden (afb. 8).

Tevens zal de technische doelanalyse worden geautomatiseerd.

Met de realisering van VUIST fase 1 zullen de voor-

waartse waarnemers, liaisonofficiëren en stuksbedieningen rechtstreeks in verbinding staan met het VERDAC-systeem. Om dat te bereiken, zullen de afdelingsrekenaar en de batterijrekenaars worden aangevuld met specifieke apparatuur en programmatuur. Bovendien worden zowel de waarnemers als de liaisonofficiëren voorzien van draagbare apparatuur waarop vuuraanvragen, lso-gegevens, enz., kunnen worden ingevoerd en vervolgens geautomatiseerd, als „burst“-uitzending, over de radio via het vuursteunnet verzonden naar de afdelingsrekenaar.

Een klein beeldscherm is aanwezig voor het op alle niveaus zichtbaar maken van de informatie.

De stuksbedieningen krijgen de beschikking over apparatuur waarmee de door de batterijrekenaar berekende schietgegevens op een klein beeldscherm worden ontvangen door de stukscommandant en de richters, ieder afzonderlijk. Daartoe wordt gebruik gemaakt van het vuurmondcommandonet door middel van de radio of de telefoon van de stukkenlijn.

Met de invoering van VERDAC en VUIST fase 1 zullen de volgende voordelen zijn bereikt.

— De reactiesnelheid en de vuurafgiftecapaciteit van de afdeling zullen aanzienlijk zijn vergroot.

— De duur van de bestrijding wordt onder gemiddelde omstandigheden teruggebracht van ca. 7 minuten naar ca. 4 minuten. Daarenboven kunnen drie batterijvuren gelijktijdig worden afgegeven.

— De doelanalyse zal sneller en nauwkeuriger uitvoerbaar zijn.

— „Open“ batterijstellingen zullen mogelijk zijn, en daardoor zal de kwetsbaarheid voor vijandelijk artilleriebestrijdingsvuur zijn vermindert.

— De invloed van menselijke fouten zal zijn verkleind.

— Bescherming zal worden geboden tegen EOV.

VUIST fase 2

In deze fase volgt de invoering van apparatuur ten behoeve van geautomatiseerde datatransmissie voor koppeling van de veldartillerie-groepsstaf, doelopsporingsmiddelen en meteostations aan het geautomatiseerde afdelingssysteem. Verder komt er uitbreiding van de apparatuur van de liaisonofficiëren voor vuursteuncoördinatie en tactische

doelanalyse. Met de realisatie van VUIST fase 2 zullen vooral de problemen op het gebied van de grondwapensysteembestrijding zijn opgelost.

VUIST fase 3

Hierin vindt uitbreiding van het VUIST fase 2 systeem plaats tot een volledig geautomatiseerd artillerievuursteunsysteem binnen het legerkorps, inbegrepen aansluiting van de legerkorpsartilleriestaf en de raketafdeling (afb. 9).

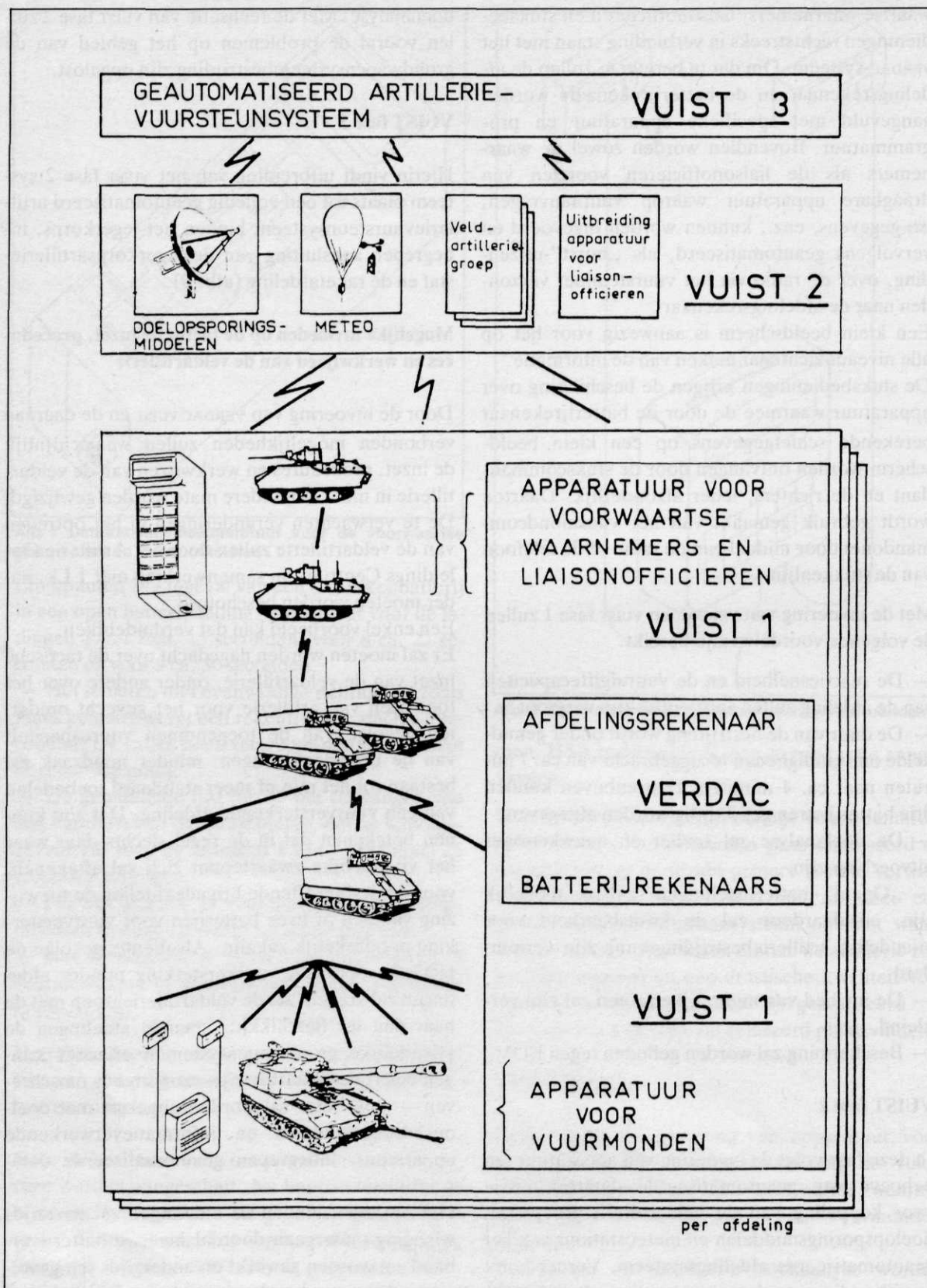
Mogelijke invloeden op de tactische inzet, procedures en werkwijzen van de veldartillerie

Door de invoering van VERDAC/VUIST en de daaraan verbonden mogelijkheden zullen waarschijnlijk de inzet, procedures en werkwijzen van de veldartillerie in meer of mindere mate worden gewijzigd. De te verwachten veranderingen in het optreden van de veldartillerie zullen door het Artillerie Opleidings Centrum, in samenwerking met 1 Lk, nader moeten worden beschouwd.

Een enkel voorbeeld kan dat verduidelijken.

Er zal moeten worden nagedacht over de tactische inzet van de veldartillerie, onder andere over het toewijzen van artillerie voor het gevecht omdat, ten gevolge van de toegenomen vuurcapaciteit van de brigadeafdelingen, minder noodzaak zal bestaan tot het min of meer standaard toebedelen van een vuurversterkende afdeling. Dat zou kunnen betekenen dat in de regel slechts daar waar het vijandelijke zwaartepunt zich zal aftekenen, voor de desbetreffende brigadeafdeling de toewijzing van een of twee batterijen voor vuurversterking noodzakelijk zal zijn. Als dientengevolge de tactische opdracht vuurversterking minder afdelingen zal vragen, zal de veldartilleriegroep met de haar dan ter beschikking staande afdelingen de vijandelijke grondwapensystemen effectief kunnen bestrijden waartoe zij — zoals reeds omschreven — ook beter zal worden uitgerust met doelopsporingsmiddelen en informatieverwerkende apparatuur, inbegrepen geautomatiseerde datatransmissie.

Het optreden binnen de afdelingen zal enerzijds wijziging ondergaan doordat meer in batterijverband zal worden gewerkt en anderzijds ten gevolge van het optreden in „open“ batterijstellingen. In de vuurregelingscentra zal het aantal te behan-

Afb. 9 Opeenvolgende fasen van de automatisering van het artillerievuursteunstelsysteem

delen vuuraanvragen en vuuropdrachten sterk toenemen, hetgeen vooral bij piekbelasting het uiterste zal vragen van het vrc-personeel. Dat zal ook gelden voor het veldartilleriegroepsvrc. Een andere personeelsbezetting, in relatie met de nieuwe apparatuur, zal waarschijnlijk het gevolg moeten zijn.

De voor het waarnemen van artillerievuren omschreven procedures zullen als gevolg van de invoering van de nieuwe waarnemersapparatuur moeten worden aangepast.

Eveneens zullen als gevolg van de invoering van de VERDAC/VUIST-apparatuur de batterijdienst en de bediening enkel stuk moeten worden aangepast.

Het gewijzigde verbruik van munitie zal waarschijnlijk aanleiding geven tot uitbreiding van de capaciteit van de munitiegroepen van de afdelingen en/of een andere wijze van herbevoorrading.

Ten slotte is het denkbaar dat de organisaties van de afdeling en/of de batterij zullen worden gewijzigd als gevolg van de mogelijkheden van de VERDAC/VUIST-apparatuur. Met die apparatuur is het immers mogelijk vier batterijen in een afdeling vuuropdrachten te verstrekken terwijl de batterijen schietgegevens kunnen produceren voor niet minder dan tien stukken.

Opleiding en oefening

Een goede opleiding en intensieve oefening van al het artilleriepersoneel dat op de een of andere wijze moderne elektronische middelen bedient of dat materieel tactisch inzet, zijn absoluut noodzakelijk. Zeker in geval van een zo gecompliceerd systeem als het artillerievuursteunsysteem straks is. Enkele specifieke problemen daarbij zijn:

- de onbekendheid met geautomatiseerde systemen;
- de benodigde infrastructurele voorzieningen bij de opleidingsinstituten;
- de te volgen onderwijsmethodiek;
- het simuleren van het verwerken van vuuraan-

vragen en vuuropdrachten bij zogenaamde droge oefeningen;

- het inbouwen van EOV-aspecten;
- het binnen de afdeling tegelijkertijd en op diverse plaatsen berekenen en afgeven van verschillende vuren;
- het niet meer in de vuurregelings- en vuursteunnetten kunnen inluisteren door de instructeur, de vuurregelingsofficier en de adjudant operatiën.

Al deze zaken, en wellicht nog veel meer, doen de noodzaak ontstaan de opleidings- en trainingsmethoden nauwgezet vast te stellen, te analyseren en te omschrijven. Daartoe is een werkverband Opleidingen VERDAC/VUIST opgericht. Tegen het einde van 1984 zal dat werkverband een Memorandum Opleidingen VERDAC/VUIST gereed hebben, op grond waarvan de opleidingen en oefeningen verder kunnen worden uitgewerkt en vastgelegd in de syllabi.

Samenvatting

De veroudering van de huidige FADAC en het grotere doelenaanbod tijdens het te verwachten vijandelijke optreden hebben geleid tot invoering van VERDAC/VUIST. Met deze vernieuwing is het artillerievuursteunsysteem in staat meer vuren af te geven met een kortere reactietijd.

De invoering van moderne munitie met een grotere uitwerking in combinatie met VERDAC/VUIST geeft de mogelijkheid zo nodig uit „open” batterijstellingen batterijvuren af te geven, waardoor het incasseringsvermogen van de batterij tegen vijandelijk vuur is vergroot.

De geautomatiseerde verbindingen geven meer bescherming tegen vijandelijke EOV.

De tactische inzet, procedures, werkwijzen en mogelijk de organisatie zullen in meer of mindere mate wijziging ondergaan.

De opleiding en oefening zullen aanzienlijk gaan veranderen.

dr. C. M. Schulten

hoofd Sectie Militaire Geschiedenis LaS

De Nederlandse helm nieuw model (1927)

In de herinnering aan de meidagen 1940 blijft de specifieke Nederlandse helm voortleven. Ten aanzien van het ontstaan van deze helm zijn er echter nog wat vraagtekens, ondanks het artikel „Nederlandse legerhelmen” dat F. J. H. Th. Smits publiceerde in aflevering 14 van *Armamentaria* (1979), het jaarboek van het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum „Generaal Hofer”.

Dank zij het beschikbaar komen van nieuwe informatie is het mogelijk de genoemde publikatie aan te vullen en nog onbekende feiten onder de aandacht te brengen. Zo is het bijvoorbeeld weinig bekend dat de vertrouwde Nederlandse helm in 1938 door Roemenië werd aangekocht; het leger van dat land heeft de Nederlandse helm gedurende bijna de gehele Tweede Wereldoorlog in de uitrusting gehad. De Roemeense troepen werden weliswaar aan het einde van de Tweede Wereldoorlog voorzien van Russische helmen, maar heden ten dage maakt Roemenië weer gebruik van een model dat verwant is aan het Nederlandse. In zekere zin zou men dus kunnen zeggen dat onze vooroorlogse helm voortleeft in het Oostblok!

Moderne helmen in Nederland

Reeds kort na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 bemerkten de strijdende partijen dat het aantal hoofdverwondingen onrustbarend steeg. De oorzaak daarvan waren niet zozeer de afgevuurde klein-kaliberkogels als wel de uitwerking van het artillerievuur. Dat leidde tot de ontwikkeling van de moderne helm die sindsdien is blijven behoren tot de militaire uitrusting.

Een van de grootste promotors van de helm was de Franse generaal Adrian die ervoor zorgde dat het Franse leger in 1915 werd uitgerust met de naar hem genoemde „Casque Adrian”. De Britten ontwierpen een eigen model en de term „Stahlhelm” laat geen twijfel bestaan aan zijn nationaliteit.

Ook de Nederlandse legerleiding ging op zoek naar een bruikbare helm. In 1916 werd een partij Franse helmen, die overigens niet voldeden, aangeschaft en in 1916 kwam zelfs een Nederlands model, de M 16, tot stand. Deze laatste helm, soms gemodificeerd, was in 1940 nog ruimschoots voorradig. Na 1918 bleef de legerleiding bezig met het helmenvraagstuk. Beproefd werden Britse en Zweedse helmen, en er bestonden ook contacten met Belgische en Franse fabrikanten. Pikant detail is daarbij dat de regering, ondanks haar neutraliteitspolitiek, nimmer in Duitse richting heeft gekeken.*

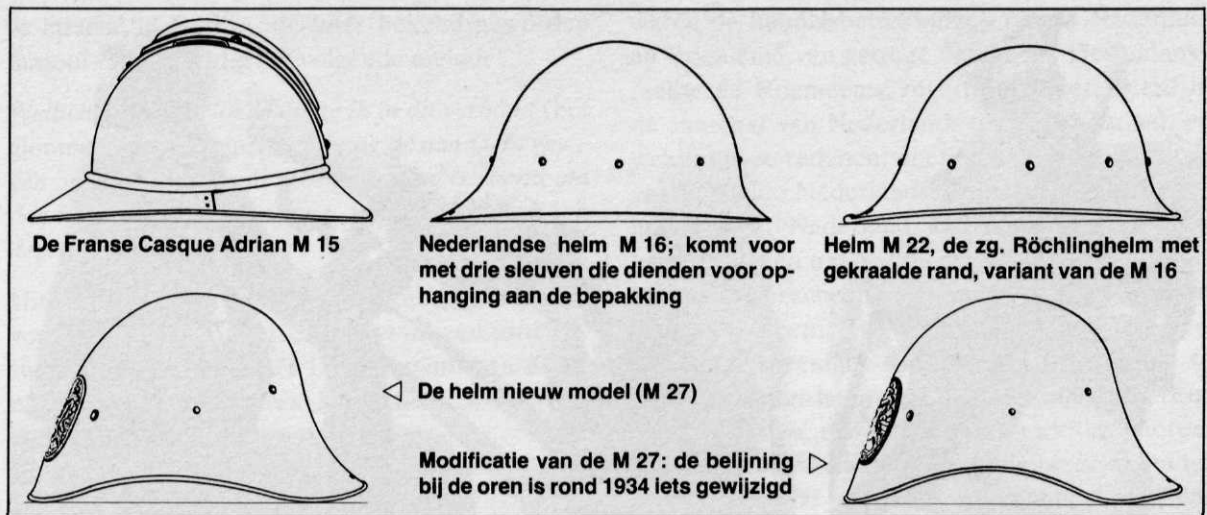
Was de keuze al een probleem op zich, ook de verdeling van de aanwezige helmen over de eenheden leverde moeilijkheden op. Zeker, er waren helmen, maar het aantal was verre van toereikend.

Hoe zij in 1923 werden verdeeld, valt af te lezen uit de „Staat van voor oefeningsdoeleinden te verstreken stalen helmen” waarvan de verdeelsleutel als volgt was.

Per Regiment Infanterie	300 stuks
Bij het Bataljon Wielrijders	300 stuks
Bij het 1e en het 3e Half-Regiment Huzaren (elk)	175 stuks
Bij het 2e en het 4e Half-Regiment Huzaren (elk)	150 stuks
Per Regiment Veld-Artillerie	300 stuks
Bij het Korps Rijdende Artillerie	150 stuks
Bij het oefeningsdetachement van de KMA	110 stuks
Per School van Verlofsofficieren der Infanterie	300 stuks
Bij de School van Verlofsofficieren der Bereden Artillerie	90 stuks
Bij de School van den Motordienst	75 stuks
Bij het Regiment Genietroepen	100 stuks

Hoeveel helmen er in de magazijnen waren opgelegd, kon niet worden nagegaan, maar het staat

* Tijdens het interbellum is de Duitse Stahlhelm in Nederland gedragen door diverse burgerwachten; het waren helmen die in 1918 door de Duitsers waren achtergelaten in Roosteren en Susteren.

vast dat van een te mobiliseren krijgsmacht van ongeveer 300.000 man hooguit een derde van helmen kon worden voorzien.

In het begin van de jaren '20 stond de legerleiding voor twee opgaven: het kiezen van een moderne helm en het zorgen voor voldoende fabricagefaciliteiten.

De ontwikkeling en aanmaak van de M 27

In 1923 werd de Helmencommissie ingesteld om een oplossing te vinden voor de bovengenoemde problemen. Voorzitter werd kolonel-intendant L. E. W. van Albada. Als leden functioneerden de kapiteins C. E. W. van Voorst tot Voorst en J. A. Engeltjes, commandanten van respectievelijk de Eerste en de Tweede Stormschool, kapitein J. de Jongh en eerste luitenant G. P. de Kruyff (bekend geworden als Olympisch ruiter). De aanwezigheid van de commandanten van de Stormscholen is te verklaren doordat bij die scholen allerlei beproevingen werden gedaan. Deze commissie kwam in 1924 met het ontwerp van de zo vertrouwd geworden helm. De aanmaak van de proefmodellen was toevertrouwd aan de Artillerie-Inrichtingen te Hembrug, waarvan de zogenaamde Patroonfabriek in 1924 de beschikking kreeg over de outillage voor de aanmaak van helmen.

Zekerheid over de invoering van de nieuwe helm geeft het „Jaarverslag van het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen over 1927”, dat vermeldt:

Het nieuwe model helm werd vastgesteld. In verband met het aanbrengen van een embleem moest

de werkwijze worden veranderd. Dit gaf aanvanke-lijk eenige vertraging in de aflevering.

In 1926, 1928 en 1929 produceerden de Artillerie-Inrichtingen jaarlijks respectievelijk 22.000, 20.000 en 15.000 helmen.

De verwachting was dat de Artillerie-Inrichtingen in tijd van mobilisatie onmogelijk voldoende wapens, munitie en uitrustingsstukken zouden kunnen produceren en dat dan een taak was weggelegd voor de particuliere nijverheid. Dat had de minister van oorlog reeds in 1926 naar voren gebracht. Voor de aanmaak van helmen had dat tot gevolg, dat in 1931 de N.V. De Vereenigde Blikfabrieken te Krommenie een order kreeg voor 2000 helmen, waarmee deze onderneming bij de helmenproductie werd betrokken. De helm M 27 is dus zowel bij de Artillerie-Inrichtingen als bij De Vereenigde Blikfabrieken aangemaakt. De eindverantwoordelijkheid bleef bij de Artillerie-Inrichtingen. Toen in januari 1940 de productie op volle toeren draaide, werden aan de Centrale Magazijnen van de Krijgsmacht 1500 helmen per dag afgeleverd. Het binnenwerk van de helmen werd verzorgd door de firma J. de Valk jr., Chasséstraat te Amsterdam. Voor het staal was men uiteraard aangewezen op het buitenland. Het was afkomstig van Poldihütte in Kladno (Bohemen), een onderneming die haar hoofdzetel had in Praag. Toen in 1939 Duitse maatregelen de toelevering van helmstaal stagneerden, ontstond er gebrek aan die grondstof. Er is toen gepoogd het staal uit de Verenigde Staten te betrekken. In die hachelijke periode deed de N.V. van Leers Walsbedrijven te

Draagwijze in 1928

De helm van het KNIL omstreeks 1941 ▷

Amsterdam — om exact te zijn in maart 1940 — het aanbod helmstaal te leveren.

In 1939 waren de keuringseisen voor helmenplaten de volgende.

1. Gewicht en afmetingen
 diameter: 420 ± 1 mm
 dikte: gemiddeld 1,1 mm
 gewicht: 1.100 g - 1.250 g

2. Het plaatmateriaal moet zijn een nikkel-silicium- of een chroom-silicium-staal in diepstampkwaliteit (fosfor- en zwavelgehalte lager dan 0,05%) in zacht korrelig gegloeiden toestand, zoodanig, dat de mechanische eigenschappen in alle richtingen practisch dezelfde zijn (ontbreken van de walsstructuur) en dus gevluht zijn voor persbewerking, overeenkomende met de fabricage-methode van helmen zoals aan de A.I. wordt toegepast.

3. De uit de platen te verwerken helm moet na de warmtebehandeling voldoen aan de volgende schietproeven.

Geschoten wordt met een Beaumont-geweer op een afstand van 12,5 meter met looden kogels, welke aan de kopzijde een bollen vorm bezitten en waarvan het gewicht $11 \pm 0,1$ gram bedraagt. Op elke helm worden 5 schoten afgegeven waarvan 4 respectievelijk op den voorkant, de beide zijkanten en den achterkant ter hoogte van de gaatjes (doch niet op de plaats van de gaatjes) en het vijfde schot op den bolvorm.

De schoten, afgegeven op de voorzijde en bolvorm, moeten een V 6,25 geven van 225 ± 10 meter per seconde; de schoten, afgegeven op de zijvlakken en de achterzijde, moeten een V 6,25 geven van 225 ± 10 meter per seconde.

Bij het schieten wordt de helm op passende wijze ondersteund.

Het aantal doorboringen of gescheurde trefplaatsen mag niet meer dan 5% van de verschoten kogels bedragen of wel drie stuks per 50 schoten.

De diepte van de indeuking door de kogels veroorzaakt, mag niet grooter zijn dan 15 mm (op den bolvorm niet grooter dan 20 mm).

Hoe fraai en degelijk de nieuwe helm ook was, er deden zich toch enkele complicaties voor. Twijfel rees over de wijze waarop hij diende te worden gedragen wanneer de soldaat hem niet als hoofddekkel gebruikte. De Helmencommissie, die in 1934 werd opgeheven, had er handenvol werk aan; zo ook de drukker van de Legerorders.

Een ander probleem was de grootte van het hoofd van sommige militairen. Geen nood, er kwam een „groot model” (63 cm). Een grotere moeilijkheid was het glimmen van de helm. Dat verraadde de aanwezigheid der landsverdedigers reeds op verre afstand. Nu was dat geen typisch Nederlands probleem, want ook de Duitsers en de Fransen hadden ermee te kampen. De oplossing kwam door de helmen in 1937 te behandelen met alkydalverf. Een nieuwtje bracht in datzelfde jaar onze militair-

re attaché in Berlijn, de later bekend geworden majoor G. J. Sas, die het volgende meldde.

Wellicht ten overvloede moge ik in dit verband (het glimmen van de helmen, S.) nog de aandacht vestigen op de in Duitsland gebezigde rubberband om den helm, waarin takjes enz. worden gestoken om dezen te camoufleren.

Uiteraard was het KNIL niet onkundig van de invoering van de M 27, zoals blijkt uit een proefbestelling in 1930 door het Departement van Koloniën. Aan de te leveren KNIL-helm werden de volgende eisen gesteld.

Alle helmen zullen aan den achterkant 3 cm korter worden gemaakt dan het oorspronkelijk model en aan dezen achterkant tevens worden voorzien van een sleuf van 22 mm, terwijl een keelriem van ongeveer 22 mm van soepel chroomleder met schuifgesp moet worden aangebracht. Het binnenwerk moet aan de achterzijde worden verlengd voor nekbedekking.

In 1936 werd een contract voor de levering van 3000 helmen getekend, waarna andere contracten volgden.

De aanschaf door Roemenië van de Nederlandse helm

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog

waren de handelsbetrekkingen tussen Nederland en Roemenië van geringe betekenis. Desondanks raakte de Roemeense regering geïnteresseerd in de aanschaf van Nederlands oorlogsmateriaal, en wel om twee redenen: enerzijds de hoge kwaliteit van bepaalde Nederlandse produkten, anderzijds het feit dat Nederland een neutraliteitspolitiek voerde die een onbelemmerde aflevering van oorlogsmaterieel scheen te garanderen. In 1937 benaderde de Roemeense regering de N.V. Nederlandsche Verenigde Scheepsbouw Bureaux te Den Haag met het verzoek tot levering van twee onderzeeboten, een ter grootte van 550 t, 6 torpedobuizen van 53 cm, 80 m duikdiepte; de ander ter grootte van 600 t, 20 Vickersmijnen, 4 in plaats van 6 torpedobuizen en verder dezelfde duikdiepte. Dat verzoek is overigens niet gehonoreerd; dat was wèl het geval met een grote bestelling helmen ten behoeve van het Roemeense leger.

Hierboven werd reeds vermeld dat de Nederlandse helm in produktie was genomen door De Vereenigde Blikfabrieken (Verblifa), wier hoofdzetel zich te Amsterdam bevond. De fabriek stond in Krommenie. Deze fabriek, waar in 1940 ongeveer duizend arbeiders werkten, fabriceerde behalve de genoemde helmen ook nog granaathulzen, patroonhouders, vullingbussen voor gasmaskers, eihandgranaten en emballagemateriaal voor de Intendance. Het was derhalve een belangrijke oorlogsindustrie.

◁ Sergeant van de Politietroepen tijdens de mobilisatie 1939-1940

Koning Karel II van Roemenië met de Nederlandse helm (mei 1939) ▷

Het Roemeense leger met Nederlandse helmen in mei 1939

Embleem op de Roemeense helm

Op 1 augustus 1938 arriveerden A. Tietje, directeur van de Verblifa, en ir. J. van der Waerden, eveneens in dienst van die onderneming, in Boekarest voor het voeren van de onderhandelingen. Als vertegenwoordiger van de Verblifa in de Roemeense hoofdstad trad op M. U. Perleman van de firma „Lincoln County”, gevestigd Strada Academici nr 1 te Boekarest.

De onderhandelingen hadden succes, zodat op 5 september 1938 de Roemeense minister Victor Slavescu namens Roemenië, en A. Tietje en J. van der Waerden namens de fabriek het contract konden tekenen. Het betrof de aankoop van 300.000 helmen. Aanvullende bestellingen brachten het totaal op 800.000 helmen. De Nederlandse regering stond positief ten aanzien van het contract en sanctioneerde de bestelling. Dank zij deze order kon de Verblifa een grote partij helmstaal in voorraad houden die zou worden benut wanneer Nederland zelf helmen nodig had.

Aangezien de Roemeense regering grote waarde hechtte aan de aanschaf van Nederlandse helmen, en het een eerste grote bestelling in Nederland betrof, ging zij akkoord met de levering van de goederen in Amsterdam, en niet in Roemenië, zoals de gebruikelijke gang van zaken was.

Complicaties bij de aflevering aan Roemenië

Ten gevolge van de gespannen internationale situatie werd in Nederland op 28 augustus 1939 de algemene mobilisatie afgekondigd. Binnen korte tijd was vervolgens een leger van ongeveer 250.000 man op voet van oorlog gebracht.

Het Nederlandse leger had toentertijd een groot gebrek aan bewapening en uitrusting, hetgeen was veroorzaakt door jarenlange besnoeiing van de defensieuitgaven. In 1936 was het tot de Nederlandse politici doorgedrongen hoe donker de in-

ternationale hemel werd, en inderhaast ging men over tot het versterken van de landsverdediging. Ondanks alle inspanningen was de situatie van uitrusting en bewapening in 1939 nog verre van rooskleurig. Het was dus niet verwonderlijk dat de inspanningen zich vooral richtten op de verbetering van 's lands defensie, en dat militaire leveranties aan het buitenland op het tweede plan kwamen te staan.

Met ingang van 1 oktober 1939 was in actie gekomen het „Centraal orgaan voorziening behoeften van de weermacht”, dat werkte onder leiding van een raad van beheer, die de naam van „Directorium” droeg. De doelstelling van deze organisatie was het bevorderen van de Nederlandse oorlogsindustrie ten behoeve van de eigen defensie. Dat directorium besloot op 16 november 1939 over te gaan tot vordering van 20.000 stalen helmen, die Verblifa gereed had voor verzending naar Roemenië, alsmede van de aanwezige stalen platen nodig voor de aanmaak van nieuwe helmen.

Op 28 oktober 1939 had de secretaris-generaal van het Nederlandse ministerie van buitenlandse zaken, A. M. Snouck Hurgronje, reeds aan de Roemeense zaakgelastigde in Den Haag J. T. Magheru geschreven dat, in verband met het landsbelang, de Nederlandse regering geen exportvergunning voor de helmen meer kon verlenen. Inmiddels waren 300.000 helmen afgeleverd en het touwtrekken begon om de helmen die voor verzending gereed lagen. De directie van Verblifa kwam in het geweer en voerde aan dat de helmen reeds Roemeens bezit waren en lagen opgeslagen in een loods te Amsterdam. Zij was bovendien van mening dat de Nederlandse regering indertijd akkoord was gegaan met de Roemeense bestelling en dat het dus niet aanging een uitvoervergunning te weigeren.

Intussen ontstonden er moeilijkheden met de toelivering van het plaatstaal, de essentiële grondstof, uit Tsjechoslowakije dat al sinds medio maart 1939 door Duitsland was bezet. De Roemeense regering, die belang had bij een vlotte aflevering van haar bestelling, ondernam stappen bij de Duitse regering en slaagde erin de belemmeringen opgeheven te krijgen. Dat was overigens niet verwonderlijk, want Duitsland stelde veel prijs op het in stand houden van de goede betrekkingen met Roemenië die al eerder hadden geleid tot het sluiten van een Roemeens-Duits handelsverdrag op 23 maart 1939.

Een zwanezang?

Toen de Duitsers op 10 mei 1940 ons land binnenvielen en de Nederlandse krijgsmacht zich te weer stelde, kregen vele helmen M 27 gelegenheid in de harde praktijk te bewijzen in hoeverre zij fatale hoofdverwondingen konden voorkomen. Bij verschillende eenheden deed men al snel de ervaring op dat het op de voorzijde bevestigde embleem — een ovale plaatje met de Nederlandse leeuw in reliëf — de kansen op het afschampen van daar treffende kogels ongunstig beïnvloedde, reden om dat ornament ijlings te verwijderen.

Het einde van de strijd hier te lande betekende in feite tevens het einde van het gebruik van dit type helm door de Nederlandse krijgsmacht, met dien verstande dat buiten Nederland doorstrijdende landgenoten nog de M 27 bleven dragen tot zij te-

gen Britse of Amerikaanse helmen werden ingeruild. Het is niet onwaarschijnlijk dat de Duitsers in de beginfase van de bezetting nog een aantal Nederlandse helmen, hetzij uit de oorlogsbuit, hetzij uit de fabrieksvoorraad, naar Roemenië hebben verstuurd. In 1942 ten slotte kwam er een definitief einde aan de overeenkomst tussen de Verblifa en Roemenië.

De Artillerie-Inrichtingen hadden nog een beperkte voorraad helmen over. Die werden verkocht aan verschillende gemeentelijke luchtbeschermingsdiensten, tot in 1943 ook dat restant uitverkocht was.

Toch bleek ook toen de rol van dit uitrustingsstuk niet geheel te zijn uitgespeeld; in de slotfase van de Tweede Wereldoorlog maakten leden van de Binnenlandse Strijdkrachten vaak een dankbaar gebruik van de helm, die echter daarmee wel definitief zijn zwanezang lijkt te hebben gezongen: in de wederopbouw van de naoorlogse Nederlandse krijgsmacht was kennelijk gaan plaats meer ingeruimd voor een eigen research en ontwikkeling die hadden kunnen leiden tot een geslaagde voortzetting van wat eens tot op de Balkan werd gewaardeerd.

Literatuur

- Sectie Militaire Geschiedenis, Den Haag. *Doc. 406/14*.
Archief Artillerie-Inrichtingen, Hembrug. *Doc. 1175*,
1239, 1949, 1750.
Alg. Rijksarchief, Den Haag. *Arch. Hoofdkwartier*
Veldleger, nr 425.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

J. R. Evenhuis

journalist

Russische stratocraten en westerse democraten: rakettenethici in vergeefs gesprek met rakettenesthetici

Steeds wanneer een Russische communistische leider sterft die duidelijk de meeste macht in de Sovjetstaat aan zich had weten te trekken, breekt een hoogconjunctuur aan voor de zogenaamde kremlinologie. Wij zitten daar, na de dood van Brezjnef, nu weer middenin. Wie zal uiteindelijk diens machtsvolkomenheid erven?

Na de dood van Lenin kwam Stalin aan de top, na Stalins dood volgde Chroesjtsjov, die dan als enige van de postrevolutionaire rij zijn machtsvolkomenheid uit handen moest geven voor hij het einde van zijn leven had bereikt (en dat geschiedde pas nadat zijn opvolger, Brezjnef, door de oppositie die nu aan de macht kwam, al als de nieuwe leider was erkend) en na de dood van Brezjnef was het . . . ja wie? Andropov? De kremlinologen geloven dat nog niet helemaal, en zij doen er inderdaad slim aan eerst enige tijd af te wachten en de tekenen te lezen. Wie eens, bijvoorbeeld, dacht dat Trotski de „aangewezen” opvolger van Lenin zou zijn, of Malenkov die van Stalin, heeft daarvoor leergeld betaald.

Het eerste vereiste voor een goed kremlinoloog is aldus geworden: Politburo-studie; want in dat oligarchische lichaam hebben om zo te zeggen de politieke processen plaats die, bijna alsof het chemische processen zijn, de uiteindelijke man aan de top „afscheiden”. De taak is vrij hopeloos. De reageerbuizen zijn niet eens goed transparant, maar er is althans één criterium dat de kremlinologen altijd een beetje op weg heeft geholpen. Dat is de vraag welke Politburo-figuur mag worden geacht er bij de strijdkrachten, en wel vooral bij de bevelhebbers in het militaire district Moskou, goed op te staan. Wat dat betreft liggen de kaarten voor Andropov op het moment uitstekend. Oestinov, minister van defensie en Politburo-lid, is een van de „kingmakers” geweest aan wie Andropov zijn huidige positie dankt.

Opvolgingsperikelen

Zo op het eerste gezicht hebben de Russen, die onder het communisme geen behoefte aan een koning, grootvorst of keizer meer hebben maar des te meer aan een andere „big brother”, dus zeker geen gemakkelijke procedure om de continuïteit van hun nieuwe systeem te verzekeren. Elke opvolging schept zware problemen. Maar zij kunnen zich ermee troosten dat de situatie niet veel beter is in de andere supermacht, Amerika, waar elke vier jaar voor ten minste een jaar het gewone politieke leven stilstaat omdat de identiteit van de nieuwe president onbekend is. In principe hebben de beide supermachten dan toch met elkaar gemeen dat van tijd tot tijd het wachten op de nieuwe „top dog” aller aandacht in beslag neemt.

Dat is uiteraard nooit goed voor grote rijken. Zo is het oude Heilige Roomse Rijk zelfs direct eraan ten gronde gegaan dat het vaker keurvorsten had die doende waren een keizer te kiezen dan zo'n keizer die de eenheid ervan representeerde. De Russische communisten van tegenwoordig schijnen dat ook in te zien. Anders zouden zij bijvoorbeeld een lichamelijk en geestelijk al zo gebrekkig geworden Brezjnef niet zo braaf tot zijn laatste snik hebben laten voortregeren.

Die opvolgingskwesaties knagen aan het systeem. En zo zou iemand allicht op de gedachte kunnen komen dat althans dat onder de Romanovs, met hun erfopvolging, beter was geregeld. Maar dan vergist men zich. Het was in feite namelijk niet zo dat de successie van een dode tsaar een eenvoudiger vraagstuk was dan nu die van een secretaris-generaal van de CPSU, de man die zich vervolgens ook in de staat de macht ziet toegeschoven.

In de geschiedenisboekjes staat het zo duidelijk: van 1613 tot 1917 heersten in Rusland de Romanovs. De suggestie die daarvan zou kunnen uitgaan, is dat in die periode de ene Romanov niet

anders op de andere zou zijn gevolgd dan bijvoorbeeld in Nederland de ene Oranje op de andere. Zo was het echter niet. Men moet zich van deze zaak eerder voorstellen dat er eigenlijk nooit vaste regels voor de opvolging hebben bestaan: elke Romanov, man of vrouw, in directe dan wel in indirecte lijn aan de overledene geparenteerd, of zelfs alleen maar aangetrouwd, kon de volgende heerser of heerseres over Rusland worden. En wat meestal de keus van de kroonraad besliste, was: hoe populair de desbetreffende Romanovpretendent was bij het garnizoen van de hoofdstad, St. Petersburg, of wat hij had gedaan om dat garnizoen voor zich in te nemen. Duidelijker uitgedrukt: wat zo'n figuur uit een steeds wijder vertakte Romanovfamilie had weten te bereiken langs de weg van conspiraties met officieren uit het garnizoen om de kansrijkste kandidaat voor de opvolging te worden. Ging een kroonraad eventueel niet goedschiks akkoord met zulke staatsgrepen — want dat waren het in wezen — dan werd er geweld gebruikt.

Laat men zich dus niet door dat driehonderdjarige bestaan van de Romanovdynastie op een dwaalspoor laten brengen. Een echte erfopvolging kwam er bijna nooit aan te pas, hoewel het er in de 19e eeuw wel vaker op leek dan daarvoor. Men zou zich dat het beste kunnen voorstellen door het te vergelijken met een denkbeeldige successie van Oranjevorsten, de ene nog uitheemser dan de andere, die aan Nederland zouden zijn opgedrongen door een Haags garnizoen dat zich zou hebben gedragen als koningmakende pretorianen. En daarmee heb ik nog geen woord gezegd over een andere karakteristiek van de Romanovperiode, te weten de vele malen dat een tsaar eenvoudigweg werd afgedankt opdat de kroon op een ander hoofd kon worden geplaatst. Zo kwam bijvoorbeeld ook de Duitse prinses aan de macht die als Katharina de Grote wereldbekend zou blijven. Haar echtgenoot, Peter — overigens ook al een van erg ver gekomen „Romanov”: hij was een Holsteiner — werd als tsaar afgezet (en later waarschijnlijk gedood) door met haar bevriende officieren van het Peterburgse garnizoen (1762).

Om echter op die kroonraden terug te komen: dat Rusland tussen 1613 en 1917 een dynastie had, verhinderde geenszins dat zijn kroonraden al allerlei trekken met het huidige Politburo gemeen hadden. En niet slechts de coöptatie, zo typisch

voor de hoogste instellingen van een staat die door de eeuwen heen, en niettegenstaande een zogenaamd allesveranderende revolutie, aardig gelijk is gebleven; niet in de laatste plaats ook het opvallende verschijnsel dat het militaire element in de Russische samenleving die kroonraden al even sterk beïnvloedde als dat nu weer met het Politburo het geval blijkt te zijn.

Door de kat of de kater gebeten . . .

De continuïteit van de Russische geschiedenis is, zoals bekend, lange tijd een taboe geweest dat de Russen voor het eigen volk in stand hielden. Nu dat taboe — in het bijzonder door de „Grote Patriottische Oorlog” 1941-1945 die de Russen weer aan een krijgshaftig verleden mocht herinneren — voor een groot deel is doorbroken, zou men kunnen aannemen dat ook de manier waarop Rusland wordt geregeerd in een zeker historisch perspectief wordt geplaatst. De breuk met het verleden is per slot van rekening niet zó geweldig geweest. Dezelfde autocratische bestuursmethoden hebben opnieuw wortel geschoten, en hoe meer — zo zou men naïef kunnen vragen — de tegenwoordige Russen weten hoe het tsarenrijk zich daarmee eeuwenlang overeind heeft gehouden, hoe leerzamer dat voor hen zou kunnen zijn en hoe meer de Sovjetrussische staat daarvan kan profiteren.

Maar nee, op de een of andere wijze schamen zij zich voor die erfenis. Juist over de zaken die onder het tsarisme ongeveer evenzo verliepen als nu weer onder het communisme, wordt zoveel mogelijk het stilzwijgen bewaard. Men neme bijvoorbeeld het fenomeen van de politieke zuiveringen. De communisten hebben die niet uitgevonden, zij maakten vóór hun tijd al volledig deel uit van de Russische geschiedenis. Het is zelfs bepaald een wonder dat de Romanovs zolang aan de top zijn gebleven, want in 1601 werd die familie al een keer compleet weggezuiverd. Boris Godoenov, de toenmalige tsaar, ensceneerde een proces tegen het hele geslacht en als gevolg daarvan verdween het hoofd van de familie, Fjodor Nikititsj, met zijn vrouw in een klooster. Stalin bedreef die uitschakeling van ganse families op veel grotere schaal — Goelags in plaats van afgelegen kloosters — maar in principe was het steeds dezelfde methode om politieke tegenstanders kwijt te raken.

Op die zwijgzaamheid over hoe de tsaren het de-

den, is echter op één punt een grote uitzondering gemaakt, namelijk waar het hun oorlogen betreft. De „Grote Patriottische Oorlog” is de naam die de Russische leiders officieel hebben gegeven aan de oorlogvoering tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hoezeer bij degenen die de naam hebben ingevoerd — met onder hen in de eerste plaats een moeilijk te weerspreken Stalin — nationaal-historische gezichtspunten een rol waren gaan spelen, bewijst ook het perspectief waarin zij de jaren 1941-1945 plaatsten: 1812, het jaar waarin Napoleon werd verslagen, heet nu even officieel het jaar van de „Patriottische Oorlog”.

Vóór 1941 daarentegen gingen de Russen nog zeer zuinig met dat begrip „patriottisch” om. Het wilde toen niet in een goede communistische ideologie passen. Hitlers aanvankelijke militaire successen na zijn invasie in Rusland lieten echter Stalin geen keus. Met de ideologie alleen viel geen krachtig verzet te organiseren. Integendeel, zij bleek er dikwijls direct verantwoordelijk voor dat de Duitse legers zo diep in Rusland konden binnendringen. Zij „motiveerde” de Russen niet.

Vaderlandsliefde als redmiddel

Van 1942 af greep Stalin, met lippendienst aan de communistische partij, dus terug op het nationale gevoel van de Russen. En tegelijk bracht hij de oude Russische militaire traditie, die na 1917 eerst was doodgezwegen, weer terug. Welbewust werd aansluiting gezocht bij de wijze lessen die waren nagelaten door de militaire leiders uit het tsaristische tijdperk. Daarbij was het kennelijk van minder belang of die aanvoerders nu werkelijk zo wijs waren geweest, of dat hun verdienste meer was geweest dat zij onoverwinnelijkheid hadden weten te suggereren, zoals het geval is geweest met de legendarische generalissimus Alexander Soevorov (1730-1800) die inderdaad nauwelijks verslaanbaar moet zijn geweest en die bovendien ook nog een geschrift had nagelaten — *Kunst van de overwinning* (Nauka pobezjda) — dat, hoewel hijzelf het nooit zo heeft betiteld en anderen er nogal wat apocrief materiaal aan hebben toegevoegd, in de Grote Patriottische Oorlog zeer goed van pas kwam. Dat nieuwe traditiebesef schijnt voor het overeind helpen van de kapseizende Sovjetstaat ook meer te hebben betekend dan alle ideologische krachtsinspanningen van de politieke com-

missarissen wier taak het eerder was het Rode Leger rood te houden dan het in militaire zin krachtig te maken. Zelfs de term Rood Leger werd toen officieel afgeschaft.

Behalve dat Stalin zich generalissimus liet noemen, bijna alsof hij door een tsaar daartoe was benoemd, voerde hij bovendien ook de uniformen uit de tijd van het tsarisme weer in om de traditie niet slechts voelbaar, maar voor iedereen ook zichtbaar te maken. En zij zijn gehandhaafd. Het was immers het leger geweest dat voor Stalin de kastanjes uit het vuur had gehaald, en zo iets kan dan bezwaarlijk weer worden teruggedraaid.

Maar vervolgens, in 1945, scheen ook de gediscriteerde partij weer aan bod te komen. De ideologie leek weer op het eerste plan te moeten staan. Er werden zelfs maatregelen tegen populaire generaals, zoals Zjoekov, genomen. In het Westen werd dat zonder meer opgevat als een rem op het grote nationale elan dat door de oorlog was veroorzaakt en als een terugkeer naar de door al dat

Soevorov inspecteert

patriottisme wel wat verontreinigde communistische leer. Ging het Stalin echter werkelijk om een herstel van de communistische partij? Het leek er eigenlijk weinig op. De partij werd nu meer een instituut om een rituele cultus met zijn persoon tot in alle uithoeken van de Sovjet-Unie te dragen. Andere impulsen gingen er nauwelijks nog van uit.

Dat louter formele herstel had echter zijn kromme zin. Het verschafte Stalin een hefboom in zijn buitenlandse politiek. Het land dat net dank zij een Grote Patriottische Oorlog tot een toonbeeld van nationale verzetsgeest was geworden, kon als zodanig bewonderenswaard zijn en Ruslands prestige in de wereld zeer versterken. Daarmee was Stalin echter, zoals wij weten, niet tevreden. Hij gebruikte zijn zegevierende leger om zich duurzaam vaste voet te verwerven overal waarheen dat leger was opgerukt. En dat zou als zuivere veroveringspolitiek kunnen worden opgevat, een indruk die Stalin zo kort na Hitler tot op zekere hoogte wens te te vermijden. Aan die indruk viel alleen te ontkomen als er een meer vrijwillig aanzien aan die expansie kon worden gegeven. Met andere woorden: als de nu voor de tweede keer door een veroveraar onmondig gemaakte volken zo konden worden gemanipuleerd dat althans naar buiten de schijn werd gewekt dat zij met die nieuwe situatie akkoord gingen.

Onder directie van Moskous stratocratie

Zo kwam het tot die typisch stalinistische *generatio spontanea* van communistische partijen die geen ander doel hadden dan een veroveringspolitiek met nieuwe totalitaire middelen. De voorwaarde daarvoor was echter wel dat in Rusland een communistische partij bestond die voor moederpartij kon doorgaan en met de controle over het juiste gedrag van de communistische partijen elders werd belast. Het zogenaamde marxisme-leninisme, dat als een feniks verrees uit de as van het Russische communisme dat in 1941 zo roemloos was tekortgeschoten, werd de context voor Stalins imperialisme.

Zoals gezegd gold die opzet voor het buitenland. In Rusland zelf had het regime inmiddels een blijvende gedaanteverwisseling ondergaan. De gewonnen oorlog had een militair establishment ge-

schapen dat voortaan veel machtiger zou zijn dan de partij.

In de 18e eeuw stelde Mirabeau de vraag of Pruisen een staat was die een leger onderhield, of niet veeleer een leger met een staat daaromheen. Vrijwel op de kop af twee eeuwen later wordt die vraag herhaald, nu ten aanzien van Rusland. Zijn communistische staat is al met vele termen aangeduid. De Fransman Cornelius Castoriadis heeft nu voorgesteld voortaan het begrip: *stratocratie* (afgeleid van *stratos*, het Griekse woord voor leger) te gebruiken.

De recente wisseling aan de Sovjetrussische top, waarbij strijdkrachten, KGB en de rest van de panoplie met hun exponent Andropov duidelijk over de kandidaat van de partij, Tsjernenko, hebben getriomfeerd, lijkt een volledige bevestiging van deze these. Te meer, aangezien er sinds Andropov op het schild werd verheven enkele dramatische dingen zijn gebeurd die zonder meer de conclusie toelaten dat het Russische militaire establishment een nagenoeg soevereine macht in de staat voorstelt die volkomen op eigen gezag beslissingen kan nemen, bijvoorbeeld over het al dan niet neerschieten van een boven Russisch territorium verdwaalde Zuidkoreaanse Jumbo met 269 nietsvermoedende passagiers.

Niet, dat men niet allang zo'n verschuiving in de richting van een stratocratie had vermoed! Zo viel het Amerikaanse onderhandelaars in de SALT indertijd in Moskou al op dat, zodra zij vitale kwesties wilden aansnijden, eerst alle Russische civiele personen, hoe hooggeplaatst ook in staat of partij, uit de zaal werden weggebonjourd: die zaken waren kennelijk slechts bestemd voor de oren van ten slotte alleen overblijvende representanten van de strijdkrachten. In de Sovjet-Unie begint bij de discussies over die fameuze wapenwedloop, waarover intussen in het Westen Jan-en-alleman zijn oordeel heeft, de uitschakeling van het lekenelement feitelijk dus al op het allerhoogste niveau. Dat kan zijn omdat die discussies in de Sovjet-Unie per se al voor taboe worden gehouden en wetenschap over die wapenwedloop beperkt moet blijven tot hen die het allerdirectst ermee hebben te maken. Het kan echter ook zijn dat het militaire establishment die moeilijke materie welbewust gebruikt om zijn invloed in de Russische staat verder uit te breiden. ▷

Tegen de bierkaai

Er wordt tegenwoordig in het Westen zo gemakkelijk gezegd: wij moeten met de Russen praten. Er zijn ook steeds wel Russen die naar het Westen komen en daar suggereren dat er veel te weinig met hen wordt gepraat, dat zo'n „eerlijk” gesprek door allerlei boze, op de vernietiging van de wereld uit zijnde lieden, zoals de president van de Verenigde Staten, opzettelijk wordt gesaboteerd. Maar in de eerste plaats is er uittrentreuren met de Russen gepraat, in de tweede plaats was dat bijna steeds een langgerekt gevecht tegen „njets”, en in de derde plaats duidt niet veel erop dat de Russische militairen — en op hen schijnt het aan te komen, níét op die wollige lekebroeders van het marxisme-leninisme die in het Westen de ontevredenheid met de eigen regeringen mogen aanwakkeren — zich ook maar op enigerlei wijze willen laten afhouden van hun bijdrage aan de wapenwedloop. Wat dat „praten” aangaat, zouden allen die daarvan wonderen verwachten bijvoorbeeld eerst eens moeten weten hoe de Russen onderling over deze dingen praten en speciaal hoe een militaristische propaganda met de Russische jeugd daarover praat.

In 1979 verscheen in Oost-Berlijn (in het Duits) een Russisch leerboek over soldatenopvoeding dat wel zeer duidelijk aantoonde hoe bij de jonge generaties erin wordt gehamerd dat elke nieuw geplaatste raket niet moet worden gezien als treurige noodzaak maar integendeel als een feestelijke gebeurtenis. In dat onder redactie van brigade-generaal (en doctor in de filosofie) A. S. Milovidov staande geschrift, getiteld *Die marxistisch-leninistische Ästhetik und Erziehung der Soldaten*, staat op blz. 66 e.v. de volgende enthousiasmerende taal.

Der Anblick einer startbereiten Rakete bewirkt beim Soldaten ästhetische Gefühle und ein Anwachsen moralischer Kräfte. Die Begeisterung für die modernste Kampftechnik verschmilzt mit dem Stolz darauf, daß sich diese mächtige Waffe in den Händen der Soldaten befindet, die aktiv für den Kommunismus kämpfen (. . .) Man muß nur einmal gesehen haben, wie sich die Menschen freuen, um die Stärke ihres Erlebens zu spüren, wenn sie sich mit den Geräten an ein schnellfliegendes Ziel „festkrallen”, die Geschosse im richtigen Augen-

blick die Wolken „durchschneiden” und nach einer Minute die Meldung eintrifft: Die Raketen trafen das Ziel! . . . Heißt es: Ziel vernichtet, so fallen sich die Soldaten vor Freude in die Arme.

Het is hiér dat het grote verschil tussen Oost en West gaapt. Bij ons zijn raketten duivelsinstrumenten. Jonge mensen komen al in beweging als raketten worden getransporteerd. En al hangt uiteindelijk onze hele verdediging ervan af, zij moeten zozeer achteraf worden gehouden dat zij er soms bijna evengoed helemaal niet zouden kunnen zijn. Hoe dan ook, zij vormen tegelijk de kern en de assepoester van onze veiligheid.

Geheel anders is het bij de Russen. Zij geven deze assepoester bij voorbaat de eer van een beeldschoon wapen; en een soldaat die voor haar attracties niet gevoelig is, kan dus tegenwoordig, blijkens het aangehaalde geschrift, ook geen goede marxist-leninist meer zijn. En steeds wanneer het feest is in Rusland, wanneer bijvoorbeeld de Oktoberrevolutie wordt herdacht, paraderen de raketten „lieftalig” over het Rode Plein in Moskou. Voor de Russische militairen bestaat geen enkel probleem hoe zij het volk ethisch met die wapens moeten leren verzoenen, zoals in het Westen: zij beperken zich ertoe de soldaten doodeenvoudig het mooie en trefzekere ervan te laten zien. De enige concessie die zij aan de partij doen, is dat zij zo'n zuiver militaristische opvoeding van de jeugd, waarbij de harde, 18e-eeuwse soldatenopvoeder Soevorov een van hun voornaamste inspiraties is, „marxistisch-leninistisch” blijven noemen.

De verkeerde maatstaf

Zo gezien wordt het de hoogste tijd dat het Westen eindelijk eens definitief afstand doet van de ideologische beschouwingwijze die klaarblijkelijk nog steeds opgeld doet als het de Sovjet-Unie betreft. De grootste paradox zou werkelijk zijn dat, in een tijd waarin de ideologie in Rusland zelf steeds meer inkrimpt omdat zij niet meer als zó belangrijk wordt beschouwd, dat land juist in en door het Westen tòch verder daaraan zou worden gemeten. Daarmee zou het Westen namelijk tonen dat het bereid is te blijven geloven in „overtuigde communisten” en de motiverende kracht van de communistische ideologie, ook nog nadat de Russen zelf het allang over een andere boeg hebben

Soevorov in een Engelse visie

gegooid: dat zou de mens hier op een gevaarlijk dwaalspoor brengen. Bovendien voelen te velen zich dan geroepen met ideologie te antwoorden op ideologie. Maar omdat hier nooit, zoals in Rusland, een echte indoctrinatie achter staat, zouden al die vrijwillige ideologieën elkaar min of meer opheffen zonder dat de tegenpartij terdege van repiek kan worden gediend. Zo'n zogenaamd anti-communistische ideologie blijkt integendeel vaak de allerbeste manier om zich al heel flink te voelen als men nog nauwelijks toe is aan de, in een veel materiëler vlak gelegen, kern van de uitdaging.

In zekere zin herhaalt zich daarmee dezelfde misvatting waardoor Europa al eens zwak werd gemaakt tegenover de expansie van het napoleontische Frankrijk. Ook toen was er sprake van dat de tegenstanders van Frankrijk zich veel te lang lieten bekoren door de gedachte dat zij in de eerste plaats een „geestelijk” antwoord op de Franse revolutie dienden te vinden. Dat kwam Napoleon uitstekend uit: hij kon nu des te ongestoorder een

militaire superioriteit opbouwen. Typerend was dat in die situatie zelfs beroepsmilitairen een tijdlang konden denken dat andere, meer „geestelijke” wapens het pleit zouden beslechten. Massenbach, vóór de grote Pruisische nederlaag bij Jena (1806) de toonaangevende militaire denker in Berlijn, liet bijvoorbeeld weten dat de Fransen een heel nieuwe aanvalsmethode hadden ontwikkeld, „niet met het zwaard of het kanon, maar met veel gevaarlijker wapens, namelijk republikeinse sentimenten”. Die speelden ongetwijfeld een rol, maar het koele organisatievermogen van Napoleon was natuurlijk een veel beslissender factor, en daarin kwam het volledig aan op het zwaard en het kanon.

De fout van Massenbach wordt tegenwoordig evenzeer gemaakt door al degenen die op dezelfde wijze geneigd zijn het doctrinaire aspect van de strijd tussen Oost en West te overschatten, met het risico dat zij nóg ideologischer worden dan de Russen zelf. De huidige Amerikaanse president zweeft danig in dat gevaar. Hij geeft zelfs quasi-religieuze antwoorden op de uitdaging van de Russische stratocratie („evil empire”, „focus of evil”). Daarbij zou men de kern van de zaak eerder benaderen door eenvoudig te spreken van een klaarblijkelijk onuitroeibare historische traditie. Zo schreef George Ball, undersecretary of state tussen 1961 en 1966, onlangs uit reactie op die „geestelijke” taal die in internationaal-politiek opzicht uit den boze is, het volgende.

The Soviets are today far more preoccupied with their own domestic problems than with world revolution. They are, in fact, just what one might expect of a people who fell on the Byzantine side of the cultural divide and whose customs, attitudes, methods, and manners have been deeply touched by the Mongol invaders of the thirteenth to the fifteenth centuries. They are boorish in manners, greedy, cruel, and devious, beset by old demons of doubt and envy, still fearful of a vengeful Germany and the possibilities of encirclement by the West in concert with China, and bitterly envious of America. Their anxiety is that of the parvenu desperate to achieve recognition — in this case as a superpower in the same category as the United States. Above all else, they are cautious. (The cosmic bluff. New York Review of Books (1983)(21 juli))

In elk geval is voor *Realpolitik* niet veel gewonnen

als de Russen daaraan steeds meer een ideologie ten offer brengen, maar het Westen nu op zijn beurt weer met ideologie op die concrete situatie antwoordt. Metafysische simplificaties vormen daarvan wellicht een extreem. Maar hoe sterk in het Westen de tendens is over de Russen te gaan fantaseren, blijkt ook uit menige conclusie van lieden met veel realistischer premissen. Exempel: de manier waarop sommigen onder ons nu zijn gaan verkondigen dat wij eigenlijk meer angst moeten hebben voor een Rusland met grote interne problemen dan voor een Sovjet-Unie die, zoals voorheen, met zulke moeilijkheden nog níét zo erg leek te kampen, die haar eventuele problemen althans overdekte met veel gebral over de wereldrevolutie die dat intern eigenlijk al altijd problematische Rusland alle anderen had te brengen.

Zand strooien in eigen ogen?

Hoe komen zij tot die conclusie dat men nu pas ècht bang voor de Russen moet worden, en wel omdat hun systeem aan het afbrokkelen is? Zij kunnen zich in ieder geval noch op de logica, noch op de psychologie, noch op de geschiedenis beroepen. Al die disciplines leren ons dat, als iets afbrokkelt, het verdwijnt; met alle „Drum und Dran”. Maar nee, zeggen die realisten wier realisme hier óók plotseling in metafysica omslaat, Rusland zal het gevaarlijkst blijken wanneer het zwak gaat worden, want dan zal zijn aanvechting groter worden de wapens die het heeft alsnog op ons te laten neerkomen.

Het beste wat men van deze opvatting kan zeggen, is dat zij klaarblijkelijk is ingegeven door herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Hitler liet, zoals bekend, op het laatst nog zijn V-wapens lanceren. Daarmee echter een parallel te willen trek-

ken, is totaal voorbarige angstaanjagerij. Men kan ook heel goed begrijpen wie nu het meeste belang heeft bij een verbreiding van die opvatting. De Russen mogen dan in hun relatie tot de buitenwereld nog zo sterk worden geplaagd door fobieën, als men die met de fobieën in het Westen vergelijkt hebben zij op dat Westen toch steeds iets voor: zij wapenen zich ermee terwijl men hier zich eerder ermee ontwapent!

Bovendien staan hun meer middelen ter beschikking die de andere zijde kunnen beïnvloeden dan omgekeerd. Het Russische publiek wordt zorgvuldig buiten alle kwesties gehouden waarover in het Westen Jan-en-alleman zich een oordeel aanmatigt en omdat natuurlijk niet iedereen goed weet wat er aan de hand is, en vooral de angst een slechte raadgever is, lijkt het dikwijls alsof het Kremlin per slot van rekening de publieke opinie, die het in zijn binnenland versmaadt, daarbuiten volop heeft meegekregen. In elk geval heeft het kans gezien aan een gedesorïenteerde westelijke publieke — of gepubliceerde — opinie letterlijk alles te slijten wat die op een gegeven moment het liefste hoort of waarvoor zij het meeste beducht is. Ongehoorde manipulatiemogelijkheden bleken mogelijk, en zij werden in de eerste plaats benut om de steeds direct of indirect geadresseerde — de andere supermacht — in haar onderhandelingscapaciteit te kortwieken.

Het werd ook steeds duidelijker dat hier niet zo zeer ideologen op hun dialectische gelijk uit waren, als wel zelfbewuste stratocraten die discussies gebruikten als een scherm waarachter zij des te onverstoorder konden verdergaan met hun rakettenopbouw. Hetgeen, zoals wij reeds zagen, hen niet ethisch beklemt maar esthetisch bevredigt . . .

Zuid-Libanon, Israël's „Noord-Bank”?

Het artikel onder bovenstaande titel van drs. W. B. S. de Vries (*Mil. Spect.* 152(1983)(8)364), de reactie van de heer A. Neut en de repliek van de auteur (*Mil. Spect.* 152(1983)(11)529, 534) las ik met belangstelling. De hoofdredacteur hoopt in zijn naschrift dat ook anderen eraan zullen deelnemen, mede gezien de vele onvoorziene gebeurtenissen die zich afspeelden na het persklaar maken van het desbetreffende nummer van de Militaire Spectator.

Het bij eerste lezing goed gedocumenteerd lijkende artikel van De Vries roept bij mij de vraag op of het niet een aantal gebeurtenissen en uitspraken te veel uit hun historische achtergrond licht, waardoor de auteur komt tot conclusies die een vertekend beeld geven. Het totale gebeuren is zó complex dat het niet in één keer is te bevatten: wat nu wél eruit te lichten en wat niet, en hoe moeten de geraadpleegde bronnen in hun historische context worden gewaardeerd? Bovendien: waar staat men zelf in de historische context?

Het artikel stipt zelf al iets van die achtergronden aan, helaas zonder op hun betekenis voor ons oordeel in te gaan. Zo stelt de auteur dat de Israëlische veiligheidsacties zijn verbonden met een nationalistische religieuze ideologie en hij heeft het over de „Sefardische, oriëntaalse meerderheid van de Israëlische bevolking.” Nu zet hij beide los van het overige Midden-Oosten en van onze eigen westerse eigenaardigheden.

In Israël zijn mensen samengeko-

men uit allerlei delen van de wereld, met geheel verschillende historische achtergronden en daardoor sterk verschillende gedachten- en gevoelswerelden. Zij komen in — vaak gewelddadige — aanraking met een nóg weer anders voelende en denkende wereld, die op zichzelf ook al sterk — tot onderling gewelddadig toe — is geleed: de Arabische.

In „Judaism today” tracht prof. Petuchowski de hoofdstromen onder de Joden te benaderen. Hij onderscheidt in Israël de Joden die zijn gekomen uit West-Europa, de Joden uit Oost-Europa, en de uit de Arabische landen gekomen Joden.¹ De Westeuropese Joden voelden zich Westeuropese, d.w.z. zij waren in de eerste plaats Fransen, Duitsers, enz., en hadden daarnaast de Joodse godsdienst en tradities. Nationaliteit en godsdienst waren gescheiden zaken. Zij waren (vóór de pogroms en de holocaust) geïntegreerd in hun Westeuropese samenleving.

Er was echter geen „Rus met Joodse godsdienst”. Er waren wel Russische Joden, maar geen Joodse Russen. Tot 1917 dwongen bijzondere wetten hen te leven in daartoe aangewezen gebieden van Joodse, afgepaalde nederzettingen (getto's). Daar hadden zij hun eigen godsdienst, scholen, taal, literatuur, tradities en recht. Als zij de westerse cultuur van hun wijdere omgeving overnamen — waaronder ook positivisme, agnosticisme, socialisme en zelfs atheïsme — en wanneer zij daardoor dan hun godsdienst verloren, hielden zij níét op — zoals in West-Europa — Jood te zijn, maar moesten zij, als niet-Rus, in het getto blijven. Voor hen berustte hun Jood-zijn dan op andere gronden dan hun godsdienst, zoals cultuur en nationaliteit. Dat nationaliteitsbewustzijn deed in 1882 de eerste Joodse pioniers juist uit Rusland naar Palestina trekken, veertien jaar vóór Theodor Herzls boek „De Joodse staat” verscheen.

¹ J. J. Petuchowski — Judaism today, in: E. J. J. Rosenthal, M. A. C. Warren en C. F. Beckingham (eds) — *Religion in the Middle East*, dl 1, Judaism and Christianity. Cambridge Univ. Press, Cambridge (1969)3-58.

Behalve deze beide groepen Joden zijn er dan honderdduizenden uit Aziatische en Noordafrikaanse landen, aan wie de Europese ontwikkelingen van de 19e en het begin van de 20e eeuw nagenoeg geheel zijn voorbijgegaan. Het is níét juist die groep aan te duiden met „Sefardiem”, want daaronder vallen van oudsher ook — of juist — de uit Portugal afkomstige Nederlandse Joden, die geheel tot de westerse Joden moeten worden gerekend. Voor de goede orde zij opgemerkt dat zich in de VS een geheel eigen stroming in het Jodendom heeft ontwikkeld. Voor de Joden uit de Aziatische en Noordafrikaanse landen vormen godsdienst, cultuur, nationaliteit, recht en tradities één geheel.

Onder de Joden in West- en Oost-Europa heeft zich in onze eeuw het Zionisme ontwikkeld. Degenen onder hen die voordien nog niet in Palestina waren, hebben de holocaust moeten ondergaan. De Joden in de Noordafrikaanse en Aziatische landen waren niet betrokken bij het Zionisme en bleven gespaard voor de holocaust. In zoverre zij westerse of zionistische invloeden hebben ondergaan zijn zij juist níét naar Israël maar naar Europa en de VS geëmigreerd.² De laatsten konden meestal ook hun bezit overbrengen; de arme anderen kwamen geheel berooid naar Israël. Kregen de na de holocaust uit het Westen gekomen Joden meestal nog uitkeringen en bleven zij banden met het Westen onderhouden, de Noordafrikaanse en Aziatische Joden kregen niets; zij zijn ook afgesneden van alle contact met de landen en de cultuur waaruit zij stammen.³ Waarschijnlijk staan zij en hun kinderen in mentaliteit dichter bij de vijanden van Israël dan de westerse Joden, zodat het niet verwonderlijk is dat juist een met hen verwante regering vrede met Egypte sloot.

Voor onze problemen, die van het

² H. Z. (J. W.) Hirschberg — The Oriental Jewish communities, in: E. J. J. Rosenthal c.a. — *Religion in the Middle East* (zie ¹, dl 1, blz. 119-226).

³ Zie ook: *Newsview* 4(1983)(46)3, 17 e.v.

Westen inzake Israël, waarop De Vries zijn zienswijze geeft is het bovenstaande van belang; over de recente gebeurtenissen is immers nog geen wetenschappelijke studie verricht en bronnenkritiek is nog niet mogelijk. Vele bronnen, bv. archieven, zijn zelfs nog ontoegankelijk. De berichten die ons bereiken en hun interpretaties zijn moeilijk te evalueren, maar zéker gekleurd door achtergronden als zojuist geschetst en door de politiek ginds en hier.

Alvorens daarop nader in te gaan eerst nog iets over de Arabische landen. Ook daar vele stromingen, die in gedachten- en gevoelswereld, cultuur, godsdienst en recht ver van ons af staan. Is er in Israël nog een stroming die dicht bij ons staat (de Westerse Joden), in de Arabische landen ontbreekt die nagenoeg geheel. Uiteraard heeft daar de Islam grote invloed. Het recht in die landen is nauw verweven met de godsdienst; de eerste rechtsbronnen zijn de Koran en het gedrag en de handelingen van de Profeet.⁴ Het ideaal is de identiteit van de gemeenschap van gelovigen en de burgerlijke samenleving. Dat moge dan nooit zijn bereikt, het ligt ten grondslag aan denken en voelen van de meeste hoofdstromingen in de Arabische landen van de Islam. De houding jegens niet-gelovigen is vooral gebaseerd op de Koran, Soera 9: *Zij moeten worden bestreden, en behoren niet te wonen in het gebied van de gelovigen* (dar al Islam). Dat gebied staat tegenover dat van de ongelovigen of van de oorlog (dar al harb).⁵ De Joden en Christenen echter bezitten ook door de Islam erkende boeken (ons Oude en Nieuwe Testament). Op hen is van toepassing Soera 9:29: *Bestrijdt degenen die niet in God en de laatste dag geloven, alsmede hen die niet hetzelfde voor ongeoorloofd houden wat God en*

⁴ R. David — *Les grands systèmes de droit contemporains*, 7e dr. Dalloz, Parijs (1978)467 e.v.

⁵ I. Kisch — Het conflict in het Midden-Oosten en de Heilige Oorlog. *Ned. Juristenblad* (1974)(6)212-215. Voorts: Y. Lissant de Bellefonds, in: E. J. J. Rosenthal c.a. — *Religion in the Middle East* (zie ¹, dl 2, blz. 414-458).

Zijn Boodschapper verbieden. Bestrijdt die schriftbezitters die zich niet schikken naar de ware godsdienst totdat zij onderdanig de schatting betalen. Als zij die schatting (hoofdgeld) betalen, genieten Joden en Christenen een beschermde status, omdat zij geen veelgodendom belijden.⁶ Zij wonen dan als minderheden onder de gelovigen. Zij mogen geen anderen bekeren en zijn in een aantal rechten beperkt. Er was officiële (juridische) discriminatie, geen grootschalige onderdrukking, en tegelijk een vaak intensieve culturele uitwisseling.⁷ Ik moet het helaas bij deze ene hoofdstroming laten. Wie de moeite wil nemen, kan aan de hand van de in de voetnoten vermelde literatuur een schat aan verdere gegevens opsporen.

Uit de bovenomschreven rechtsopvattingen vloeit voort dat de schepping van Israël een inbreuk is, een inval, in het gebied van de gelovigen. Joden eisen in dat gebied plotseling een eigen soevereiniteit, en het Westen, in concreto Europa, Rusland en Amerika, is de schuldlige. Het Christendom — veel onverdraagzamer dan de Islam — met zijn vele Jodenvervolgingen, pogroms en ten slotte de holocaust, heeft Israël doen ontstaan. Oorzaken en macht buiten de Arabische wereld schiepen Israël in, en ten koste van, die wereld. De Westerse Joden — pas later ook die in de Arabische landen — worden bewogen naar Palestina te gaan.⁷ Kruistochten, Napoleons inval in Egypte, de Engelsen en Fransen in de Levant, Israël . . . zij alle liggen voor vele gelovigen van de Islam op één lijn. Het is niet onmogelijk, dat niet alleen op de Amerikaanse troepen die momenteel in de Libanon zijn, maar ook de Franse, Engelse en Italiaanse contingents dat odium rust. Het is, zo bezien, begrijpelijk dat het voor de Arabische staten *onmogelijk* is de staat Israël te erkennen. Wel past in dat denken *desnoods* een staat Palestina, waarin — zoals vroeger — een grote Joodse min-

⁶ A. Wessels — *De nieuwe Arabische mens*. Ten Have, Baarn (1977)94 e.v.

⁷ F. Rahman — Islam's attitude towards Judaism. *Muslim World* 72(1982)(1)1-13.

derheid met een aparte „beschermde” status. Deze, voor Israël uiteraard onaanvaardbare, instelling en de daaruit voortvloeiende oorlogen hebben veel ertoe bijgedragen dat de zo sterk verschillende groeperingen binnen Israël gingen versmelten en de jonge staat niet deden uiteenvallen.⁸

Op andere, minder schokkende wijzen tasten de Palestijnen de Arabische samenleving aan. Hun strijd tegen Israël en hun verstoting — tot bestrijding toe — door de Arabische landen geven hen een gevoel van eenheid en nationaliteit. Zij hebben daardoor niet alleen invloed op de politiek van de Arabische landen, maar ook op het geestelijke en culturele leven. Hun nationaliteitsgevoel werkt seculariserend en doet kritiek op godsdienst en tradities toenemen.⁹ Dat maakt hen voor de Arabische staten nog minder aanvaardbaar.

Het voorgaande is uiterst summier, veel te weinig genuanceerd, en veel dat van belang is, werd weggelaten. Het moet dan ook slechts worden gezien als illustratief materiaal voor de stelling dat wij, zowel bij Israël als bij Palestijnen en Arabieren, hebben te maken met gedachtenwerelden, emoties, uitingen, uitspraken die ver af staan van onze wereld en ons denken, ja daaraan vaak wezensvreemd zijn. Om te doorgronden wat daar gebeurt en wordt gezegd, moeten wij daarmee rekening houden.

De situatie wordt nóg ingewikkelder doordat alle partijen — Arabieren, Joden en Palestijnen — zijn betrokken geraakt in nog andere wereldconflicten zoals de strijd om olie, de tegenstelling van de westerse wereld met slavisch Oost-Europa, revolutionaire en terroristische stromingen. En dat alles in onderlinge samenhang.

De berichtgeving komt derhalve niet van bronnen die onpartijdig

⁸ Vgl.: H. E. Tütsch — Palästina-Konflikt und Mittelöstliche Krise IV. *N. Zürcher Ztg.* (1956)(7 aug)2, en: H. Botje — Palestina: de emotionele betekenis voor de Arabieren. *Intermediair* 13(1977)(7)1-7.

⁹ Zie ⁶, blz. 33 e.v.

zijn, die de achtergronden kennen en wegen, en die zich kunnen losmaken van de eigen culturele kleur. Zo zijn de berichten uit de Arabische landen beïnvloed door de daar heersende dictaturen en oligarchieën, of door oliebelangen. Als zij ons bereiken uit Israël hebben ze veelal de visie van de westerse Joden; die van de Palestijnen zijn gekleurd door eigen emotioneel nationalisme of internationaal terrorisme. De daden van de staatslieden worden bepaald door hun eigen achtergrond en door acties en reacties van andere partijen, staten, groeperingen.

Bezie ik van het voorgaande uit het artikel van drs. De Vries, dan stelt hij, m.i. terecht, dat er met de operatie Vrede voor de Galil méér aan de hand is dan het veiligstellen van de noordelijke gebieden in Israël. Het ging uiteraard erom, aan de PLO een flinke klap uit de delen (en en passant ook aan de lucht doelraketten van Syrië). Of dat leidt tot een permanente bezetting van Zuid-Libanon? Wie het voorgaande heeft gelezen zal begrijpen dat ik daarover geen uitspraak durf te doen. Naar mijn mening oordeelt De Vries hier te weinig gegrond. Er zijn ook binnen Israël sterke tegenkrachten.

Wat de bewapening van de PLO betreft is de vraag gewettigd of wij wel over voldoende gegevens beschikken. Volgens een berichtje in de *Jerusalem Post* zou bij de Palestijnen veel uiterst vernuftig Russisch wapentuig zijn gevonden, revolutionair, hoog-technisch, met computers. Ook zouden enorme tunnels zijn gegraven voor ondergrondse opslag. Op deze gegevens zou militaire geheimhouding rusten.¹⁰ Wat méér gegevens zijn vermeld in een artikel in de *British Army Review*.¹¹ Helaas vermeldt dat blad niet hoe het aan die gegevens komt. Maar ook daar blijkt dat Israël rekening moest houden met Syrische wapens. De conclusie van De Vries, dat Israël níét zou blootstaan aan een mi-

¹⁰ *Jerusalem Post Int. Ed.* (1982)(18/24 juli)6, en *NRC Handelsblad* (1982)(2 aug).

¹¹ J. Laffin — *The desperate war. Brit. Army Rev.* (1983)(1 apr).

litaire bedreiging door de PLO, is voor mij onbegrijpelijk. Dat op dit moment de PLO niet in staat was uit Zuid-Libanon Israël's bestaan te bedreigen, is duidelijk: zij zou de strijd anders niet zo snel hebben verloren. Maar wie mag verwachten dat Israël rustig blijft tot de Palestijnen wél zover zijn? En van welk militair apparaat zouden de staven zo onverantwoordelijk durven zijn dat zij niet allerlei voorbereide plannen en scenario's in de la zouden hebben liggen voor alle denkbare eventualiteiten? Zeker bij een al meer dan 35 jaar durende oorlogstoestand?! Dat ook in Israël militairen en onverzoenlijken de neiging hebben veiligheidszones uit te breiden is niets bijzonders. Ook — om enkele voorbeelden te noemen — Syriërs, Russen, Chinezen en Amerikanen lijden daaraan. Dat daarbij de politici de zaken niet altijd in de hand houden is helaas ook normaal. Dat het in het onderhavige geval het vooropgezette beleid van de Israëlische regering zou zijn geweest Beiroet te veroveren en Zuid-Libanon te bezetten, heeft De Vries zeker niet aangetoond. Hij geeft geen behoorlijk bronnenmateriaal. Verhalen over een geheim beraad zijn niet overtuigend: wie namen eraan deel? wat waren de overwegingen? wat werd gezamenlijk besloten? waar is dat — voor ons toegankelijk — vastgelegd en vermeld? Wél ligt daarentegen duidelijk vast, in een betrouwbare, toegankelijke bron — en wel het niet geratificeerde verdrag met Libanon — Israël's bereidheid zich onder bepaalde voorwaarden terug te trekken. Inmiddels moet dat land echter wel bepaalde maatregelen treffen om het gebied in een zekere ordelijkheid te kunnen besturen.

Het is verheugend dat De Vries een poging doet door te dringen in de gedachtenwereld van de „Sefardische oriëntaalse meerderheid” van Israël, maar zou niet juist díé groep het dichtst bij de Arabieren staan en daardoor hun onverzoenlijkheid het best begrijpen en duchten? En . . . ook weten hoe zich ertegenover op te stellen? Bij deze groep kan men niet spreken van „traditionele ideeën over gerechtvaardigde oor-

log en de functie van de maatschappelijke geïntegreerde strijdkrachten” in de zin die wij in het Westen daaraan hechten. Ik vraag mij af of De Vries in zijn beoordeling van wat er gebeurt, hier niet al te gemakkelijk Europese culturele opvattingen als vooroordeel laat meespelen. Inmiddels deel ik wel De Vries' pessimisme over de toestand in Libanon die meer dan ooit wordt bepaald door voorlopig onverzoenlijke tegenstellingen.

Wat betreft de kanttekeningen van de heer A. Neut (*Mil. Spect.* 152 (1983)(11)529) vraag ik mij af wat, gezien de door mij aangeduide achtergronden, het volkenrecht hier te betekenen heeft. Voor mijn gevoel hoort het huidige volkenrecht zozeer in het Europees/Amerikaanse cultuurpatroon thuis dat het, ondanks handtekeningen van staatslieden, voor de tegenstanders van Israël in het Midden-Oosten een andere waarde heeft dan voor ons. Dat tast overigens de volkenrechtelijke juistheid van Neuts betoog niet aan. Maar, wat heb je aan een *de facto* niet erkend volkenrecht?

De repliek van De Vries (*Mil. Spect.* 152(1983)(11)534) haalt helaas allerlei zaken erbij, zoals de houding van de heer Van der Stoep in de VN en de reactie van ambassadeur Nechushtan, die wel interessant mogen zijn voor de Nederlandse standpunten ter zake, maar veel minder voor Israël's houding in Zuid-Libanon. Nederlands houding is een hoofdstuk apart. Indien daarover een afzonderlijke discussie zou worden gevoerd, zou de vraag mogen worden gesteld naar het Nederlandse, met inbegrip van het militair-strategische, belang.

Ik betwijfel of aan uitspraken van Sjaron zoveel betekenis mag worden gehecht. Hij staat niet voor niets momenteel op een zijlijn. Maakt hij soms zoveel misbaar om zijn mening door te drukken? En als wij hem dan als woordvoerder beschouwen, helpen wij hem dan juist in zijn streven?

De maatregelen die Israël in Zuid-Libanon neemt, zijn uiteraard eenzijdig nu Libanon weigert het ak-

koord te ratificeren. Israël kan moeilijk anders. Terugtrekken zal door dictatoriale en oligarchische staten, die geen compromis kennen, als zwakte worden uitgelegd en hen verleiden tot versterkte agressie. Israël moet niet een taal spreken die wij verstaan, maar een taal die deze landen verstaan en respecteren.

Het optreden van Israël is, gezien de houding van de omringende landen in verleden en heden begrijpelijk. Dat van de omringende landen ook. Het betoog van De Vries is onvoldoende gefundeerd en heeft daardoor meer het karakter van een pleidooi voor een vooraf ingenomen stelling dan van een analyse. Helaas wordt dat ondersteund door de opbouw van zijn artikel, dat hij begint met een stelling: „Het verloop van de onderhandelingen tussen Israël en Libanon heeft duidelijk gemaakt (cursivering van mij, E. W.) dat de regering Begin in Libanon zich meer ten doel stelt dan de uitschakeling van de PLO.” Het ware beter geweest te beginnen met de bronnen en feiten, dan over te gaan tot de analyse, om ten slotte te komen tot de conclusie.

MR. J. A. EBBINGE WUBBEN

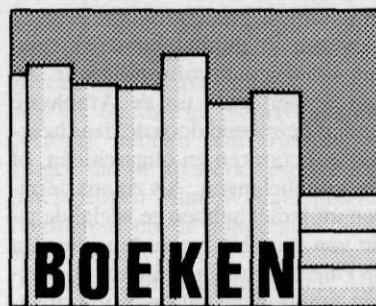
Naschrift

De auteur van het hierboven gewraakte artikel verklaarde desgevraagd niet van zins te zijn te reageren op hetgeen mr. Ebbinge Wubben heeft aangevoerd, in het bijzonder omdat naar zijn mening allerlei op Israël betrekking hebbende zaken werden vermeld die de discussie terzake dreigen te vertroebelen. Bovendien acht drs. De Vries het twijfelachtig of de gemiddelde lezer van de Militaire Spectator zich de essentie van zijn oorspronkelijke betoog nog voldoende duidelijk zal weten te herinneren (hij betwijfelt kennelijk evenzeer of die lezer de discussie belangwekkend genoeg vindt om het bewuste nummer nog eens erop na te slaan, HR). Voorts merkte hij op allermindst gelukkig te zijn met de zich aftekenende verschuiving naar de emotionele sfeer, terwijl hijzelf toch had bedoeld een op feiten berustende bijdrage te leveren tot de oordeelsvorming van

de geïnteresseerde lezers. Ten slotte ontbreekt het hem aan tijd om uitgebreid in te gaan op reacties die zijns inziens niet alleen elke ter zake doende argumentatie missen maar die hij in feite reeds op voorhand weerlegt acht met zijn *Antwoord op meningen van anderen* zoals dat werd gepubliceerd in *Mil. Spect.* 152(1983)(11)534. Hij meent dat de lezer het meest erbij gebaat zal zijn wanneer de zaak verder zo wordt gelaten.

Uiteraard respecteert de redactie het standpunt van een auteur die de voorkeur wil geven aan een van emoties gespeende discussie, en daarom niet wenst in te gaan op de argumentatie van anderen die naar zijn mening meer gevoelsmatig dan rationeel te werk gaan: indien de opponent niet ertoe kan worden gebracht op gelijke analytische wijze te debatteren, dreigt de discussie licht te verworden tot een nieteswelles-woordenwisseling zonder enige zin. Maar in het onderhavige geval lijkt de oordeelsvorming van het gros van de lezers nauwelijks gebaat bij het abrupt afbreken van een prille gedachtenwisseling die alleszins verhelderend had kunnen werken, te meer omdat naar dezerzijdse overtuiging van bovenstaande reactie moeilijk kan worden gesteld dat zij irrationeel zou zijn, terwijl voorts elke auteur bij het schrijven over een dergelijk heet hangijzer zich ervan bewust kan zijn dat verschillende van zijn lezers tot emotionele reacties zullen kunnen komen.

HOOFDREDACTEUR

Munitievoorziening door de eeuwen heen

door J. A. van Wiechen, maj vsd td KL, 182 blz., geïll. Uitg. (onder ausp. van Dir. Materieel KL): Staatsuitgeverij, Den Haag, 1983.

In het laatst van 1983 verscheen dit boek. De ondertitel „Een beschouwing vanaf de tijd van de huurlegers tot aan de hedendaagse Nederlandse Krijgsmacht”, beperkt deze omvangrijke materie al direct tot het Nederlandse krijgsgeschiedenis. Dege- nen die ook al de vorige pennevruchten van majoor Van Wiechen hebben gelezen, zullen meteen geïnteresseerd zijn, zoal niet omdat zij beroepshalve bij dit vakgebied zijn betrokken dan wel door de historische interesse die de schrijver op basis van zijn diepgaande graaf- en spitwerk en met zijn heldere verteltrant aan de lezer weet over te dragen.

Het boek, met in lichtgroen met bruine opdruk uitgevoerde, helaas slappe, omslag, bergt een schat aan informatie. Al direct neemt de auteur zijn lezers mee naar de 13e eeuw, waarin de monnik Berthold Schwartz het buskruit (opnieuw?) uitvond. Hij volstaat met een korte beschrijving van de productie van buskruit, „kogels” en vuurwapens; kort, omdat hij ongeveer drie jaar geleden zijn „Van stenen kogel tot geleid projectiel” het licht deed zien (zie *Mil. Spect.* 150(1981)(7)332). Vervolgens belicht hij op boeiende wijze de feitelijke voorziening (mil. woordenboek VS 2-7200) in al haar facetten met een accent op de organisatie van de bevoorrading, het beheer en de opslag. Interessante,

zeldzame (zie de St. Barbara voorin, óók schutspatrones van de vuurwerkers) maar soms ook trieste afbeeldingen noden mede uit tot onafgebroken verder lezen. De eeuwen volgen elkaar op met bijzondere voorvallen, wisselende organisaties, rampen, bezuinigingsmaatregelen, enz. Was het niet onze eigen hoofdredacteur die eens in een van zijn editoriaals schreef: „... het is niet de geschiedenis die zich herhaalt, maar het zijn de symptomen!”?

In zijn voorwoord stelt generaal Beersma (Directeur Materieel KL) dan ook terecht dat „... het kennen van de geschiedenis van de munitievoorziening in onze gewesten van nut kan zijn voor het heden en de toekomst op dat terrein”.

Waar de schrijver de 20e eeuw naderd, verdicht zich, hoe kan het ook anders, de detaillering van de beschrijving. De periode na 1945 kenmerkt Van Wiechen door een meer afzonderlijke behandeling van opleg (gebruik van binnenvaartschepen) activiteiten/processen dan wel voorvallen in de munitievoorziening zoals calamiteiten, veiligheidsvoorzieningen, overslag/vervoer, administratie en de bevoorrading te velde. De opsomming is ogenschijnlijk niet systematisch; dat stoort evenwel de leesbaarheid geenszins. Velen, nu nog werkzaam in de munitie sfeer, zien in woord en beeld bekenden uit een soms niet zo heel lang verleden aan zich voorbij glijden, of herkennen zichzelf. Dat Van Wiechen zelf van 1947 tot heden (1984) „in de munitie” is werkzaam geweest, komt hier duidelijk tot uiting.

Bijzonder interessant ook is de geschiedenis van 1949 tot 1982 waar het gaat om de begrotingen en de succesieve bezuinigingsoperaties in dat kader (bijvoorbeeld de Operatie „Chirurg”). De auteur beperkt zich daar niet alleen tot het weergeven van de feiten. Concluderend stelt hij vast dat vooral in de munitievoorziening (lange levertijden) het beschikbaar stellen van (extra) geld bij plotselinge oorlogsdreiging eerst op (te) lange termijn uitwerkt in een reële verhoging van de voorraden. Een conclusie die terecht in het na-

woord van luitenant-kolonel Buenk wordt herhaald omdat zij ook als een waarschuwend, rode draad door het boek loopt.

Een indrukwekkende opsomming van geraadpleegde literatuur waaronder boeken, tijdschrift- en dagbladartikelen en voorschriften, benevens een overzicht van belangrijke gebeurtenissen op het onderhavige vakgebied (jaartallen van 1351 tot en met 1982) besluiten dit hoogst lezenswaardige boekwerk.

Een compliment aan majoor Van Wiechen voor zijn nauwgezetheid en zijn geduld en tijd vergende inspanning is zeer op zijn plaats. De eenvoudige, doch zeer doelmatige en technische verantwoorde uitvoering door de Staatsdrukkerij is hierin mede te betrekken. Ik onderschrijf dan ook volledig de slotzin van het Ten Geleide van kolonel ir. J. H. Koper og Jansen: „Allen en met name zij die deel uitmaken van onze krijgsmacht beveel ik van harte dit boekwerk ter lezing en lering aan”. Beperkte financiële middelen hebben helaas de oplage doen beperken tot 1000 exemplaren. Geïnteresseerde lezers zullen bij de belangrijkste militaire bibliotheken alsook bij de Koninklijke Bibliotheek en de Bibliotheek KL het boekwerk ter lezing kunnen opvragen. ir. G. M. VAN DER LAAN, kol ts

Mariniers in aktie op Oost-Java

memoires van Willem Moraal, bewerkt door J. Venken, 208 blz., geïll. Uitg.: Van Spijk, Venlo, 1983. Prijs: f 27,50.

Van dit boek kan bepaald niet worden gezegd dat het van grote krijgskundige waarde is — die pretentie hebben de verteller en de bewerk ook geenszins gehad — maar toch is het wel degelijk de moeite waard het te lezen. Het verhaalt de lotgevallen van een jongeman, die op 17-jarige leeftijd gevolg gaf aan de oproep „Wordt marinier!”, niet alleen omdat zijn vader als korporaal van

het befaamde korps was gepensioneerd maar bovendien omdat hij vóór de Tweede Wereldoorlog met zijn ouders vier jaren in het toenmalige Nederlands-Indië had gewoond als gevolg waarvan de wervingstekst „Bevrijdt Indië” hem sterker motiveerde dan met vele andere oorlogsvrijwilligers het geval was. Het interessante van deze memoires is niet zozeer de ontwikkelingsgang van de eenvoudige marinier tot sergeant als wel de verhelderende kijk „van onder af” op alles wat zich afspeelde tijdens het metamorfoseproces van slungelachtige burgerknaap tot geroutineerd onderofficier. Hoezeer dat alles heeft ingewerkt op 's mans persoonlijkheid kan de lezer zich voorstellen die bedenkt dat het gehele relaas door de hoofdpersoon aan de bewerk werd verteld níét aan de hand van een of ander dagboek, evenmin met behulp van notities of wat dan ook, maar uitsluitend uit het geheugen: de gebeurtenissen waarin hij een rol heeft gespeeld, hebben klaarblijkelijk een onuitwisbare indruk achtergelaten.

Zoals gezegd, is dit boek stellig de moeite waard. De taal is die van de gewone man, het verhaal klinkt eerlijk, en er worden geen doekjes omgewonden: waar kritiek gerechtvaardigd lijkt, wordt die ook ronduitverwoord zonder overigens de bedoeling te hebben daarmee de autoriteit van het betrokken gezag in diskrediet te brengen. De bewerk is erin geslaagd het geheel tot een acceptabele tekst te verwerken, hoewel een enkel schoonheidsfoutje toch wel had kunnen worden vermeden. Zo zou een simpel natrekken voldoende zijn geweest om een uit de beschreven periode bekende song — Don't fence me in — de juiste titel mee te geven in plaats van de nu gebezigde „vertaling” van hetgeen de bewerk dacht te verstaan en dat in het boek als „Don't fans my inn” de lezer doet twifelen aan de grondigheid waarmee het geheugenwerk van de verteller is geverifieerd. Die twijfel behoeft evenwel niet te gelden voor de passages waarin de mariniersterminologie wordt gehanteerd: het jargon zal, op een enkel vraagtekentje na, door

de insiders als authentiek worden erkend, en dat is meer dan van vele andere boeken kan worden gezegd. Al met al een boekje dat ook buiten het Korps Mariniers wel aandacht verdient, en dat in het bijzonder de jongeren kan doen begrijpen waaraan een oudere generatie een zo sterke onderlinge band en een zo hechte *esprit de corps* heeft kunnen ontlenuen. W. WALTHUIS

De achterkant van het gelijk

door M. van Dam, 200 blz., geïll. Uitg.: De Haan (Unieboek bv) Bussum, 1983. Prijs: f 21,50.

In dit boek, dat dezelfde titel draagt als de reeks televisiediscussies die door de auteur werden geleid, treft de lezer de tekst aan van de zeven programma's die handelden over de onderwerpen *Het recht; Journalistiek; De medici; Ethiek in het bedrijfsleven; Burgemeesters; Het onderwijs; De krijgsmacht*. Het is nauwelijks aannemelijk dat deze paperbackbundeling van socratische discussies even hoge omzetcijfers zal kunnen behalen als de kijkdichtheidscijfers tijdens de uitzendingen.

Dat daarnaar zou zijn gestreefd, blijkt overigens ook nergens uit: de auteur is kennelijk uitgegaan van het standpunt dat een aantal kijkers weliswaar na een uitzending hooguit nog enkele dagen erover napraat en het onderwerp daarna laat voor wat het is, maar toch achteraf nog wel zou willen lezen — en misschien herlezen, en bestuderen — wat er precies werd geantwoord op de soms doordrammerige vragen over verzonnen, en daardoor vaak irreële, situaties. Tot dié categorie wendt hij zich ook rechtstreeks in zijn voorwoord: „Vandaar dit boek”.

Wie zich in het bijzonder interesseert voor een of meer behandelde onderwerpen, zal wellicht zijn behoefte aan informatie kunnen bevredigen uit hetgeen dit boek te bieden heeft. Daarbij moet dan echter

wel op de koop toe worden genomen dat de vraagstelling — in casu de fictionaliteit van de situaties — in wezen een belemmering vormde voor een rationele gedachtenwisseling waaruit principiële oplossingen voor reële problemen hadden kunnen voortkomen. Die onbevredigende gang van zaken komt ook treffend tot uitdrukking in enkele passages uit de aan de krijgsmacht gewijde uitzending, waarin de interviewer vruchteloos poogde aan enkele van de hoogste militaire autoriteiten heel andere uitspraken te ontlokken dan zij bereid waren te doen; mede daardoor bleven de werkelijke problemen onbesproken en verzandde de discussie op enkele punten in een enerzijds: „zo'n geval acht ik volkomen ondenkbaar” en anderzijds: „Ja, dat kan nu wel zijn maar laten we eens aannemen dat het wél zou gebeuren . . .”.

Kortom, wie nog eens zou willen nalezen wat over de gefantaseerde eventualiteiten aan „waarheden” uit de discussiedeelname werd losgepraat, kan zich van dit boek bedienen. Het is echter ook dan raadzaam, te blijven bedenken dat er een groot verschil kan bestaan tussen dergelijke tussen aanhalingstekens geplaatste waarheden en de waarheid zoals die in reële situaties aan de dag treedt! W. WALTHUIS

Brevier des Offiziers

door E. Wetter, 112 blz. Uitg.: Huber & Co Presseverlag, Frauenfeld, 1983.

De vroegere hoofdredacteur van de *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, Divisionär Ernst Wetter, heeft de pen niet uit handen gelegd nadat hij zijn functie had overgedragen, integendeel, hij heeft zich gezet aan het te boek stellen van een aantal teksten en citaten uit de zeer vele publikaties van Divisionär Edgar Schuhmacher, de man die men wel eens heeft betiteld als „de laatste humanistische generaal” en wiens uitspraken ook in onze dagen

nog alleszins leesbaar zijn doordat zij voortvloeiden uit zijn filosofische en humanistische denktrant.

Niet minder dan 237 citaten en drie tekstgedeelten zijn opgenomen in de selectie die Ernst Wetter samenbracht in dit boekje dat niet alleen met zijn titel maar ook door de vormgeving (11 × 16 cm) te kennen geeft dat men het zeer wel als een soort zakboekje kan hanteren. De citaten, stuk voor stuk kernachtige, korte formuleringen van een erudiet die zich door en door had verdiept in de problemen van oorlog en vrede en alles wat daarmee samenhangt, zijn gegroepeerd naar de onderwerpen waarover zij zich uitspreken: *Krieg und Frieden, Volk und Armee, Milizarmee, Soldatisches Wesen, Der Offizier, Führerpersönlichkeit, Menschenführung, Militärische Führung en Erziehung und Ausbildung*. De tekstgedeelten hebben betrekking op: *Wesen und Pflicht des Offiziers, Vom Beruf des Offiziers en Vom Soldatischen*.

De kwaliteit van de selectie strekt zowel de samensteller tot eer als, uiteraard, degene uit wiens werk werd geput. Om een indruk te geven, worden hier twee citaten herhaald. Het eerste, uit de categorie Oorlog en Vrede, luidt: „Der Friede läßt uns mehr Möglichkeiten offen als der Krieg; darum ist auch die Gelegenheit zum Irren eine größere”; de tweede, uit de groep Volk en krijgsmacht, waarschuwt: „Eine Armee mit bedingter Bereitschaft wäre die gefährlichste Illusion die ein Volk sich leisten könnte”.

Brevier des Offiziers is een boekje dat weliswaar werd samengesteld ten behoeve van een andere lezerskring dan de onze, desondanks verdient deze uitgave uit de ASMZ Schriftenreihe ook hier ruime aandacht: zij bevat ontegenzeggelijk een aantal waarheden die ook voor de Nederlandse officier — en voor andere kaderleden en niet minder ook voor burgers — stof tot nadenken kunnen geven en die kunnen aansporen tot eigen denkwerk over de materie waarmee Schuhmacher zich zo gedegen heeft beziggehouden.

W. WALTHUIS